T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

KA'B B. ZUHEYR
HAYATI, DİVANI VE ŞİİR KONULARI

Ömer KIZILARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Mustafa KIRKIZ

BİNGÖL-2014

T.C.

BİNGÖL ÜNÜVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı

KA'B B. ZUHEYR HAYATI, DİVÂNI VE ŞİİR KONULARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER KIZILARSLAN

Enstitü No: 122202110

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 16 Eylül 2014

Tezin Savunulduğu Tarih: 1 Ekim 2014

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Mustafa KIRKIZ (B.Ü.)

Diğer Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Nusrettin BOLELLİ (B.Ü.)

Yrd. Doç. Dr. İsmail NARİN (B.Ü.)

EYLÜL- 2014

Doç. Dr. Mustafa KIRKIZ danışmanlığında, Ömer KIZILARSLAN'ın hazırladığı " *Ka 'b b. Zuheyr; Hayatı Divanı ve Şiir Konuları"* konulu bu çalışma 1/ 10/ 2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı: **Doç. Dr. Mustafa KIRKIZ (B.Ü.)** İMZA

Üye: **Doç. Dr. Nusrettin BOLELLİ (B.Ü.)** İMZA

Üye: **Yrd. Doç. Dr. İsmail NARİN (B.Ü.)** İMZA

Bu tezin Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı'nda yapıldığını ve Enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Sait PATIR

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İslâm öncesi zaman dilimini ifade eden "câhiliye" döneminde yaşamış ünlü birçok şair vardır. Bunların en önemlileri "muallâka" sahipleri; İmrül Kays, Zuheyr b. Ebi Sülma, en-Nabiğa ez-Zubyânî, Tarafe b. 'Abd, Lebid b. Rabi'a gibi şairlerdir. Bu Şairlerin irâd ettikleri şiirlerin edebî ve belağî yönleri yanında, üzerinde düşünülmesi gereken çok hikmetli ve etkili yönleri de bulunmaktadır.

Şiir ve şairlik onlardan sonraki dönemlere bir nesilden diğer bir nesile devam ede gelmiştir. Bu şairlerin bir kısmı câhiliye döneminde yaşarlarken diğer bazıları ise hem câhiliye hem de İslâmî dönemde yaşamışlardır. Her iki dönemde de yaşamış ve "Muhadremun" olarak isimlendirilmiş şairlerden bir tanesi de Ka'b b. Zuheyr'dır.

Bu tez çalışmasında Ka'b b. Zuheyri seçmemizdeki temel etken onun Câhiliye devri Arap edebiyatı ile İslâmî devir Arap edebiyatı arasında bir köprü teşkil etmesi, diğer muhadram şairlerden farklı olarak şiiri bir sanat haline getirmiş olan bir aileden gelmesi ve şairine eskimeyen bir şeref cübbesini giydiren *"Bürde"*nin" Hz. Pegamberi medih hususunda bir geleneği başlatması olmuştur. Ayrıca edebiyatçılar tarafından kaside-i Bürde'nin ön planda tutularak Divânına gereken önemin verilmemiş olması da bizi bu çalışmaya sevk etmiştir.

Bu çalışmamızı yaparken öncelikle şairimiz Ka'b b. Zuheyr'in neşredilmiş olan Divânlarından ve *"Kasîde'i Bürde"* üzerinde yapılmış olan çalışmalardan elde edebildiklerimizden yararlandık. Bundan sonra İbn Hişâm (öl. 218/833), el-Cumahî (öl. 231/845), İbn Kuteybe (öl. 276/889), el-İsfahânî (öl. 356/966), İbn Kesîr (öl. 774/1374), İbn Hacer-el-'Askalanî (852/ 1449), es-Suyûtî (öl. 911/1505), müelliflerin eserlerinden ayrıca birçok biyografik ve edebî kaynaklardan istifade ettik. Ayriyeten bazı dergilerdeki madde ve makalelerden büyük ölçüde yararlandık.

Üç bölüm olarak ele aldığımız "giriş bölümünde" câhiliye döneminin sosyal hayat ve inançları hakkında yeterli bilgi verilirken araştırma konusu Ka'b b. Zuheyr'in şair olması nedeni ile şiir ve şiirle ilgili çeşitli mevzular üzerinde durulacak ve şairler hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Birinci bölümde Ka'b'ın ailesi, şeceresi, şahsiyeti, ahlakı, yetiştiği ortam ve Müslüman oluşu ile ilgili geniş sayılabilecek malumatlar verildikten sonra Ka'b'ın edebî şahsiyeti ele alınacak ve bu bağlamda ne zaman şiir söylemeye başladığı, bununla ilgili menkıbeleri, şiirsel yönü, câhiliye dönemindeki şiirleri ve İslâmî dönemdeki şiirleri detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

İkinci bölümde; Ka'b'ın Divânı, onu rivayet edenler ve toplayanlar, Divânın güvenirliği, nüshaları, üzerinde yapılan çalışmalar ve Divânında işlediği konular detaylı bir şekilde araştırılıp geniş bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde ise; dilbilimi açısından bir numune teşkil eden, muhtelif asırlarda üzerine çeşitli tahliller ve şerhler yazılan, en büyük özelliği de Resûlullah'ın(s.a.v.) dizleri dibinde okunmuş olan *Kaside-î Bürde*'nin tarihçesi, senedi, kasidenin üzerinde yapılan çalışmalar, kasidenin muhtevası, anlamı ve kasidede yer alan edebî sanatlar tespit edilip tahlili yapılmaya çalışılacaktır.

Bu Tez çalışmasında özelikle ışık tutucu derin fikirlerinden dolayı saygı değer hocam Doç. Dr. Mustafa KIRKIZ'a, ayrıca değerli görüşleriyle bana büyük emeği geçen diğer hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ömer KIZILARSALAN

Bingöl 2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ II

ÖZET VII

ABSTRACT VIII

KISALTMALAR IX

GİRİŞ 1

CÂHİLİYE DÖNEMİNE GENEL BİR BAKIŞ 1

1. CÂHİLİYE DÖNEMİNDE SOSYAL HAYAT 1

2. CÂHİLİYE DÖNEMİNDE İNANÇ 3

2.1. Putperestlik 3

2.2. Tevhit İnancı 4

2.3. Yahudilik 4

2.4. Hıristiyanlık 4

3. CAHİLİYE DÖNEMİNDE EDEB HAYAT 4

3.1. Arap Şiiri'nin Tarihi 4

3.2. Câhiliye Döneminde Şiir ve Şâire Verilen Önem 6

3.3. Câhiliye Dönemi Şiirinin Özelikleri 8

3.4. Câhiliye Şiirinin Başlıca Konuları 8

3.4.1. Vasf (Tasvir) 8

3.4.2. Fahr ve Hamâse (Övünme ve Kahramanlık) 9

3.4.3. Gazel (Aşk) 9

3.4.4. Medih (Övgü) 10

3.4.5. Mersiye (Ağıt) 10

3.4.6. Hiciv (Yergi) 10

BİRİNCİ BÖLÜM 11

KA'B B. ZUHEYR'İN HAYATI VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ 11

1.HAYATI 11

1.1. Adı, Künyesi, Nesebi ve Ailesi 11

1.2. Ka'b'ın Şeceresi 14

1.3. Yetiştiği Ortam 15

1.4. Babası Zuheyr'in Onu Şiir Söylemekten Menedip Sonra İzin Vermesi.....16
1.5. Zuheyr ve en-Nâbiğa ez-Zubyânî'nin Yarım Bıraktığı Şiiri Ka'b'ın Tamamlamas 17
1.6. Ka'b'ın en-Nâbiğa ez-Zübyânî'nin Sıkıntısını Gidermesi.....18
1.7. Müslüman Oluşu 19
1.8. Ka'b'ın Ölümü 24
1.9. Ka'b'ın Şahsiyeti.....24
2. KÂ'B'IN EDEBİ ŞAHSİYETİ.....25
2.1. Ka'b'ın Hocaları ve Etkilendiği Şahsiyetler.....26
2.2. Ka'b, ın Şiirdeki Yeri (Tabakası ve Şiirsel Yönü).....26
2.3. Câhiliye Dönemindeki Şiirleri'nin Özellikleri.....28
2.4. İslâm Dönemindeki Şiirleri'nin Özellikleri 30

İKİNCİ BÖLÜM 33
KÂ'B B. ZUHEYR'İN DİVÂNI.....33
1. DİVÂNI ve ŞERHLERİ.....33
2. DİVÂNIN MEVSUKİYETİ.....33
3. DİVÂNDA KA'B'A AİT OLMAYAN ŞİİRLERİN BULUNMASI.....35
4. ŞİİRİN VEZNİ.....37
5. ŞİİRİN KAFİYESİ.....38
6. DİVÂNINDA İŞLEDİĞİ KONULAR.....38
6.1. Medih (Övgü).....38
6.1.1. Peygamberi (s.a.v.) Medhetme.....39
6.1.2. Ensarı Medhetme.....39
6.1.3. Hz. Ali'yi Medhetme.....41
6.2. Hiciv (Yergi).....42
6.3. Tasvir.....44
6.3.1. Deve Tasviri.....44
6.3.2. At Tasviri 46
6.3.3. Kurt Tasviri.....48
6. 3. 4. Güvercin Tasviri.....49
6.3.5. Deve Kuşu Tasviri.....50
6.3.6. Yol Tasviri 52

6.3.7. Gece Tasviri 53
6.3.8. Çelik Yelek Tasviri....54
6.3.9. Mesken ve Kalıntılarının Tasviri....54
6.4. Mersiye(Ağıt)....55
6.5. Fahr (Övünme)....55
6.6. Gazel (Aşk) 59
6.7. Hikem 61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.... 67
KASÎDE-İ BÜRDE ADLI ESERİ.... 67
1.TARİHÇESİ 67
2. KASÎDENİN SENEDİ ve MEVSÛKİYETİ....68
3. KASÎDENİN EDEBİYAT AÇISINDAN ÖNEMİ....69
4. KASÎDE ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR....70
4.1. Kasîdeye Yazılan Şerhler....72
4.2. Tahmis Edenler....75
4.3. Nazîre Yazanlar....76
4.4.Teştîr'ler....76
4.5. Mu'aradalar....76
4.6. Tercümeleri.. 76
5. VEZİN ve KAFİYESİ....77
6. KASÎDENİN MÜHTEVASI 78
7.KASÎDENİN ANLAMI VE BELAĞİ AÇIDAN TAHLİLİ 80
7.1 Nesib Bölümü....80
7.2. Tasvir Bölümü....95
7.3. İstitaf ve İ'tizar Bölümü....105
7.4. Peygamberi Medhetme Bölümü....112
7.5. Sahabe-i Kiramı Medhetme Bölümü.... 117
SONUÇ.... 121
BİBLİYOĞRAFYA....12

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tezde câhiliye ve İslâmî döneminin büyük şairlerinden Zuheyr b. Ebî Sulmâ'nın oğlu sahabî ve muhadram şair Ka'b b. Zuheyr'in hayatı tafsilatlı bir şekilde ele alınmıştır. Giriş bölümünde câhiliye döneminde sosyal hayat ve câhiliye döneminde inanç türleri anlatıldıktan sonra câhiliye dönemindeki edebî türlerden şiir ele alınmıştır. Bu bağlamda Arap şiirinin tarihi, câhiliye döneminde şiir ve şaire verilen önem ve câhiliye şiirinin başlıca konuları hakkında genel bir bilgi verildikten sonra Ka'b b. Zuheyr'in hayatı, üç bölümde ele alınmıştır.

Birinci bölümde hayatı, bir bütün olarak işlenmiştir. Adı, künyesi, nesebi ve ailesi hakkında yeterli bilgi verildikten sonra Müslüman oluşuyla ilgili rivayetler anlatılarak câhiliye ve İslâmî dönemde inşâd ettiği şiirlerinin özellikleri üzerinde durulmuştur.

2. bölümde Divânı ele alınarak Divânını rivayet edenler, Divânının mevsukiyyeti, Divânının ihtiva ettiği konular işlenmiştir.

3. bölümde dilbilimi için bir numune teşkil eden Kaside-i Bürde'nin senedi, muhtevası, şerhleri ve muârazaları üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte kasidenin anlamı verilerek kasidede yer alan edebî sanatlar, beyitler üzerinde gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Arap edebiyatı, Şiir, Ka'b b. Zuheyr, Divân, Kaside-i Bürde,

ABSTRACT

MASTER THESIS

Ka'b b. Zuheyr, Hıs Lıfe, Diwan And Poetry Topics

. In this thesis, life of Ka'b b. Zuheyr who is son of Zuheyr b. Ebi Sulmâ- great poet of pre Islamic age of ignorance and Islamic period-is discussed in detail. İn the beginning, the poems from literary genres are discussed after the soccial life and religious belief types of pre-islamic period of ignorance are taken into consideration. With this context, after history of Arabic potry, poetry in thepre-islamic period of ignorance and emphasis on poets, and main topics of the age are stated;life of Ka'b b. Zuheyr is dealed in three sections.

- In first section, his life is handled asa whole. After given enough information about his name, identity, lineage and family; rumours about how he became Muslim are represented and, the poems he wrote he composed in Islamic period are emphasized.
- In second section those who have reported his dewan by discussing his dewan, handled the autheticity and the topics contained.
- In the third section, the emphasis is laid on the script, content, explanation and dispute of Kasid-I Bürde (QASİDAH BURDAH) which is a sample of linguistics. Therewithal, literary arts listed in qasidah are demonstrated by giveng the meaning.

Key word: Arabic literature, Poetry, Dewan, Ka'b b. Zuheyr, Qasidah of burdah.

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser.
a.g.m.	Adı geçen makale.
a.s.	Aleyhi selam
A.Ü.	Atatürk Üniversitesi.
b.	bin (oğul)
Bkz.	Bakınız.
b.y.	basım yeri yok
C.	Cilt.
Çev.	Çeviren.
D.İ.A.	Diyanet İslâm Ansiklopedisi.
Hz.	Hazreti.
İFAV.	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
İSAM	İslâm Araştırmaları Merkezi
M.:	Milâdî
Nşr.	Neşreden
ö.	Ölüm
s.	Sahife.
s.a.v.	sallalahu aleyhi ve sellem.
Şrh.	Şerheden
Thk.	Tahkik.
t.y.	tarihi yok.
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

CÂHİLİYE DÖNEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1. CÂHİLİYE DÖNEMİNDE SOSYAL HAYAT

İslâm öncesi toplumlar, siyasî ve idarî bir birlik teşkil etmeyen kabilelerden oluşmaktaydı; Fakat aralarında bir dizi bağlantılar vardı. Bunların en önemlisi; kültür ve etnik bağlardır.

Câhiliye döneminde kabileler üç tabakadan oluşmaktaydı.

1. Kan ve nesep bağıyla bir birine bağlı olan hür kabile bireyleri. Bunlar her konuda söz sahibiydiler. Kabilenin başkanı ve yöneticisi bunlardı.
2. Yabancı ülkelerden, özellikle Habeşistan ve civar ülkelerden getirilen köleler.
3. Mevâlî denilenler. Bunlarda iki kısma ayrılıyor:

A. Suç işledikleri için kabileleri tarafından sürgün edilen bireyler. Bunlar başka kabilelere sığınıyor ve o yeni kabile bunlar için yeni bir vatan teşkil ediyordu.

B. Kabilede esir veya köle iken azad edilenler.[1]

Câhiliye döneminde kabileler şeyh adı verilen bir başkan tarafından idare edilirdi. Şeyh, kabilenin yaşça ileri bir ferdi olup onun başkanlığı ağır başlı ve makul istişaresinde, cömertliği ve cesaretinde kendini gösterirdi. Hukukî, askerî ve toplumla ilgili meselelerde mutlak otoriteye sahip olmayan şeyh, o kabileyi oluşturan ailelerin başkanlarının katıldığı bir kabile meclisinde istişare etmek suretiyle kabileyi idare eder, bu bakımdan emretmekten çok hakemlik yapardı.[2]

Câhiliye döneminde kabile bireyleri son derece bir birlerine bağlı idiler, Kabile bireylerini birbirlerine bağlı kılan en önemli etken, ahlakî ve toplumsal değerler olan; şeref, mürüvvet, cömertlik, ahde vefa, yumuşak huylu, zayıfı ve komşuyu korumaları, başkasına sövmeme, gücü yettiği halde affetme ve gurur gibi vasıflara haiz olmalarındandı. Onlarca cömertlikten daha üstün bir vasıf yoktu. Zor çöl hayatı ve çölde meydana gelen kıtlıklardan dolayı onlara göre zengin fakirden daha üstündü. Çoğu zaman zenginler kıtlık anında develerini kesiyor, aşiret bireylerinin karınlarını doyurmayı sağlıyorlardı. Aynı şekilde en iyi hayvanlarını misafirler için kesiyor ve onları ağırlıyorlardı. Adetlerinden bir tanesi de

[1] - Şevkî Dayf, *Tarihu'l- edebi'l-'arabî el-'asri'l-cahiliyyî,* Daru'l-Me'arif, Kahire, 1961, s. 67.
[2] - Kenan Demirayak, *Arap Edebiyat Tarihi*, Fenomen, Erzurum, 2012, I, 50.

yolunu kaybedenleri, dışarıda kalanları, misafir etmek için geceleri kum tepelerinde ve dağlarda ateş yakıyorlardı. Şiirlerinde özellikle bu vasıflarını işlemişler ve onunla övünmüşlerdir.[3]

Onların en büyük özelliklerinden biri de ahde vefa göstermeleriydi. Onlardan biri bir söz verdiğinde o sözü yerine getiriyor ve onunla birlikte kabilesi de o sözü yerine getiriyordu. Bu nedenle kendilerine sığınan komşularına yardım sözü verdikleri ve onları korudukları için övünüyorlardı. Zulmetmeme hasletiyle övündükleri gibi zayıfı himaye etme, yardım isteyene yardım etme, güçleri yettiği halde affetme gibi hasletleriyle de övünüyorlardı.[4]

Bunların yanında Câhiliye toplumunda yaygın olan kötü ve çirkin adetler de vardı. Bunların başlıcalar'ı şunlardı:

1. İçki ve kumar: Câhiliye toplumda içki ve kadınlar helal sayılıyordu ve özellikle kumar çok yaygındı. Öyle ki içki herkes tarafından tüketiliyordu. Bunun bir sonucudur ki; içkiyi şiirlerinde bir tema şeklinde işlemişlerdir.[5]
2. Az da olsa bir kısım câhiliye dönemi Arapları küçük kız çocuklarını diri diri toprağa gömüyorlardı. Bunun başlıca nedenleri ise kız çocuklarının büyüyünce aile veya kabilenin şeref ve namusuna bir leke getireceği korkusu, fakirlik, doğan çocukta ailenin hoşlanmayacağı bir özelliğin bulunması, çocuğun tedavi edilemeyecek bir hastalık taşıması veya çirkin olması, ailede kız çocuğun fazla bulunması vb. idi.[6]
3. Çok evlilik. Ğaylan b.Seleme es-Sekefî'nin on tane hanımı olduğu zikredilir.
4. Çocuk, babasının ölümünden sonra onun hanımıyla evleniyordu. Kur'ân-ı Kerim bu çirkin âdete işaret etmiş ve yasaklamıştır.

{وَلا تنكِحُوا مَا نكحَ آبَاؤُكم مِّنَ النِّسَآء إلاَّ مَا قدْ سَلفَ إنَّهُ كانَ فاحِشَةً وَمَقتًا وَسَآء سَبِيلاً}

"Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir hayâsızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur."[7]

---

[3] - Dayf, *a.g.e.*, s. 67-68
[4] - Dayf, *a.g.e.*, s. 69.
[5] - Dayf, *a.g.e.*, s. 70.
[6] - Demirayak, *a.g.e.*, I, 58.
[7] - Nisâ, 4/22.

Kadınların toplumdaki konumu da üç tabakadan oluşmaktaydı;

1. Şerefli kadınlar: Bu kadınlar câhiliye toplumunda yer edinmişlerdir. Statüleri yüksek olup kendi kendileri için koca seçebilir veya terk edebilirdi.
2. Hür kadınlar: Orta tabakada yer alıp ev hanımlığı yapıyorlardı.
3. Köle kadınlar: Bunlar da şerefli kadınların hizmetini ve hayvanların çobanlığını yapmaktaydılar.[8]

2. CÂHİLİYE DÖNEMİNDE İNANÇ

Câhiliye döneminde Arap yarımadasında çeşitli dinler vardı. Bunları dört gurupta toplamak mümkündür:

2.1. Putperestlik

Câhiliye döneminde Araplar çeşitli putlara tapıyorlardı. Kur'an'ı Kerim, onların taptıkları sembol haline gelmiş bu putların bir kısmına işaret etmiştir.[9]

أفرَأَيْتُمُ اللاَّتَ وَالْعُزَّى*وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الأُخْرَى

"*Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan ötekini,*"[10]

لا تذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلا تذَرُنَّ وَدًّا وَلا سُوَاعًا وَلا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا

"Ve dediler ki: Sakın ilâhlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suvâ'dan, Yeğüs'tan, Ye'ük'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin".[11]

Öte yandan bunların dışında da güneş, ay, bazı gezegenler ve yıldızlara tapan kabileler de vardı. Aynı şekilde gözle görülmeyen varlıklara da tapanlar vardı.[12]

2.2. Tevhit İnancı

Bu İbrahim(a.s.)'in dininden Arapların zihninde kalan kalıntılardı. Çok az bir kesim tevhit inancına sahip idi. Bunların en önemlileri Araplar tarafından tanınmış Varake b.

---

[8] - Dayf, *a.g.e.*, s.72; Mustafa Kırkız, *Zuheyr b. Ebu Sülma ve Hikmet*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Şanlıurfa, 1998, s. 4.
[9] - Dayf, *a.g.e.*, s. 90
[10] - Necm, 53/19-20
[11] - Nuh, 71/23.
[12] - Demirayak, *a.g.e.*, I ,47.

Nevfel, Zeyd b. ‘Amr b. Nufeyl, Ebû ‘Amr er-Râhîb, Es‘ad b. Zurâre vs. idi. Câhiliye döneminde içkiyi ve kumarı kendi nefislerine haram kılanları da bunlara dâhil edebiliriz.[13]

Câhiliye döneminde hânif dinine mensup olanlar, putperestlerden putlara ibadet etmeyi red etmeleri, Yahudi ve Hıristiyanlığı kabul etmemeleri, toplum içinde ve özel yaşantıların da içki gibi kötü işlerden uzak durmaları ve Allaha secde etme ve hac gibi bazı ibadetleri yerine getirmeleri ile ayrılıyordu.

2.3. Yahudilik

Bunlar Yemen, Yesrip, Hayber ve Teymâ’da bulunuyordu.[14]

2.4. Hıristiyanlık

Bunlar da Necrân, Hiyre ve Şam’da, Tay ve gassânî kabileleri arasında bulunuyorlardı.[15]

3.CÂHİLİYYE DÖNEMİNDE EDEB HAYAT

Bu asır Arap edebiyat tarihinin başlangıcı sayılır. Edebî hayat; şiir ve nesir olmak üzere iki türden meydana gelir.

3.1. Arap Şiiri’nin Tarihi

Câhiliye döneminde şiirle ilgili ilk tarihçenin nasıl başladığı ve zirveye nasıl ulaştığı hususunda elimizde kayda değer bir bilgi ve kaynak bulunmamaktadır. Ancak bütün ilim ve sanatlarda olduğu gibi şiirinde bir başlangıcı, gelişmesi ve zirveye ulaşması gibi değişik safhaları olmuştur.[16]

Fakat açık ve net bir şekilde ispat edilmiştir ki Araplar 6. asırdan önce şiir inşâd etmişlerdir. Çünkü beşinci asır ve altıncı asrın başlarında yaşamış önemli şairlerden olan el-Mühelhil, eş-Şenkerî ve Taebette Şerre’nin şiirlerini okuyan, o şiirlerde göreceği belagat, akıcılık ve insicam nedeni ile bu şairlerin, Arap şairlerinin ilkleri olduğuna hüküm etmesi mümkün değildir. Câhiliye şairlerin sözlerinin kendisi, Araplarda şiirin kadim olduğuna şahitlik eder.[17]

---

[13] - Dayf, *a.g.e.*, s. 96-97.
[14] - Hasan Ahmet ez-Zeyyât, *Tarihu’l-edebi’l-‘arabî,* Daru’l-Me‘arif, Lübnân, 2000, s. 11.
[15] - ez-Zeyyât, *a.g.e.*, s. 11.
[16]- Kırkız, *a.g.e,*. s. 9.
[17] - Fuâd Efrâm el-Bustânî, *eş-Şi‘ru’l câhilî,* Bikâsukiyye matba’ası, Beyrut, 1927, s. 7.

‘Antere b. Şeddâd bir şiirinde diyor ki:

هَلْ غَادَرَ الشُّعَرَاءُ مِنْ مُتَرَدَّم

Daha önce geçen şairler sonradan gelen şairlere işleyecekleri herhangi bir şiir temasını bırakmışlar mı? Hiçbir şiir teması yok ki daha önceki şairler işlememiş olsunlar.

‘Antere bu şiiriyle; “Bizden önceki şairler birçok konuya değinmişlerdir. Biz söyleyeceğimiz şiirlerle ancak bu konuları tekrarlamış olacağız”[18] diyor.

İmru’l-Kays, kadim şairlerden bir tanesini ve şiirdeki metodunu zikr ederek diyor ki:

عوجاً على الطلل المُحيل لأننا نبكي الديار كما بكى ابنُ حِذام

“Üzerinden senelerin geçtiği kalıntılar üstünde durun. Umulur ki İbn Hizâm’ın kalıntılar üzerinde ağladığı gibi ağlarız”[19]

Bu şiirden anlaşılıyor ki; İmru’l-Kays zamanında kalıntılar ve meskenler üzerinde ağlamak yeni değildi. Ondan önce de şair’ler kalıntılar ve meskenler üzerinde ağlamışlardı. O şairlerden bir tanesi de İmru’l-Kays’ın kendisine örnek kabul ettiği İbn-i Hizâm’dır.

es-Süyûtî, *el-Muzhir*’de, İbn Sellâm, *Tabakatu’l fuhuli’l-şu’arâ*’da İbn-i Hizâm hakkında; “*Bu şair Tây kabilesindendir. İçinde ağladığı ve İmru’l-Kays’ın da zikr ettiği bu şiiri dışında onun herhangi bir şiirini duymuş değiliz.*” diyorlar.[20]

Yunus b. Habib, Ebû ‘Amr b. el-‘Âlâ, nın şöyle dediğini söyler; “*Arapların söylediği şiirlerin çok azı ancak size ulaşmıştır. Şayet çoğu ulaşmış olsaydı, size çok ilim ve şiir ulaşırdı.*”[21]

el-‘Asmâ’î, kendisinden otuz beyitlik bir şiir rivayet edilen ilk kişinin el- Mühelhil b. Rebî’a, sonra Zûeyb b. Ka’b. b. ‘Amr b. Temîm, Ben-ü Kinâne’den Damra adında biri, daha sonra da el-Edbât b. Karî olduğunu, bu kişilerle İslâmiyet’in gelişi arasında 400 yıl bulunduğunu belirtir.[22]

---

[18] - Hannâ el-Fâhurî, *el-Câmi‘i fi’l-edebi’l ‘arebî (el- Edebu’l-kadim),* Dâru’l-Cebel, Beyrut, t.y., s. 132; Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Ali b. Muhammed, b. el-Hatîb et-Tebrîzî, *Şerhu el-mu‘alkât el- a‘şır el-muzehhebât,* Müessetu el-Kutübü’s-Sekâfiy, Beyrut, t.y., s. 193.

[19] - el-Bustânî, *a.g.e,*. s. 7; Muhammed, b. Sellâm el- Cumahî, *Tabakatu’l-fuhuli’l-şu’arâ,* (Şrh. Mahmud Muhammed Şakir), Daru’l- Medenî, Cidde, t.y., I, 39.

[20] - Celâluddîn ‘Abdurrahman es-Süyûtî,, *el-Muzhir fî ‘ulümil-luğa ve envâ’ihâ*, el-Mektebetu’l-Ezherîyye, Mısır, t.y., II, 295; İbn-i Sellâm, *a.g.e.*, I, 39.

[21] - es-Süyûtî, *a.g.e.,* II, 293.

[22] - es-Süyûtî, *a.g.e.,* II, 296.

İbn Hâleveyh, kitâb'ı "*Leys*"de; ilk şiir söyleyenin, İbn-i Hizâm olduğunu söyler.[23]

İbn Sellâm el-Cumâhî Arapların, önceden, bazı hadiseler üzerine söylemiş birkaç beyitleri bulunduğunu, şiirin 'Abdulmuttalib ve Hâşim b. 'Abdulmenâf döneminde ilk defa el-Muhelhil ve Rebî'a tarafından uzatılıp kaside haline getirildiğini ifade etmektedir.[24]

Câhiliye döneminden bize ulaşan şiirin, iki bin yıldan daha az bir süre zarfında şiirin ulaşması mümkün olmayan bir kaliteyi temsil etmektedir. Dolaysıyla Arap edebiyatının menşei çok eskiye dayanması muhtemeldir. Fakat Arap şiirinin pek çok kısmı muhtelif faktörlerden dolayı kaybolmuştur. Bu faktörlerden bir kısmı, şiirin tedvininin ihmal edilmesi, islâmî fetihlerden sonra şiir ravilerinden çoğunun ölmesi, insanların fetihler ve dinle meşgul olmaları nedeni ile şiir rivayet etmekten geri kalmalarıdır. Arap şiirinin evvelinin recez ölçüsü olduğu konusunda eleştirmenler ittifak etmişlerdir.[25]

3.2. Câhiliye Döneminde Şiir ve Şâire Verilen Önem

İslâm'dan önce Araplar ümmî idiler. Okuma yazma bilmiyorlardı. Şiir söylemeyi seviyorlardı. Dilin fesahatine, belağâtına, konuşmanın doğruluğuna ve muhtelif, karmaşık vezinli şiirlere düşkündüler.[26]

İfade şekilleri arasında şiir sanatı, Araplar nezdinde çok değerli ve önemli idi. Bu nedenle onlar şiiri, ilimlerinin, tarihlerinin Divânı, doğru ve hatalarının şahidi kıldılar. Birçok ilim ve hikmette asıl kıldılar. Şiir melekesi onlar arasında köklü ve sağlamdı. Arap reisleri şiir konusunda rekabete giriyorlardı. Mükemmel ve iyi şiiri, kötü şiirden ayırt etmek için her bir şairin şiirini bu konuda usta olan şairlere ve edebîyati iyi anlayan kimselere sunmak için "Ukkaz" panayırını kendilerine mesken ediniyorlardı. Öyleki bu gelenekleri hac ettikleri yerde, Beytullah'a şiir'lerini asmaya kadar vardı.[27]

Câhiliye döneminde şiir, büyük bir konuma sahip idi. Onların Divânı ve arşivi idi. Her açıdan onların isteklerini, acılarını ve hayatlarını tasvir ediyordu. Onların kum tepelerini, kıyafetlerini, hayvanlarını ve vatanlarını tasvir ediyordu. Kahramanlıklarını, hayatlarını, önemli savaş günlerini, soylarını, övünç vesilesi olan yiğitliklerini, şiirleri ile

---

[23] - es-Süyûtî, *a.g.e.,* II, 296.
[24] - İbn Sellam, *a.g.e.,* I, 26; Demirayak, *a.g.e.*, I, 69.
[25] - Ömer Ferrûh, *,Tarihu edebi'l-'arabî,* Daru'l 'İlm lil-Melâyîn, Beyrut, 1997, I, 73-74.
[26] - Vâdıh es-Samed, *Edebu sadri'l-İslâm,* Müessesetu'l-Câmî'yye, Beyrut, 1994, s. 65.
[27] - es- Samed, *a.g.e.*, s. 65.

dile getiriyorlardı. Şiir, onların konuşmalarının en önemli dökümanıdır. Şiir, dedelerden babalara, babalardan çocuklara, çocuklardan torunlara aktarılıyordu.[28]

İbn Sîrîn, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet eder: "*Şiir, Arapların devlet arşividir.*" Araplar için şiirden daha doğru bir arşiv bulunmamaktadır. İslâm geldikten sonra Müslümanlar cihad, Fars ve Rumlar'la yapılan gazvelerle meşgul olmaları nedeni ile şiire olan ilgileri azaldı ve şiir'i rivayet etmekten uzaklaştılar. Fakat ne zaman ki İslâm dini her yere yayıldı, fetihler çoğaldı ve Araplar her yerde mutmain bir şekilde yaşamaya başladılar. İşte o zaman şiir rivayet etmeye başladılar. Arapların müdevven bir Divânı ve yazılmış bir arşivi yoktu. Şiirleri ezbere bilip aktaran ravilerin bir kısmı ölümle ve bir kısmı da savaşlarla yok olması vakıası onları şiir konusunda kitap telif etmeye sevketti. Bundan dolayı az bir kısmını muhafaza edebildiler. Çoğu ise unutuldu.[29]

Geçen bilgiler ışığın da anlaşılan şudur ki: Câhiliye dönemindeki Arap şiiri o dönemde ki Arap tarihi ve medeniyeti için çok önemli bir kaynaktır. Çünkü şiir Arapların ahlakını ve tabiatlarını bize tasvir ettiği gibi onların dinî ve içtimaî hallerini de bize tasvir etmektedir. Şiirle soyları korunmuş ve kahramanlıkları bilinmiştir. Savaşları, olayları şiirlerde zikredilmiştir. Şiir, Arap dilinin asıl arşividir. Şiir, savaşta ve barışta onların hayatlarını yansıtan/akseden bir aynadır. Şiir, Arapların gerçek arşividir.[30]

Câhiliye döneminde şairlere ayrı bir önem veriliyordu. Şair, daima arasında yetiştiği topluluğun, üzerinde hassasiyetle durduğu bazı hasletleri temsil ve ifa ederdi. Siyâsî müzakerelere katılan heyetlerde şairin yeri vardı. O, kabile veya kabileler birliğinin sözcüsü olarak kendisine şekil veren muhitin mümessiliydi. Kabile hayatının, hissiyatının, mazisindeki mefahirinin, zaferlerinin, düşmanlarına karşı beslediği kinin, onları küçültücü hicivlerin, her cephesiyle etrafını çeviren tabiatın en güzel ifadesini şairin sihirli sözlerinde bulur ve bütün bunları ondan beklerdi. Onun şiirinin korunmasına ve yayılmasına çalışırdı.[31]

Bu nedenle İbn-i Reşik'in dediği gibi " *Araplarda, bir kabilede bir şair yetiştiğinde diğer kabileler gelip o kabileyi tebrik ederdi. Yemekler hazırlar ve ziyafet verirlerdi. Kadınlar toplanır düğünlerde olduğu gibi çalgı çalar ve oynarlardı. Erkekler ve çocuklar*

---

[28] - es-Samed, *a.g.e.*, s. 67.
[29] - es-Süyûtî, *a.g.e.*, II, 293.
[30]- es-Samed, *a.g.e.*, s. 66.
[31] - Nihad M Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak., Yay., İstanbul, 1973, s. 10.

birbirlerini tebrik ederlerdi. Çünkü yetişen bu şair kabilesinin namusunu korur, soyunu savunur ve şanlarını devam ettirirdi. Zaten kabileler ya erkek bir çocuğun doğmasından veya bir şairin çıkmasından veyahut yavrulayan bir at ile gururlanıyor ve seviniyorlardı."[32]

3.3. Câhiliye Dönemi Şiirinin Özelikleri

1. Câhiliye şiirleri, genellikle kalıntıları anlatmakla başlamış, hemen ardından da ava gidiş, binekler, avlanan hayvanlar övülerek kasidenin ana maksadı dile getirilmiştir.
2. Câhiliye şiirlerinin lafız ve cümle yapısı, gramer kurallarına uygun olarak söylenmiştir.
3. Câhiliye şiirleri basit bir üslupla akla geldiği gibi tabii bir şekilde ifade edilmiştir.
4. Câhiliye şiirlerinde teşbîh, istiâre, tibâk, cinâs gibi lâfzî ve manevî sanatlar kullanılmıştır. Fakat bu durum sonradan gelen şiirlere oranla çok azdır.
5. Câhiliye şiirlerinde istidrâk (bir konudan başka bir konuya geçiş) vardır.
6. Câhiliye şiiri vicdanî olup şairin ruh ve duygularını yansıtmaktadır.
7. Câhiliye döneminin şiirleri, genellikle gerçekçi, ancak bir o kadar da basit karakterde yazılmıştır.[33]

3.4.Câhiliye Şiirinin Başlıca Konuları

3.4.1. Vasf (Tasvîr)

Vasf (Tasvîr), Edebî eserlerde doğanın, kişilerin ve nesnelerin ayırıcı özellikleri ile anlatılmasıdır[34]. Câhiliye dönemindeki Arap şiirinin konularının çoğunu tasvîr oluşturmaktadır. Bu nedenle birçok şiir tenkitçisi, çok azı dışında, şiirin tasvîre dayandığını belirtmiştir.[35]

Tasvir, kasidenin bir parçası olarak câhiliye döneminde mevcut olup tasvîrî parçalar arasında sevgilinin bedensel güzelliği, terkedilen diyar, tabiat, savaş ve savaş araçları, şarap, at, yaban öküzü, kartal, doğan, kurt gibi çöle mahsus av hayvanları, çöl, gece,

---

[32]- Ebû 'Ali el-Hasan b. Reşîk el-Kayravânî, *el-'Umde fi mehâsini' ş-şi'ri ve adâbihi*, (Thk. Muhammed Kerkezân), Dâru'l Me'arif, 1988, Beyrut, I, 153

[33] - Kırkız, *a.g.e.*, s. 10.

[34] - Hüseyin Elmalı, "Tasvîr", *D.İ.A.*, XL, 135.

[35] - el-Kayravânî, *a.g.e.*, II, 294.

yağmur bulut, şimşek, bedevi hayatında önemli bir yeri olan deve vs.nin çoğu defa zengin ve güçlü bir lügat malzemesiyle yapılmış, en ince teferruata kadar inen tasvirleri vardır.[36]

3.4.2. Fahr ve Hamâse (Övünme ve Kahramanlık)

Savaşları, kendisini, geçmiş atalarını tasvir etmektir. Aynı şekilde hamâse, hadiselere karşı sabra ve zamana karşı da cesarete delalet eden temaları kendi bünyesinde barındırmaktadır. Kabile, dostların terkinden ve arkadaşların sırt çevirmesinden kaynaklanan sorunlara kulak asmamaktır. Çünkü vatanı terketmek ve aşirete karşı çıkmak ara sıra yenilgiye ve savaşa sebep olabilir. et-Tebrîzî'nin de dediği gibi, bunlara sabretmek savaşa sabretmek gibidir.[37]

3.4.3. Gazel (Aşk)

İnsanda bulunan asıl ve köklü aşkı, duyguyu dile getirmektir. Câhiliye şairleri, sadece kadınlara olan aşklarını, duyguları dile getiriyorlardı. Ancak dile getirdikleri bu gazelleri (aşkları) sarîh ve afîf olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.[38]

Afîf gazel, genellikle çölde daha fazlaydı. Bu gazel türü hem mana açısında hem de lafız açısından iffetlidir. Şair, nadiren sevgilisinin ismini açık bir şekilde zikretmektedir. Bu nedenle afîf gazel şiirler de az olup sevgiliye olan özlemini açığa vurma, geçmiş günleri hatırlama ve sevgiliye kavuşmanın etrafında dönmektedir. Bu tür aşk şiirlerinde kadınların açık uzuvlarının zikredilmesi çok azdır.[39]

Sarîh gazel de şair, kadının önünde durur, neredeyse onun bütün bedensel uzuvlarını zikr eder. Zira şair kadının alnını, yanaklarını, boynunu, göğsünü, gözlerini, ağzını, kol bileğini, ayaklarını ve saçını arzeder. Aynı şekilde kadının elbisesini, ziynet eşyasını, hayâsını ve terbiyesini de arzeder.[40]

3.4.4. Medih (Övgü)

Edebî anlamda medih, takdir ve şükran duygularını dile getirmek ya da maddî bir menfaat elde etmek amacıyla daha çok fertlerle ilgili olmakla birlikte, kabile, toplum,

---

[36] - M. Çetin, *a.g.e.*, s. 90.
[37] - Ferrûh, *a.g.e.*, s. 81.
[38] - Ferrûh, *a.g.e.*, s. 81.
[39] - Ferrûh, *a.g.e.*, s. 81.
[40] - Dayf, *a.g.e.*, s. 212.

millet, ülke, vatan, şehir vb.nin güzel sıfat, meziyet ve erdemlerin anlatıldığı şiirlere de mehdiye denilmiştir.[41]

Methedilen şahsın övülmeye vesile olan vasıfları cesaret, kahramanlık, cömertlik, himaye ve yardım, hissiyatına hâkim olma, sebat vs.dir. Medihde şahsın, taşıdığı taç, zinet gibi ârizi taraflarıyla değil, cesaret, cömertlik ve bilhassa sonraları adalet, iffet gibi sıfatlarla övülmesi esastı.[42]

Câhiliye döneminde iki tür medih vardı. Bunlar: A) Şükrünü ifade etmek için yapılan medih. Bunu İmru'l-Kays ve Züher b. Ebî Sülmâ'nın şiirlerinde müşâhade ediyoruz. B) Mal elde etmek için yapılan medih. Bu medih türünü de şehirlerde yaşayan veya şehirlere gidip gelen en-Nâbiğe ez-Zübyânî ve el-A'şâ gibi şairlerin şiirlerinde müşahede ediyoruz.[43]

3.4.5. Mersiye (Ağıt)

Gerçek manada mersiye, ölü için yapılan medihdir. Bu nedenle Câhiliye şairleri iftihar ve medih vesilesi olan cesaret, cömertlik, kahramanlık ve sebat vb. gibi hasletlerle ölüyü yâd ettiklerini görüyoruz. Şüphesiz akrabalar için yapılan mersiyeler genellikle kişinin duygusuna daha yakındır. Kadınların ölü için yaktıkları ağıt da mersiye şiiri ile bağlantılıdır. Bu şiir türü, cahiliye döneminde çok ilerleme kat ederek kendi başına bir sanat, iş ve meslek haline gelmiştir.[44]

3.4.6. Hiciv (Yergi)

Medhedilen kişinin, övgüyle karşılanan sıfatlardan soyutlanıp onun aksi olan korkaklık, cimrilik, kabilenin sayısal azlığı vb. gibi olan sıfatlarla nitelenmesidir. Câhiliye döneminde hiciv şiirinin "*el-Hicâu'l-ferdî*" (Bireysel hiciv) ve "*el-Hicâu'l cemâ'î*" (Topluluğu hiciv) adı taşıyan iki türe rastlanmaktadır.[45]

---

[41] - İsmail Durmuş, "Methiye", D.İ.A., XXIX, 406.
[42] - Çetin, *a.g.e.*, s. 87.
[43]- Ferrûh, *a.g.e.*, s. 83.
[44] - Ferrûh, *a.g.e.*, s. 83.
[45] - Demirayak, *a.g.e.*, I, 134.

BİRİNCİ BÖLÜM

KA'B B. ZUHEYR'İN HAYATI VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1.HAYATI

1.1. Adı, Künyesi, Nesebi ve Ailesi

Ka'b b. Zuheyr b. Rabi'a (Ebû Sülmâ adıyla bilinmektedir) b.Riyâh b. Kurt b. el-Hâris b. Mâzin b. Helâde b. Sa'lebe b. Sevr b. Huzme b. Lâtım b. 'Osmân b. 'Amr b. Udd, b. Tâbiha b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Me'add b.'Adnân'dır.[46]

Ka'b b. Zuheyr muhadram şairlerin büyüklerindendir. "*Bânet Su'ad*" kasidesini inşâd eden şairimiz, Necd halkından olup Câhiliye döneminde dünyaya gelmiştir. el-Müderiyye kabilelerinden biri olan Müzeyne kabilesine nispet edilir.[47] Doğum tarihi gibi ölüm tarihi de kesin olarak bilinmemektedir.[48]

Bazı tarihçiler Ka'b'ı, Ğatafân kabilesine nispet etmişlerdir. Bunun yegâne sebebi ise, Zuheyr, Ğatafân kabilesinden olan Ka'b'ın annesi Kebşe ile evlendikten sonra onların içinde kalmış, bundan ötürü Ka'b dayılarının kabilesine nispet edilmiştir. Savaşta olsun barışta olsun onların bütün meşgalelerine iştirak etmiştir.[49] Bunun için bazıları Ka'b'ın babası şair Zuheyr hakkında "Muzeniyyu'n-neseb Ğatafâniyyu'n-neş'et" Yani nesep bakımından Muzeynî, yetişme açısından da Ğatafânlı demişlerdir.[50] Fakat Kâ'b, Muzeyne kabilesinden olduğunu açık bir şekilde ifade ederek, fırsat buldukça da bunu şiirlerinde de dile getirmiş, kabilesi ve onların güzel hasletleriyle övünmüştür:

هُمُ الأصلُ مِنّي حيث كُنْتُ وإنّني مِن المُزَنيّينَ المُصَفّينَ بالكرم

---

[46]- Ebu'l-Ferec Ali b. Hüseyin b. Muhammed el-İsfahânî, *Kitâbu'l- âğânî*, Daru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2008, X, 336;İbn Sellam, *a.g.e.*, I, 51; İbn-i Hacer Şihâbüddîn Ahmed b.'Ali el-'Askalânî, *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*, Daru'l Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, t.y., V, 302; Ebû Zeyd Muhammed b. Ebi'l-Hattâb el-Kureşî, *Cemheretu eş'âri'l-'arab fi'l-Câhiliye ve'l-İslâm*, (Thk.'Ali Muhammed el-Becâvî), Nehdetu Mısr, Kahire, 1981, s. 632. Ka'bın şeceresi bütün kaynaklarda tam değildir. Kısalıp uzamaktadır.

[47] - Fâur, Ali, *Divân-u Ka'b b. Zuheyr*, Daru'l- Kütübi'l-'İlmiyye, Lübnan, 1987, s. 5.

[48]- Corcî Zeydan, *Tarihu âdabi'l-lüğati'l-'arabiye*, Daru Mektebeti bi'l-Hayat, Beyrut, 1983, I, 157; Hayruddin Zirikli, *el-'A'lâm-Kamusu terâcimi li-eşheri'r-ricâli ve'n-nisâi*, Daru'l-'İlim lil-Melâyin, Beyrut, 1983, I, 226; Süleyman Tülücü, *Kâ'b b. Zuheyr ve Kasîde-î Bürde'si Üzerine Notlar,* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, A.Ü. Basımevi, Erzurum, 1982, Sayı 5, s. 159.

[49] - Ebî- S'aid el- Hasan b. el- Huseyn el 'Askerî, *Divân-u Ka'b b. Zuheyr*, (Thk. Hannâ Nasır el-Hittî), Daru'l Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut, 1994, s. 8; Kırkız, *a.g.e.*, s. 16.

[50] - Dayf, *a.g.e.*, s. 300.

Her nerede olursam olayım ancak onlar (Müzeyniler) benim soyumun kaynağıdırlar. Gerçekten ben cömertlikte seçilmiş olan Müzeynilerdenim.[51]

Ka'b'ın 'Ukbe (el-Mudarrab) lakaplı şair bir oğlu vardı. Bunun el-Mudarrab lakabını almasının sebebi, 'Ukbe, bir gün esed oğullarından bir kadına sarkıntılıkta bulunur, kadının kardeşi onu kılıçla defa'atla darbettiği halde ölmez. Bundan sonra da "el-Mudarrab" lakabıyla anılır.[52] 'Ukbe'nin de el-'Avvâm adlı şair bir oğlu vardı.[53] Bazı tarihçiler ise "el-'Avvâm"ın Ka'b'ın oğlu olduğunu söylemişlerdir.[54]

Ka'b'ın annesi Kebşe bint 'Ammâr b. 'Adî b. Sehîm b. Abdullah b. Ğatafân'dır. Ka'b'ın annesi Kebşe, Zuheyr'in diğer çocuklarının da annesidir. Rivayetlere göre Zuheyr'in, ilk eşi Ümmü Evfâ'dan çocukları olmadığı için Ka'b'ın annesiyle evlenmiştir.[55]

Zuheyr'in ailesi ve hayatı hakkında bizlere yeteri kadar bilgi ulaşmamıştır. İbn-i Arabî, Zuheyr'in kendi şiirlerinde Ümmü Evfâ diye zikrettiği kadının, onun hanımı olduğunu söylemiştir.[56] Ondan Zuheyr'in birkaç çocuğu olduğunu ve hiç birisinin yaşamadığını ifade etmiştir. Ondan sonra Kebşe adında başka bir kadınla evlenmiş, meşhur çocukları Ka'b, Sâlim ve Buceyr söz konusu kadından dünyaya gelmişlerdir. Bu durum Ümmü Evfâ'nın zoruna gitmiş ve aralarında anlaşmazlık çıkmıştır. Zuheyr, bu anlaşmazlıktan dolayı onu boşamış, boşadıktan kısa bir müddet sonra pişmanlık duymuş ve bu pişmanlığını da şiirlerinde dile getirmiştir. Hatta Zuheyr, 80 yaşından sonra dahi mu'allâkâsında Ümmü Evfâ'yı zikretmekle bu pişmanlığını ortaya koymuştur. Ümmü Evfâ'nın kabilesi ve ailesi hakkında elimizde herhangi bir bilgi mevcut değildir. İkinci karısı Kebşe ise Benî Abdullah kabilesinden Ammar'ın kızıdır. Çocukları Ka'b, Sâlim ve

---

[51] - el-'Askerî, *a.g.e.*, s. 8; Dayf, *a.g.e.*, s. 300.

[52] -'Abdulkâdir b. Ömer el-Bağdâdî, *Hizânetu'l edeb,* (Thk. ve Şrh. Abdusselâm Muhammed Hârun), Mektebetu el-Hâncî, Kahire;1996, IX, 153

[53] - Ebu Muhammed, 'Ali b. Said b. Hazm el-Endülüsî, (384-456), *Cemheretu ensâbi-l'arab,*(Thk. Abdusselam Muhammad Harun), Darul Me'ârif, Kahire, t.y., s. 251; Cemaluddin, Muhammed b. Hişam el-Ensârî, *Şerhu kasideti Ka'b. b. Zuheyr,* (Thk., Ebû Naci Mahmud Hasan), Müessesetu 'Ulümu-l Kur'ân, Beyrut, 1984, s. 33; Fâur, *a.g.e.*, s. 5

[54] - el-Bağdâdî, IX, 153; İbn-i Hacer, *a.g.e.*, V, 302; Ebû Zekeriyâ, Muhyiddîn b. Şeref en-Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-luğât,* Dâru'l-Kutübi'l-'İlmiyye, Beyrut, t.y., II, 67; İbn-i Kuteybe Abdullah b. Müslim ed-Dineverî, *eş-Ş'ir'u ve'ş-şu'ara,* Daru'l Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1985, s. 75; İbrâhim b. Muhammed el- Bâcurî, *Hâşiye 'alâ metni Bânet Su'âd,* el-Matb'atu'l-Kâstelîye, Mısır, 1286, s. 3.

[55]- el- Hittî, a.*g.e., s.* 7; Fâur, *a.g.e.*, s. 5.

[56] - el-İsfahânî, *a.g.e.,* XVII, 87.

Buceyr'dir. Sâlim babası hayatta iken ölmüştür. Bize gelen bazı rivayetlere göre Zuheyr'in Vebâre adında bir de kızı vardı. Zuheyr'in çocukları da kendisi gibi birer şair idiler. Bu şairliğin torunlarında da görüldüğü söylenmektedir.[57]

[57]- el-İsfahânî, *a.g.e.,* s. XVII, 87; Kırkız, *a.g.e.*, s. 21.

1.2. Ka'b'ın Şeceresi[58]

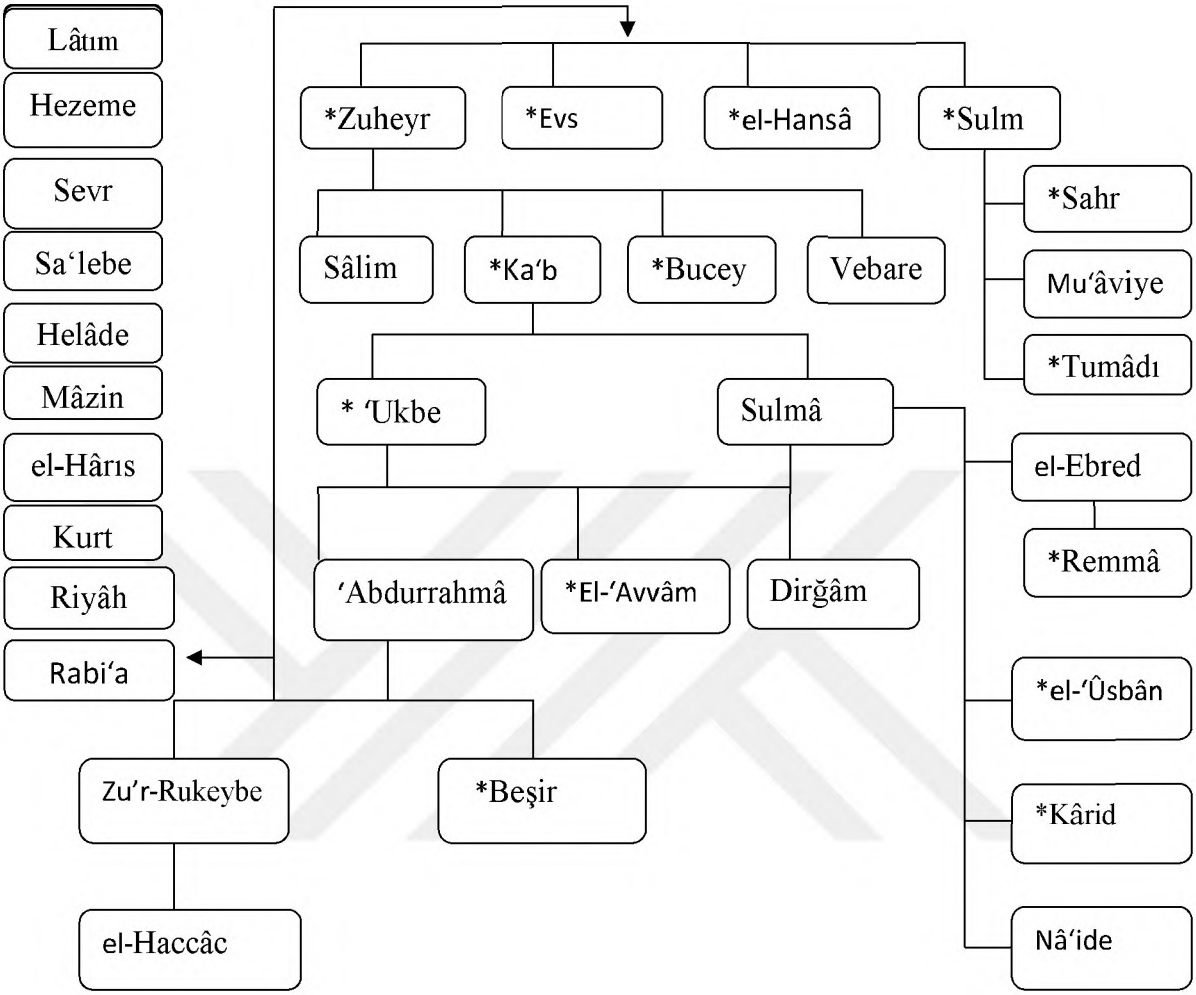

[58] Yanlarında (*) işareti olanlar şâirdir.

1.3. Yetiştiği Ortam

Ka'b, Câhiliye döneminde doğmuş ve o dönemde büyümüştür. Câhiliye dönemi, Arap şiirinin, edebiyat tarihi bakımından dorukta olduğu bir dönemdir. Câhiliye döneminde Araplar arasında şiir, çok büyük bir öneme sahipti. Arap edebiyat tarihi için altın değerinde olan o dönem birçok şair yetiştirmiştir. O dönem "Mu'allakât es-Seb'a" (Yedi Askı) dönemidir. Müellifleri, M. S. VI. yüzyılın on iki veya en ünlü şairleri arasında olduğu için, bu derleme Eski Arap şiiri mahsulünün en güzel örneğini temsil ederek Arap edebiyatına emsalsiz bir mevki kazandırmıştır.[59]

Yedi Askı döneminde Arap halkı tarafından beğenilen en iyi şiirler Kâbe duvarına asılarak sergilenirdi. Bu şiirlere de "es-Samut" (İnci Gerdanlığı), "el-Muzehhebat" (Yaldızlı şiirler) adı verilirdi. Dönemin ünlü şairleri arasında İmru'l Kays, Târafa, Zuheyr, Lebîd, 'Amr b. Gülsüm, 'Antere, el-Hâris b. Hilliza, en-Nâbiğa ve el-'A'şa gibi isimler vardı. Aynı zamanda o dönem, kaside türünün gerçek formuna ulaştığı dönem olarak da bilinir.[60]

Şüphesiz bütün bu şairler kendilerinde bulunan ayrı ayrı meziyetlerle bilinmektedirler. Fakat bunların arasında Kâ'b'ın babası ve şiirde üstadı olan Zuheyr b. Ebî Sulma, ağır başlılığı, sakinliği, temkinliliği, iffetliliği ve vakkarıyla tanınmıştır.[61] Kişiyi, kişide olan niteliklerle öven, yabancı kelime kullanmayan ve sözlerin arasında gidip gelmeyen şair olarak nitelendirilmiştir.[62] Ka'b'ın şiirlerine bakıp, incelediğimizde ondan etkilendiğini ve şiirlerinde sade bir üslup kullandığını müşahede ediyoruz. Bunu, hem cahiliye döneminde yazdığı şiirlerinde hem de İslâmî dönemde yazmış olduğu şiirlerinde gözlemliyoruz. İşte Ka'b, edebiyatın zirveye ulaştığı bir ortamda, böyle bir ailede, böyle bir şair ve üstadın dizi dibinde büyümüş, küçüklüğünde şiir duymuş, gelişme çağında rivayet etmiş ve gençliğinde de söylemeye başlamıştır. Babasının iyice yetişip olgunlaşmadan şiir söylemesini istememesine ve bütün engellemelere rağmen Ka'b şiir nazım etmeye devam etmiştir.[63]

---

[59] -Tülücü, *a.g.m.*, s. 2.
[60] - Ferrûh, *a.g.e.*, I, 95.
[61] - Yasin Ceylan, *Zuheyr'in Şiirinde Ahlaki Değerler*, Yeni Ümit Dergisi, Aralık, 1994, Sayı, 26.
[62] - Kırkız, *a.g.e.*, s. 36.
[63] - el-Hittî, *a.g.e.*, s. 8.

1.4. Babası Zuheyr'in Onu Şiir Söylemekten Menedip Sonra İzin Vermesi

Ka'b'ın babası Zuheyr, onu uzun bir imtihandan geçirdikten sonra şiir söylemesine izin vermiştir. Ka'b, daha küçükken şiir inşâd ediyordu. Babası, faydasız, kıymeti olmayan şiirler inşâd eder korkusuyla onu şiir inşâd etmekten menediyordu. Hatta gerektiğinde bundan dolayı onu dövüyordu. O, dövdükçe Ka'b'ın şiir'e olan ilgisi daha da artıyordu. Uzun süre böyle devam etti. Sonra onu alıp hapsetmiş ve ona şöyle söylemiştir: "*Yemin ederim ki, bir beyit dahi söylersen seni ondan vazgeçirmek için öldüresiye döverim.*" Ka'b, pek çok gün mahpus olarak kalmış. Sonra Zuheyr'e Ka'b'ın yine şiir söylediği haberi verilmiş. Bunun üzerine onu çağırmış ve şiddetli bir şekilde dövmüştür.. Sonra onu bırakarak sürünün peşinden göndermiştir. Ka'b, o vakit henüz küçük bir çocuktu. Sürüyü güdüp akşam eve dönerken şu recezi okuyordu:

كأنّما أحْدو بِبَهْمي عِيرا مِن القُرى مُوقِرةً شَعِيراً

Ben sanki sürümü, arpa yüklü olarak şehirlerden gelen kervanları güder gibi güderim

Bunun üzerine Zuheyr Ka'b'ın yanına gitti, ona kızgındı. Onun elini tutarak devesine bindirdi ve sonra dışarı çıktı. Zuheyr, zor sorularla onu sınamak istiyordu. Bildiklerini ona öğretip onun bildiklerine de vakıf olmak istiyordu. Zuheyr, bir köye ulaştığında:

إنّي لتُعْدِيني على الحَيّ جَسْرَةٌ تَخُبُّ بوَصّالٍ صَرُومٍ وتُعْنِقُ

Ulaşmak istediği yere bir an evvel varmak isteyen bir adamı doludizgin koşarak götüren bir deve, benim şu köye ulaşmama yardım etti.

Beytini okuyarak bunu ondan tamamlamasını istedi. O da:

كَبُنْيانَةِ القَرْئِيّ مَوْضِعُ رَحْلِها وآثارُ نِسْعَيْها مِن الدّفِ أبْلَقُ

O devenin yükyeri köyün evleri gibi yüksektir. Eyer kayışlarının böğründe yaptığı izler bembeyaz görünmektedir. şeklinde tamamladı.

Sonra Zuheyr bu beyti okuyarak,

على لاحِبٍ مِثْلِ المَجَرّةِ خِلْتَهُ إذا ما عَلا نَشْزاً مِن الأرض مُهْرَقُ

Onu gök adası gibi açık net olan bir yolun üstünde sanırsın. O, yükseklere tırmandığında onun için dümdüz bir ovadır.

Kendisinden beyti tamamlamasını istedi. Ka'b, şu beyti okudu:

مُنِيرٌ هَدَاهُ لَيْلُهُ كنَهارِهِ جَمِيعٌ إذا يَعْلُو الحُزُونَة أفْرُقُ

O yolu aydınlatır. Onun için gece gündüz gibidir. Güçlüdür. Sert araziye çıktığında onu parçalara ayırır.

Sonra Zuheyr, deve tasvirini bırakarak devekuşunu tasvir etmeye başladı. Gayesi oğlunu sınamak, ondaki bilgileri öğrenmekti ve dedi ki:

وَظَلّ بوَعْساءِ الكثِيبِ كأنّهُ خِبَاءٌ على صَقْبَيْ بوَانٍ مُرَوّقُ

O kum tepelerinde, evin sütunlarını kaplayan saf bir çadır gibidir.

Ka'b, şöyle devam etti:

تَرَاخَى به حُبُّ الضّحَاءِ وقد رَأى سَمَاوَةَ قَشْراءِ الوَظِيفَيْنِ عَوْهَقِ

Uzun boyunlu, bacakları soyulmuş deve kuşunu görmesine rağmen sabah kahvaltısına olan sevgisi nedeniyle gecikti.

Sonra Zuheyr şöyle devam etti:

تحِنُّ إلى مِثْلِ الحَبَابِيرِ جُثّمٍ لَدَى مَنْتِجٍ مِنْ قَيْضِها المُتفلّقِ

Çatlamış yumurtalarından yavruladığında çömelen Tay kuşuna benzer kuşların özlemini duyuyor.

Ka'b şiiri şu şekilde devam ettirdi:

تحطّمَ عَنْها قَيْضُها عَنْ خَرَاطِمٍ وعَنْ حَدَقٍ كالنّبْخِ لَمْ يَتفتّقِ

Gagası ve çatlamamış çopur'a benzeyen gözleri tarafından yumurtaları parçalara ayrıldı.

Bunun üzerine Zuheyr, Ka'b'ın elini tutarak " şiir söylemene izin verdim" dedi.[64]

1.5. Zuheyr ve en-Nâbiğa ez-Zubyânî'nin Yarım Bıraktığı Şiiri Ka'b'ın Tamamlaması

el-İsfahânî (ö.336/967)'nin İshâk b. el-Cessâs'tan rivayet ettiğine göre bir gün Zuheyr bir buçuk bir beyit söylemiş sonra duraklamış ve gerisini getirmemiştir. Bir müddet sonra en-Nâbiğa ona uğradı. Zuheyr, Nâbiğa'ya "*Ey Ebû Umâme şu tamamlayamadığım beyti tamamlayabilir misin?*" diye sordu. Sonra yarım kalan şiir'i okudu.

تزيدُ الأرْضُ إمّا مُتّ خِفّاً وتَحْيا إنْ حَييتَ بها ثَقِيلا

[64] - el-İsfahânî, *a.g.e.*, XVII, 88.

..... نَزَلْتَ بِمُسْتَقَرّ العَرض مِنْها

"Eğer bir gün ölürsen arz daha çok hafifler. Hâlbuki sen orada yaşadığın sürece o ağır kalır.

"Sen öyle bir yerde bulunuyorsun ki……."

Nâbiğa'de bu beytin önünde durakladı ve gerisini getiremedi. Az sonra Ka'b b. Zuheyr çıka geldi. Henüz delikanlılık yaşındaydı. Babası ondan bu yarım kalan beyti tamamlamasını istedi. O da aşağıdaki mısra'yı okudu:

وَتَمْنَعُ جَانِبيها أنْ يَزُولا

"Her iki tarafında meyletmesine mani oluyorsun."

Bunun üzerine Zuheyr, onu kucakladı ve dedi ki: " *Şahidlik ederim ki sen benim oğlumsun.*"[65]

1.6. Ka'b'ın en-Nâbiğa ez-Zübyânî'nin Sıkıntısını Gidermesi

Yukarıda anlatılan hikâye bazı edebî kaynaklarda farklı bir şekilde ve farklı bir tarzda rivayet edilerek en-Nâbiğa'ya nisbet edilmiştir. Fakat ister en-Nâbiğa ez-Zübyânî'ye ister Zuheyr'e nisbet edilsin, bu olay Ka'b'ın asil fıtratına ve şiirsel melekesine işaret etmektedir.

İbn-i Hacer el-'Askalanî (öl. 852/ 1449), *el- İsabe fi- temyizi's-sahâbe* adlı eserinde eş-Ş'âbî'den (öl. 640/721) rivayet ettiğine göre en-Nâbiğa, en-N'umân b. el-Munzir'i medheden şöyle bir şiir söyler:

تَراكَ الأرْضُ إمّاً مِتّ خفاً وتَحْيا مَا حَيِيتَ بها ثَقِيلا

"Eğer arz, birgün seni kaybederse hafifler. Hâlbuki sen orada kaldığın müddetçe ağır olarak kalır."

en-N'umân kendisine: "*Bu beytin anlamını açıklayan başka bir beyit söylemesen bu beyit medihten daha ziyade hicve daha yakındır*" der. Bunun üzerine en- Nâbiğa başka bir beyit nazmetmeye çalışır; fakat bu ona zor gelir, başaramaz. Sonra en-N'umân, en-Nâbiğa'ya "*Sana üç gün müddet vereceğim eğer bu beytin anlamını açıklayan bir beyit söylersen sana en iyi develerden yüz adet deve vereceğim, eğer söyleyemezsen nihayetine*

[65]- İbn-i Hacer, *a.g.e.*, V, 302.

ulaşacak bir kılıç darbesi.!" Bunun üzerine en-Nâbiğa korktuğu için oradan ayrıldı. Yolda Zuheyr'le karşılaştı ve başından geçen olayı ona anlattı. Zuheyr kendisine "*Haydi kıra, bayıra çıkalım.*" dedi. Ka'b'da onlarla birlikte gitmek istedi. Fakat Zuheyr, Ka'b'ı geri çevirdi. Bunun üzerine en-Nâbiğa, Zuheyr'e: "*Bırak! Kardeşimin oğlu da bizimle beraber çıksın.*" dedi ve elini tutup arka tarafına, bineğine bindirdi. Orada da akıllarına beyti tamamlayacak herhangi bir fikir gelmedi. Ka'b, en-Nâbiğa'ya: "*Amca seni şu beyiti söylemekten alıkoyan şey nedir*?" diye sordu.

و ذلِك إنْ فللْتَ الغَيّ عَنها فتمْنَعْ جَانِبَيها أن تميلا

"Sen yeryüzünde öyle haksızlıklara karşı çıkmışsın ki her onun iki tarafının meyletmesine mani oluyorsun."

Ka'b'ın söylediği bu beyit, en-Nâbiğa'nın hoşuna gitti. Sabah erkenden en-Nu'mân'ın yanına vardı ve kendisine Ka'b'ın şu beytini inşad etti. Bunun üzerine en-Nu'mân, Nâbiğa'ya en iyi develerinden yüz deve verdi. Nâbiğa o develeri Ka'b'a hediye etmek istedi. Fakat Ka'b kabul etmedi.[66]

Bütün bu rivayetlerden anlaşılan şudur ki; Zuheyr'in kendisi oğlunun öğretimini ve terbiyesini üstlenmiştir. Onun yeteneğini, şiiri rivayet etme, dinleme ve şiir nazm etme ile geliştirmiştir. Hatta şiiri nazmetmek, mükemel bir şekilde şiire hâkim olmak, tekrarlamak ve tashih etmek için zaruri olan okuma esaslarını da kendisine o öğretmiştir. Rivayet edildiğine göre cahiliye şairlerinin bir kısmı, okuma ve yazma biliyordu. Onlardan bir kısmı, şiir söylediği zaman aynı zamanda şiirini tedvin de ediyordu. Sonra da o şiiri hoşuna gidene kadar onun üzerinde çalışıyor, kontrol ediyor, gözden geçiriyor ve düzeltiyordu. O dönem okuma ve yazma bilen şairlerden bir kısm, Süveyd b. es-Sâmıt el-Evsî, ez-Zeberkân b. Bedr, Ka'b b. Zuheyr, Ka'b b. Mâlik el-Ensârî ve er-Reb'î b. el-'Absî dir. [67]

1.7. Müslüman Oluşu

Yukarıda geçtiği üzere Ka'b b. Zuheyr, Câhiliye döneminde dünyaya gelmiş ve büyümüştü. Mekke'nin fethinden sonra İslâm dini bütün Arap yarımadasına yayılmaya yeni başlamıştı. O zamana kadar İslâm'a karşı gelmekte direnenlerin başları eğildi. Şüphesiz Ka'b ve kardeşi Buceyr'de İslâm'ın risâletini duymuşlardı. Her ikisi de İslâm ve Hz. Peygamber hakkında bilgi edinmek istiyorlardı.

---

[66] - İbn-i Hacer, *a.g.e.*, V, 302-303.
[67] - Müfid, Kumeyhe, *Şerhu Divân'i Ka'b b. Zuheyr*, Dâru'ş-Şevvaf, Cidde, 1989, s. 15.

Ka'b ve kardeşi Buceyr, Esed b. Huzeyme oğullarına ait" Ebrâk el-Azzaf" denilen su kaynağının yanında koyun otlatıyorlardı. Buceyr, Ka'b'a dedi ki: "*Sen koyunların başında kal, ta ki bu adamın –Resûlüllah'ın- yanına varayım, sözlerini dinleyeyim ve davasının nasıl bir dava olduğunu öğreneyim de geleyim*". Ka'b'ın onayıyla Buceyr, Resûlullah'ın yanına gitti. Sohbetlerini dinledi ve nihayetinde Müslüman oldu.[68]

Söylendiğine göre Buceyr'in Müslüman olma sebebi ise Kâ'b'ın babası Zuheyr, Hıristiyan ve Yahudi din adamların yanına gider ve onları dinlerdi. Onlardan yakın zamanda bir peygaberin Hicâz bölgesine gönderileceğini ve o peygamberin gönderilmesine az kaldığını duymuştu ve bunu çocuklarına anlatmıştı[69]

Zuheyr, bir gece rüyasında kendisine gökten bir ip uzatıldığını ve o ipten tutmak için elini uzattığı halde, o ipe yetişmediğini görmüştü. O, bu rüyasını beklenilen peygamberin geleceğini ve kendisinin ona yetişemeyeceği şeklinde yorumlamıştı. Bu rüyasını oğullarına anlattı ve ahiri zamanda gelecek olan peygambere iman etmelerini vasiyet etti.[70]

Büceyr'in, Medine'ye varıp peygamberimizi görünce Müslüman olduğu haberi Kab'a ulaştı. Ka'b, bu habere fena halde kızdı. Kardeşi Buceyr'i ve Resûlüllah'ı yeren şiirler söyledi. Bu arada şu beyitleri de yazıp kendisine gönderdi.

الا أبْلِغا عنّي بُجيْرا رسَالة	فهلْ لكَ فِيما قُلْتَ وَيْحَكَ؟ هَلْ لكا
سَقاكَ بها المأمونُ كأساً رَوِيّة	وَ انْهَلك المأمُونُ مِنْها و عَلّكا
ففارَقْتَ أسْبابَ الهُدى واتّبَعْتَه	عَلى ايّ شَيْءٍ وَيْبَ غيْرك دَلّكا
على مذْهبٍ لمْ تُلْفِ أمّاً ولا أباً	عَلَيْه ولمْ تعْرفْ عَلَيْه أخاً لكا
فإنْ أنْتَ لمْ تفْعَلْ فلسْتُ بآسِفٍ	ولا قائلٍ إمّا عَثَرْتَ : لعاً لكا

Bücey'r"e şu mektubu iletin ve kendisine deyin ki: Ey zavallı Büceyr, söylediğin (bu şehadet kelimesini) inanarak mı yoksa bir şey karşılığında mı söyledin.

Memun(Hz.Resül) (bu şehadet kelimesi ile) sana bir kadeh sunarak üst üste içirdi. Onunla seni tehlikeye attı, hasta etti.

Böylece doğru yoldan ayrıldın, ona tabi oldun vay sana! Acaba başkaları gibi sana ne gösterdi.

---

[68] - Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, *a.g.e.*, XVII, 95; İbn Hacer, *a.g.e.*, V, 302; İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 33.
[69] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 33.
[70] - İbn Hacer, a.*g.e.*, V, 302; Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, *a.g.e.*, XVII, 92.

Anne ve babanın tabi olmadığı bir dini ve kardeşinin üzerinde olmadığı bir dini sana gösterdi.

Eğer bu işten dönmezsen sana acımam, Kaydığın zamanda sana kurtuluş ve iyilik temenni etmem."[71]

Buceyr, mektup da kendisine ve Resûlüllah (s.a.v)'a yapılan hakaretlere tahammül edemedi. Durumu peygamberimize arzetti ve mektubu ona okudu. Resûlüllah (s.a.v) ''me'mun" kelimesini işittiği zaman; "*Doğru söylemiş, hâlbuki o yalancıdır. Vallahi me'mun'um, eminim.*" diye buyurdu. Araplar Peygamber'e (s.a.v)'e "me'mun ve emin" derlerdi. 'Lem tulfi Ummen ve la Eben 'aleyhi ' sözünü işitince; "*Evet ne annesi ne de babası İslâm üzereydi.*" diye buyurmuştur.[72]

Resûlullah (s.a.v), bu beyitleri dinledikten sonra "*Ka'b'ı gören öldürsün.*" diye emir buyurdu.[73] el-Bağdâdî'nin kaydına göre Hz. Peygamber "*Ka'b'ı elime geçirirsem dilini keseceğim*" demiştir.[74]

Bunun üzerine Buceyr, Ka'b'a şu beyitleri yazarak gönderdi:

مَنْ مُبْلِغ كعْبا فهلْ لك في الّتي تلُومُ عليْها باطِلاً وهيَ أحزَمُ

إلى الله لا العُزّى ولا اللاّتِ وحدَه فتنْجو إذا كان النّجاءُ وتسْلَمُ

لدى يوْمٍ لا ينجُو وليس بمُفْلِتٍ من النّاس إلّا طاهرُ القلب مُسلِمُ

فدينُ زُهير وهو لا شيءَ دينُه ودينُ أبي سُلمى عليّ مُحرّمُ

Kim Ka'b'a bildirir? Batıl sanarak kınadığın kelime, her şeyden daha iyidir, daha faydalıdır.

Lat ve Uzza'ya değil sadece Allah'a yönel. Böylece kurtuluş gününde kurtuluşa erip selamette olacaksın.

O gün ki kurtuluşa eremez temiz yürekli Müslümanlardan başka hiç kimse.

Zuheyr'in dini hiçbir şey değildir. Ebû Sülmânın dini de üzerime haramdır.''[75]

---

[71] - İbni Hacer, *a.g.e.,* V, 302; İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 33; İmâduddîn Ebû'l-Fidâ, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, (Thk, 'Abdu'l-Vahhâb Ahmed), Dâru'l-Hadîs, Kâhire, 1992, III, 358.

[72] - İbn Kesîr, *a.g.e.,* III, 358. İbn 'Abdilberr, Ebu 'Umer Yûsuf b. 'Abdullah, el-Kurtubî, *el-İsti'âb fî- ma 'rifeti'l–ashâb,* (Thk, Murşid 'Adil), Dâru'l-E'lâm, Ürdün, 2002, s. 628.

[73] - el-Hitti, *a.g.e.*, s.12.

[74]- el-Bağdâdî, *a.g.e.,* IX, 155.

[75] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 34; Kırkız, *a.g.e.*, s. 24.

Buceyr, bu beyitlerden sonra mektubunda şunları yazdı. "*Resûlüllah (s.a.v) senin ölümüne karar vermiş ve ' Sizden kim Ka'b'a rastlarsa onu öldürsün. ' emrini vermiştir.*[76] *Daha evvel Mekke'de kendisine eziyet eden ve hiciv eden bazı şairleri öldürttü. Sağ kalanlar, İbn-i Zibaara ve Hubeyre b. Ebi Vehb gibi şairler ise başlarını alıp kaçtılar. Senin sağ kalacağını zannetmem. Eğer sağ kalmak istiyorsan tevbe ederek Resûlullah'ın yanına gel. Zira o, tövbe ederek huzuruna gelenleri affeder. Daha önce işlediği suçlardan dolayı kendisini muaheze etmez.*"[77] el-Bağdâdî'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber; "Ka'b elime geçerse dilini keseceğim" buyurur.[78] Başka bir rivayete göre Hz. Peygamber'in Ka'b'ın kanını helal kılmasının nedeni, onun Peygamberin amcası Ebû Talib'in kızı Ummu Hâni hakkında gazel şiiri nazmetmesidir.[79]

Mektup Ka'b'a ulaşınca, kavmi Müzeyne kabilesine gelerek ilticada bulundu. Fakat onlar onun bu isteğini geri çevirdiler. İşte o an dünyası yıkıldı, yeryüzü kendisine dar geldi ve korkmaya başladı. Düşmanları onun için " *O, artık ölüdür!*" diyerek dedi kodu yapmaya başladılar.[80]

Ka'b b. Zuheyr, bu durum karşısında derin derin düşünmeye başladı. Yavaş yavaş gönlü İslâm'a ısınıyordu, nihayet Müslüman olmaya karar verdi. Bunun üzerine meşhur kasidesini yazdı. Kasidesinde Resûlüllah'ı (s.a.v) methediyor, korkusunu ve düşmanların kendisi hakkındaki dedikodularını anlatıyordu.[81]

Sonra Medine'ye doğru yola koyuldu. Medine'ye varınca, Cuheyne kabilesinden tanıdığı bir arkadaşının evine gitti. Arkadaşı onu Resûlullah'ın mescidine getirdi. Resûlullah'ı ona göstererek dedi ki: "*İşte bu Resûlüllah'tır. Kalk yanına git ve ondan aman dile.*" Ka'b, daha önce insanların kendisine Resûlüllah'ı tanıttığı vasıflarıyla hemen tanıdı. Ashap, Resûlüllah'ın etrafını bir halka şeklinde sarmışlardı. Bir bu tarafa bir şu tarafa bakarak ashab-ı kiramla konuşuyordu.[82]

el-Kureşî'nin ifadesine göre Ka'b'a aracılık eden kişi Ali (r.a)'dir. Bu rivayete göre Ka'b, önce Hz. Ebû Bekir (r.a)'e gelmiş, Ebû Bekir (r.a), Peygamber tarafından kanı

---

[76] - el-'Askalanî, *a.g.e.*, V, 302.
[77] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 34.
[78] - el-Bağdâdi, *a.g.e.*, IX, 155.
[79] - Demirayak, *a.g.e.*, s. II, 169.
[80] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 35.
[81] - Osman, Keskioğlu, *Kâ'b b. Zuheyr ve Kâside-i bürde*, *Diyanet Dergisi*, Mart-Nisan, 1975, c. XIV, Sayı. 2. Ankara.
[82]- İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 35

mubah kılınan bir şairi himaye edemeyeceğini belirterek onun yardım talebini reddetmiştir. Ömer (r.a)'den de aynı cevabı alan şair, Ali (r.a)'ye gelmiş ve Ali (r.a) "*Resûlüllah ile namaz kıl, namazdan sonra da onun arkasında dur, elini tut ve himayesini iste, sana merhametli davranacağını umuyorum.*"diye tavsiyede bulunmuştur. Bunun üzerine Ka'b da mescide gelmiştir.[83] Bazı rivayetler göre ise ona aracı olup Peygamber (a.s.v.)'ın yanına götüren kişi, Hz. Ebû Bekir'(r.a) dir. [84]

Ka'b, kalkarak Resûlullahın yanına gitti. Dizlerinin dibinde oturdu. Mübarek elllerini tuttu ve " *Ey Allah'ın Resülü, Ka'b b. Zuheyr tövbe ederek Müslüman bir şekilde sana gelmiş, senden aman dilemektedir. Onu sana getirirsem kabul edip, af eder misin?*" Peygamber (s.a.v); " *Evet*" diye buyurdu. O da ; "*Ka'b b. Zuheyr benim.*" dedi. Peygamber (s.a.v.) " *Şu sözleri söyleyen sen misin?*" dedi. Sonra Ebûbekir (r.a)'e dönerek " *Söylediği şiiri söyle.*" diye buyurdu. Ebûbekir (r.a.) şiirde "*Sekakebihi me'mun'u....*" Kıtasını iradetti. Ka'b, "*Sekake bihel Memun'u değil.*" " *Sekake biha Ebabekir*" demiştim. Hz. Peygamber (s.a.v.) "*Vallahi me'mundur.*" buyurdu.[85] O sırada Ensâr'dan biri ayağa kalkarak onun üzerine atladı ve " *Ey Allah'ın Resûl'ü! Müsaade buyurun bu Allah'ın düşmanının boynunu vurayım.*" dedi. Peygamber (s.a.v.) "*Ondan uzak dur. Çünkü o günahlarından arınmış, tövbekâr bir şekilde gelmiştir.*" diye buyurdu. [86]Sonra Resûlüllah (s.a.v.) elini uzattı, Kâ'b da elini uzatarak Resûlüllah'ın elini tuttu ve miladî 630 yılında Ensar ve Muhacirlerden oluşan topluluğun önünde şahadet kelimesini getirerek İslâm'ı kabul etti. Orada meşhur kasidesi "*Banet Su'ad*"ı okudu.[87] Ebû Bekir el-Enbârî'nin rivayetine göre Kâ'b, kasidesinde bulunan şu beytini söylediğinde:

إنّ الرّسُولَ لسَيْفٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ مُهَنّدٌ مِنْ سُيُوفِ اللّهِ مَسْلُولُ

"Muhakkak ki Peygamber, kendisiyle aydınlanılan

Allah'ın çekilmiş yalın kılıçlarından bir kılıçtır."

---

[83] - Ebu Muhammed b. el-Hitab, el-Kureşi, *Cemheretu eş'âri'l-'arab*, (Thk. el Bucavi, Ali Muhammed), Nehdetu Mısır, 1981. s. 36.
[84] - İbn Sellâm, *a.g.e.*, I, 99; İbn Kuteybe, *a.g.e.*, I, 80.
[85] - İbni Hacer, *a.g.e.*, V, 302.
[86] - İbn Kesîr, *a.g.e.*, III, 358; İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 36.
[87] - İbni Hacer, *a.g.e.*, V, 302; *D. İ. A*, c. XXIV, Mad. *Ka'b b. Zuheyr.*

Resûl-i Ekrem (s.a.v.), duygulanarak üzerindeki yemen hırkasını -Bürde- Ka'b'ın omuzlarına attı.[88] İleride bu kaside hakkında geniş bir malumat verilecektir.

1.8. Ka'b'ın Ölümü

Ka'b'ın ölüm tarihi hakkında ihtilaf vardır. Ka'b'ın biyografisini veren muteber tarih ve sened kitapları, onun doğum ve ölüm tarihini zikretmemişlerdir. Fakat bazı tarihçiler Kâb'ın yaşlı bir halde 24/ 644, 26 /646 veya 42/662 yılarından birinde vefat ettiğine işaret etmişlerdir.[89] Bu tarihi verenler, Mu'aviye'nin hilafeti döneminde Bürde'yi Ka'b'dan veya varislerinden aldığı olay ile ilişki kurmuşlardır. Fakat bu muteber bir kaynağa veya muteber tarihçilere isnad edilmeyen sade kuru bir tahminden ibarettir. Mu'aviye'nin hilafeti yaklaşık yirmi yıl devam etmiştir. Ka'b'ın bu tarihin başlarında mı, ortalarında mı yoksa sonunda mı öldüğü bilinmemektedir. Sadece tarihi olarak bilinen şey Ka'b'ın hicretin 8. Yılında Hz peygamber'e geldiği ve onun dizleri dibinde kasidesini okuduğudur.[90]

İmam İbn-i 'Abdilberr, *el-İsti'âb fî ma'rifet'l-ashâb*[91] adlı kitabında Ka'b'ın biyografisini verirken onun Müslüman olmasına dair rivayetlerde yer alan bilgiler dışında Hz. Peygamberle bir sohbeti olmadığını söylemiş ve ölüm tarihi hakkında her hangi bir şey söylememiştir. Aynı şekilde İbn-i Esîr, *Usdu'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe* adlı kitabında Kâ'b'ın ölüm tarihi hakkında bir şey söylememiş sadece babasının bi'setten bir yıl önce öldüğünü söylemiştir.[92]

1.9. Ka'b'ın Şahsiyeti.

Kaynaklar, Ka'b'ın harici görünüşü ve vücut özellikleri hakkında çok malumat vermemekle beraber onun iri bir vücuda sahip olduğu şeklinde rivayetler mevcuttur.[93] Kaynaklar, Ka'b'ın özel hayatına dair tafsilatlı bilgi vermemektedirler. Kaynaklarda zikredilen o sınırlı hayatından anlaşılıyor ki; Ka'b çalışıp çabalayan, sermayesi artmayan,

---

[88] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 36.
[89] - Corcî, Zeydan, , *Tarihu adabi'l-lüğati'l-arabiye*, Dâru Mektebeti bi'l-Hayat, Beyrut, 1983, I, 157; Hayruddin, Zirikli, *el-'A'lâm-kamusu terâcimi li-eşheri'r-ricâli ve'n-nisâi*, Daru'l-'İlim lil-Melâyin, Beyrut, 1983, I, 226; Tülücü, *a.g.e.*, s. 159.
[90] -el-Fanyasân, Su'ûd b. Abdullah, *Tevsiku kasîdeti Bânet Su'âd, fi'l-metni ve'l-isnâd*, Mektebetu'r-Ruşd, Riyâd, 1999, s. 5.
[91] - İbn'Abdilberr, *a.g.e.*, s. 628.
[92]- İbn'l Esîr, 'Izzuddin Ebi'Hasan 'Alî b. Muhammed el-Cazerî, *Usd'l-Ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Lübnan, t.y, IV, 449.
[93] - el-Kâlî, Ebû 'Alî, İsma'il b. el-Kâsım, el-Bağdâdî, *Kitâbu Zeyli'l-emâlî ve'n-nevâdir*, Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Lübnan, t.y, s. 23.

fakir biriydi.[94]Fakir bir hayat sürüyordu.[95] Nitekim bütün bu hayatı şiirlerine de yansımıştır. Birçok şiirinde yaşadığı zamandan ve dönemden şikâyetçi olmuştur. Başına gelen dalgalanmalardan ve hadiselerden başkalarına söyleniyordu. Bu fakirliğini ve kötü olan gidişatını uğursuzluğa ve şansızlığa bağlıyordu. Bu olaylardan dolayı kendisini acıya, bıkkınlığa ve hayattan usanmaya bırakmıştı. Ka'b, bir şiirinde der:

لعَمرُكَ لولا رَحمة الله إنني لأمطو بجد ما يُريدُ لِيرْفعا

فلو كنتُ حوتاً ركّض الماءُ فوقه ولو كنتُ يربوعاً سَرى ثمّ قصّعا

Ömrüne yemin olsun ki: Allah'ın rahmeti olmasaydı. Payımı elde etmek için çaba harcayan kimse olurdum.

Keşke dalgalı suda balina olaydım. Keşke gece çıkan, sonra inine dönen Arap tavşanı olaydım. [96]

Ka'b'ın yaşadığı bu dalgalı ve fakir hayat onda olumsuz bir etki bırakmış, ara sıra bir çöl bedevisi gibi arkadaşlarına kaba ve kırıcı davranabilmiştir.[97]

Divân'ındaki birçok şiirlerden anlaşıldığı gibi, Tayy, Kureyş ve Hazrec kabilelerine karşı yapılan harplere katılmıştır.[98]

Ka'b'ın bazı hükümdarlarla münasebetleri olmuştur. Bir defasında Hire hükümdarı en-Nu'man b. Münzir'in, şair en-Nabiğa ez-Zübyânî'nin bir şiirine kızması üzerine, Ka'b onu güç durumdan kurtarmış ve en-Nu'man her ikisine de ödül vermiştir.[99] Kaynakların verdiği bilgiye göre, babası Zuheyr'in şiirlerini rivayet edenlerden biri de odur.[100]

2. KA'B'IN EDEBİ ŞAHSİYETİ

Ka'b'ın edebi yönü çok güçlü idi. Mükemmel şiir söyleyen şairlerdendir[101] Zira o, şiirle uğraşan, şiiri meslek haline getiren bir aileden geliyordu.

---

[94] - Kumeyhe, *a.g.e.,* s. 25-26.
[95] - İbn Kuteybe, *a.g.e.*, I, 80
[96] - Kumeyhe, *a.g.e.,* s. 86.
[97] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 26.
[98]- Savran Ahmet,"*Ka'b b. Zuheyr, D.İ.A,* XVII, 7-8
[99] -Tülücü, *a.g.m.* s. 160.
[100] - M. Çetin, *a.g.e.*, s. 23.
[101] - İbnu, Kuteybe, *a.g.e.*, I, 80; Ferrûh, *a.g.e.*, I, 282.

2.1. Ka'b'ın Hocaları ve Etkilendiği Şahsiyetler

Ka'b, pek çok şairin mensub olduğu bir aile içerisinde yetişmiştir. Ka'b'ın babası Zuheyr, dedesi Ebû Sulmâ, halaları Selmâ ve el-Hansâ, babasının dayısı Beşametu b. el-Gadir, halasının iki oğlu Temader ve kardeşi Sahr, kızının iki oğlu Sulmâ el-'Uteban ve Kureyd, kardeşi Buceyr, oğlu 'Ukbe ve torunu el-'Avvâm b. 'Ukbe, torununun oğlu Beşir'e kadar hepsi şair idiler.[102]

Değer ve kıymet açısından bu şairlerin şiirsel yönleri farklı olsa bile şüphesiz hepsi de bu şiirsel ilham ortamından nasibini almışlardır.

Raviler, Câhiliye döneminde çocukları arasında şiirin silsile şeklinde devam ettiği büyük şairler arasında Zuheyr'in benzerinin olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir.[103]İşte Ka'b, böyle bir ailede ve böyle bir üstadın dizleri dibinde yetişmiştir. Ka'b, tıpkı Buceyr ve Hutay'e gibi şiir sanatını, babasından öğrenmiştir. Babası Zuheyr, onlara hem kendi şiirlerini hem de diğer Câhiliye şairlerinin şiirlerini ezberletirdi. Böylece öğrencilerine şiir melekesinin gelişmesini temin ederdi.[104]

2.2. Ka'b,ın Şiirdeki Yeri (Tabakası ve Şiirsel Yönü)

Ka'b, şiir alanında kökleşmiş bir modeldir, namı her yerde duyulmuştur. Bu nedenle Şair Hutey'e, Zuheyrin ve ailesinin şiirlerini rivayet etmesine rağmen Ka'b'a giderek kendisini, şiirlerinde zikr etmesi için ricada bulunmuş ve şöyle demiştir: "*Bu ailenin şiirlerini rivayet ettiğimi ve kendimi size adadığımı biliyorsun. Artık senin ve benim gibi şiirde usta olan şairlerin de kalmadığını biliyorsun. Bir şiir söylesen de, o şiirde kendini zikr ederek bana da yer versen! Zira insanlar sizin söylediğiniz şiirler ile susuzluğunu gideriyorlar.*"[105] Bunun üzerine Ka'b şu şiiri söyler:

فَمَنْ لِلقوافِ شَانُها مَنْ يَحوكُها إذا ما ثَوَى كَعْبٌ وَفَوّزَ جَرْوَلُ

يَقُولُ فلا يَعْيَا بِشَيْئٍ يَقُولُه وَمِنْ قائِلُها مَنْ يُسِيئُ و يَعْمَلُ

يُقَوّمُها حَتّى تَقُومَ مُتُونُها فَيَقْصُرُ عَنْها كُلُّ ما يُتَمَثّلُ

كَفَيْتُكَ لا تَلقى مِنَ النّاسِ شَاعِراً تَنَخّلَ مِنْها مِثْلَ ما أتَنَخّلُ

---

[102] - Deyf, *a.g.e.*, s. 303;Faur, *a.g.e.*, s. 5; el-Hitti, *a.g.e.*, s. 8;
[103] - el-Hitti, *a.g.e.*, s. 8.
[104] - Bkz, Deyf, *a.g.e.*, s. 303.
[105] - İbn Sellâm, *a.g.e.*, s. 104.

Ka'b ve Cervel (Hutey'e) öldükleri zaman şairlerin kötü ördükleri kasideleri, kim dokuyarak düzeltebilir.

Bir kısım şairler güç yetirmediği halde şiir söylüyor. Bir kısmı da kötü söylediği halde şiir söylüyor.

Şiirin kafiyeleri doğrulana kadar biz onları düzeltiyoruz. Bütün örnekler onlara yetersiz kalıyor.

Sana, bundan sonra benim yapacağım ve seçeceğim gibi birisine rastlamayacağını garanti ederim."[106]

İbn-i'Abdulber, *el İsti'âb* adlı kitabında şöyle demiştir: "*Ka'b. b Zuheyr, çok şiir söyleyen mükemmel bir şair idi. O ve kardeşi Buceyr kendi tabakalarında bulunan şairlerin önde gelenleri idiler. Ka'b, onların en şâiri idi. Babaları Zuheyr, şiir konusunda onlardan üstündür.*" [107]

Halef el-Ahmer'in (ö.175/791) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "*Zuheyr'in bazı kasideleri olmasaydı onu oğlu Ka'b'a üstün saymazdım.*"[108] İbn-i Sellâm onu Lebîd ve en-Nâbiğe ez- Zübyânî ile aynı tabakada sayar.[109]

Ka'b b. Zuheyr muhâdram şairlerdendir. Arap edebiyatı tarihçileri Câhiliye döneminden günümüze kadar ki Arap şiirini, Câhiliye, ilk İslâmî dönem ile Emeviler dönemi, Abbasiler dönemi, Türk dönemi ve çağdaş dönem olmak üzere beş ayrı devrede ele almaktadırlar. Bu devrelerden, Câhiliye devri ile ilk İslâmî dönemi yaşayıp, yine bu dönemlerde şiir söylemiş Muhâdram şahsiyetlerden birisi de[110] Ka'b b. Zuheyr'dir.

"*Muhâdram*" kelimesi Arapça "*hadrama*" kökünden türemiş olup çokluk, genişlik, işaret için devenin kulağının bir parçasını kesme, soyu ve rengi karışık olma gibi anlamlarda kullanıldığı gibi, cahiliye dönemi yaşayıp İslâm geldikten sonra Müslüman olmuş ve bu dönemde bir süre yaşamış kimseler için de kullanılırdı. Arap şiiri sanatı yönünden ise bu kelime, cahili dönemde yaşayıp o dönemin tarzında şiir inşâd etmiş ve yaşadıkları toplumlarda sanatları kabul görmüş, İslâm'ın gelmesiyle bu dini kabul ederek

---

[106] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s.123.
[107] - İbn 'Abdilberr, *a.g.e.*, s. 629.
[108] - İbn Hacer, *a.g.e.*, V, 302; İbn 'Abdilberr, *a.g.e.*, s. 629.
[109] - İbn Sellam, *a.g.e.*, I, 99.
[110] - Ömer, Rıza, Kehhale, *el- Edebu-l 'Arabiyyu li'l- Câhiliyeti ve'l- islâm*, Daru'n-Nahdati'l Arabiyye, Şam, 1972, s. 8.

Müslüman olmuş kimselerdir. Câhiliye sanat geleneği üzerine yetişmiş olsalar bile, bu yeni dönemlerinde sanatları İslâm'dan etkilenmiş, şiirlerinde bu etkileri görülmüş şairlerdir. [111]

Câhiliye dönemi Arap şiirinin genel konuları ve temaları incelendiğinde, kasîde tarzında yazılan şiirlerin genellikle gazel, methiye, hiciv, iftihar, mersiye, tasvir, itizar ve hikem gibi konuları işlediğini görmekteyiz.[112] Diğer yandan Câhiliye dönemindeki şairler, şiirlerinde aynı temaları değil, belki farklı farklı temaları işlemişlerdir. İmru'l-Kays şiirlerinde sevgilinin durduğu yeri, atını, devesini, yağmuru, içkiyi ve kadınları vasfederken, Zuheyr'in şiirlerinde bunun tersine medih, vasıf ve hikmetli sözleri görüyoruz.[113] Ka'b, babası Zuheyr'in yanında kaldığından dolayı onun şiirlerin de de genellikle aynı temaları gözlemliyoruz.

Kaynaklar, Ka'b'ın edebî siretini anlatırken onu *"Kaside-i Bürde"* ile anıyorlar. Yeni edebiyatçılar da bu tesir altında kalmışlardır. Brockelman, Ka'b'ı zikretikten sonra onun, babasından miras olarak aldığı şiirsel melekeye işaret ederek, *Kaside-i Bürde'i* zikrediyor ve şöyle diyor: *Kaside'i Bürde* Arap şiirlerin en meşhurudur. Şaire, eskimeyen bir şeref hırkasını giydirmiştir.[114]Gerçektende Ka'b, bu kasideden dolayı derin bir şöhrete sahip olmuştur. Fakat Ka'b'ın sadece bu şiirle meşhur olması, diğer şiirlerinin ve Divânının arka planda tutulması bize bırakmış olduğu şiirsel mirasa uygun değildir. Ayrıca yaşadığı uzun ömrüne rağmen Divânının ihtiva ettiği kasidelerin az olması (ki rivayetlerde Ka'b'ın Muâviye'nin hilafetine kadar yaşadığı söylenmiştir) kendimize şu soruyu sormamıza neden olmuştur. Acaba yaşadığı uzun ömrüne rağmen şiirlerinin az olması neye dayanmaktadır? Biz bu soruyu, Câhiliye döneminde söylediği Şiirleri'nin özellikleri ve İslâmî döneminde söylemiş olduğu Şiirleri'nin özellikleri olmak üzere iki başlık altında değerlendirmeye çalışacağız.

2.3. Câhiliye Dönemindeki Şiirleri'nin Özellikleri

Ka'b'ın, Câhiliye döneminde irad ettiği şiirlerini ele almadan önce bir noktaya işaret etmekte fayda görüyoruz. Cahiliye dönemi şairleri, kendi yöresinin ve kabilesinin adet ve geleneklerine son derece bağlı idiler. Kabile ırkçılığı son derece hâkim idi. Öyle ki, bir şairin kendi kabilesine bağlı olan başka bir şairi eleştirmesi, o kabilenin birlik ve

---

[111] - Dursun, Hazar, *İslâmi İlimler Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, 2006, s. 88.
[112]- Osman Zeki, Soyyiğit, *el-Edebu'l- 'Arabî*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1993. I, 17.
[113] - Ferrûh, *a.g.e.*, I, 77.(Bkz. Cahiliye şiir'inin özelikleri. I, 76-79)
[114] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 22

beraberliğine karşı başkaldırmak olarak telakki ediliyordu. Güç ve zorbalığa dayanan bedevilerin kanunu ve buna bağlı olarak gerçekleştirdikleri öldürme, gasp ve yol kesicilik gibi hadiseler, onların birlik ve beraberliğini gerektiriyordu. Bu adet ve geleneklere bağlılık, insanların zihninde kökleşmişti. Hatta bu durum edebiyata da sirayet etmişti. Bir şair, kendi kabilesinde yaygın olan bir şiir türünün dışına çıktığında, onun şairliği ve hayali için bir kusur teşkil ediyordu. Mükemmel bir şair sayılmak için bu adet ve geleneklere riayet etmek gerekiyordu. Bu nedenle cahiliye şiirlerine baktığımızda işlenen temaların bir birine benzediğini müşahede ediyoruz. Câhiliye dönemindeki şairler bu kaide ve kuralları uygulamış ve bunları savunmuşlardır. Bunlara karşı çıkmak, başkaldırma sayılmış ve bu nedenle başkaldıranlarla alay edilerek tek başına bırakılmışlardır. Bu bağlamda Ka'b'ın Câhiliye dönemindeki şiirlerine ve işlediği temalara baktığımızda birkaç beyit dışında bu kaide ve kurallara uyduğunu apaçık görmekteyiz.[115]

Ka'b, Câhiliye dönemindeki diğer şairler gibi yaşadığı ortamın etkisinde kalarak, şiirlerinde sevgilisine duyduğu özlemden, çölden, çölde yaşayan hayvanlardan, gecelerin uzunluğundan ve yanından ayırmadığı bineğinden bahseder. En sonunda kasideye asıl hüviyetini veren konuyu işler.[116]

Ka'b'ın Câhiliye döneminde nazmettiği şiirlerindeki mana, yaşanılan ortamla paralellik arz eder. Buna göre mana, şiirin söylendiği çevreden uzaklaşmamış, aksine bu çevre ile anlamkazanmıştır. Ka'b, hayallerini bütünü ile yaşadığı ve varlığını idame ettirdiği çevreden almıştır. Ka'b, çevresinden aldığı unsurları zihninde biriktirip duygu ve düşünceleriyle birleştirerek bir tasarı haline dönüştürüp hayal âlemi yaratır. Hayal dünyasındaki bu gücünü, yani muhayyilesini şiire yansıtarak böylece anlamla hayali iç içe geçirmiştir.[117]

Ka'b, şiirlerinde çoğu defa zengin ve güçlü lügat malzemesiyle yapılmış, en ince teferruata kadar inen tasvirler kullanmıştır. Bestâni buna işaret ederek şöyle der; "*Ka'b'ın, şiirlerinin çoğu, tasvirden oluşmaktadır. Sanatta son noktaya ulaşan mükemmel bir tasvir, hatta ara sıra edebiyatta bile. Bunda şaşılacak bir şey yoktur. Zira o, Zuheyr'in oğlu ve*

[115] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 28-29.
[116] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 33.
[117] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 34.

öğrencisidir. Evs bin Hacerle başlayan Zuheyr ve Nabiğe ile son zirveyi bulan, maddeyi tasvir etmede bir ekol haline gelen bu ailenin bir ferdidir."[118]

Ka'b, babasının yetenekli ve kabiliyetli bir öğrencisiydi ve onun yolunu takip ettiği için de gururlanıyordu. Bir şiirinde bu gururunu şu şekilde dile getirmiştir.

فإن تسألِ الأقوامَ عنّي فإنّني أنا ابن أبي سُلمى على رَغْم مَن رَغِمْ

أقولُ شبيهاتٍ بما قال عالما بهنّ ومن يُشبه أباه فما ظَلَمْ

وأشبَهته من بين مَن وطيء الحَصى ولم يَنتزعني شبهُ خالٍ ولا ابن عمّ

Şayet insanlara beni sorarsan, sevmeyenlere rağmen ben Ebû Sülmâ'nın oğluyum.

Onun kasidelerine benzer kaside nazmediyorum. Bana şiir öğreten odur. Babasına benzeyen hata etmemiştir.

İnsanlar arasında ben, amcama da dayıma da değil, bilakis babama benziyorum." [119]

Bu bilgi, bize Ka'b'ın şiirinde takip ettiği yöntem ve şiirinin özeliklerinin arkaplanı hakkında fikir vermektedir.

2.4. İslâm Dönemindeki Şiirleri'nin Özellikleri

İslâmiyet, daha ilk döneminde toplumun hayat tarzında köklü değişikliklere sebep olmuş, Araplar, inanç, fikir, kültür ve hatta yaşantılarında bile değişime uğramışlardır. Ancak İslâm'ın Arap yarımadasındaki putperest toplum içerisinde gerçekleştirdiği büyük devrimin yanında şiirde meydana gelen bu değişim kısmîdir. Şiirde daha önce yerleşmiş bir metot vardı. Şairlerin bu metot ve geleneklere karşı çıkması da kısa bir zaman diliminde çok zor bir işti. Bu nedenle İslâmî şairlerin şiirleri de çoğunlukla geleneksel metot üzere nazmedilmiştir. Hassan b. Sabit, bazen şiirine kalıntıların tasviri ve teşbihi ile başlar. Hz. Peygamberi medheden Ka'b' b. Zuheyr'in *"Kasidetu'l-Bürde"*sinin ilk beyitleri nesib konuludur.[120]

Gerçekte bu dönem şiiri, üslup açısından Câhiliye dönemi şiirinden çok farklı değildir. Fakat bu dönem şiirleri, içerik açısından çok farlılık arzeder. Daha önce şairler şiirlerine gazel veya nesib ile başlarken, İslâmî dönemde şairler, gazel içeren giriş kısmının

[118] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 34
[119] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 35.
[120] - Demirayak, *a.g.e.*, II, 73.

yerine ise daha çok dinî içerikli girişlere yer verdikleri görülmektedir. İslâmî dönem şiiri, İslâmi bir ruha dayanır. İslâmî duygular bu şiire şekil ve üslup bakımından bir sağlamlık katmış, genel olarak şairleri kötü ve çirkin sözlerden uzaklaştırmıştır. Bu dönem şiirinde şairlerin İslâmî prensiplerden derin bir şekilde etkilendikleri görülmektedir.[121]

Şairimiz Ka'b b. Zuheyr'in İslâm'dan sonra nazımettiği şiirlerine baktığımızda, bu şiirlerin üslup açısından Câhiliye dönemi şiirlerinden çok farklı olmadığını görüyoruz. Fakat kökten radikal bir değişiklik olmasa da, içerik açısından bu dönem şiirlerinde İslâmî mânâları müşahede ediyoruz. Zira Ka'b' İslâmla, kabiliyetini ve algısını daha genişletmiş, düşünme becerisini artırmış ve daha önce bilmediği fakat sonra öğrendiği birçok İslâmî öğretiler, ona destek olmuştur. Bundan dolayı Ka'b'ın İslâm'dan sonra nazımettiği şiirlerinde daha derin fikirli, ileri görüşlü ve feraset sahibi olduğunu görüyoruz. Zira kültürün şairler üzerinde önemli etkisi vardır. Çünkü bilgisi ve kapasitesi geniş olan feraset sahibi bir şairin verdigi edebi ürünler de o kadar kapsamlı ve mükemmel olur. Bu nedenle Ka'b'ın İslâmî dönemde Ensâra yazmış olduğu kasidenin Câhiliye döneminde Resûlüllah (s.a.v.)'a yazmış olduğu kasideden hem üslup hem de içerik bakımından çok fraklı olduğunu açık bir şekilde görüyoruz.[122]

1- مَنْ سرّهُ كرَمُ الحياةِ فلا يزلْ في مَقْنَبٍ من صالحي الأنصار

2 - تزنُ الجبالَ رزانة أحلامُهم وأكفُّهم خَلفٌ من الأمطار

3 - المُكْرهينَ السمهَريَّ بأذرُعٍ كصواقل الهنديِّ غير قِصار

4 - و الناظرينَ بأعينٍ محمرّةٍ كالجمر غير كليلةِ الإبصار

5 - والذائدينَ الناسَ عن أديانهم بالمشرفيِّ وبالقنا الخـــــــطّار

1. *"Onurlu bir hayattan hoşlanan her kimse Kahraman savaşçı Ensâr toplumunda kalmaya devam eder."*
2. *"Akılları dağlara güzellik katar. Elleri yağmuru temsil eder."*
3. *"Onlar, Kılıç gibi kuvvetli kollarıyla düşmana saldırır. Değildir kolları kısa, Kolları Hint kılıçları gibi keskindir."*
4. *"Gözetirler düşmanı keskin gözlerle. Zayıf değil o gözler, kor ateşlere benzerler."*

[121] - Kumeyhe, *a. g.e.*, s. 35; Demirayak, *a.g.e.*, II, 87.
[122]- Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 36.

5. *"Dinlerinden dolayı insanları korurlar. Elmeşrefiyye kılıçlarıyla ve boyun eğdiren mızraklarla""*[123]

Ka'b'ın Divân'ını incelediğimizde içindeki şiirlerin tümüne yakını Câhiliye döneminde yazmış olduğu şiirlerden ibaret olduğunu görüyoruz. İslâmî dönemde yazmış olduğu şiirler çok azdır. Ka'b, muasırı Lebîd b. Râbi'a gibi bütün vaktini dinine ve Allah'ın kelamı Kur'ân'ı Kerimi okumaya mı vermiş, yoksa kendisini ilgilendiren şahsî durumundan dolayı şiirleri kayıp mı olmuştur? Her iki ihtimal de olabilir. Fakat bizce en önemeli sebep şudur: Ka'b Müslüman olduktan sonra eski adet ve gelenekleri bırakmış, İslâm'a sarılmış, fesahat ve belagatiyle insanları dehşete düşüren, insanların aklına hükümeden Kurân'a sarılmış ve vaktini sadece onu okumaya vermiştir. Bu konuda Lebîd b. Râbîa'nın yolunu izlemiştir. Hz. Ömer, (r.a) Kufe valisi olan Muğire b. Şube'ye haber göndererek şöyle der;*"Yanında bulunan "Müder" şairlerinden İslâmî dönemde nazımetmiş oldukları şiirleri onlardan söylemelerini iste*". Kufe valisi Muğire, Lebîde ve diğer şairlere haber gönderir. Lebîd eve giderek, Bakara suresini bir sahifeye yazar, Muğireye getirir ve şöyle der; " *Allah (c.c), İslâm döneminde şiir yerine bunu bana vermiştir.*[124]

Aynı şekilde ibn Haldûn da bu olaydan ilham alarak, Müslümanların İslâm'ın başlangıcında sadece Kurân'a ve cihada yöneldiklerine işaret ederek şöyle diyor: Sonra Araplar din, nübüvvet ve vahiy ile meşgul olduklarından şiiri bıraktılar. Kurâ'nın üslubu ve nazmı onları dehşette bıraktı. Şiir inşâd edemediler ve bu konuda belli bir zaman sustular. Bu rivayetler, şairimiz Ka'b'ın Lebid b. Rabia gibi İslâmî dönemde sadece Kur'ân'a yöneldiğini ve fazla şiir nazımetmediğini bize göstermektedir.[125]

---

[123]- Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 36.
[124] - Abdulkadir b. Ömer el-Bağdâdî, *a.g.e.*, I, 377; el-İsfahânî, *a.g.e.*, XV, 379; Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 35.
[125] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 24.

İKİNCİ BÖLÜM

KÂ'B B. ZUHEYR'İN DİVÂNI

1. DİVÂNI ve ŞERHLERİ

Ka'b b. Zuheyr'in ravisi, şair el-Hutey'edir.[126](ö.45/665) Divânının ilk neşri Ebû Sa'id es-Sükkerî'nin şerhiyle birlikte Tadeusz Kowalski (Krakow1950) ve Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye (Kahire 1369/1950, 1385/1965) tarafından gerçekleştirilmiştir. Divânını daha sonra Hanna Nasr el-Hitti yayımlamıştır (Beyrut 1414/1994). Eser, Osman Reşet tarafından Almanca'ya tercüme edilmiştir. (Beiträge zur Arabischen Poësie, VI/3 (1959-1960)[127]

Sukkerî'nin şerh ettiği *Ka'b b. Zuheyr'in Divânı*, Abdulaziz el-Meymeni tarafından tahkik edilerek 1359/1959 yılında Kahire'de Daru-l Kütüb tarafından,[128] daha sonra Mufid Kumeyhe tarafından şerh ve tahkik edilerek başında da Ka'b'ın hayatı tafsilatlı bir tarzda yazılarak 1410/1989 tarihinde Suudi Arabistan'da Daru-Şeffaf tarafından ve ayrıca Ali Faur tarafından şerh ve tahkîk edilerek 1419/1997 yılında Lübnan'da Daru'l- Kütübi-l İlmiye tarafından neşr edilmiştir. Ayrıca Sukkerî'nin şerh ettiği Divân, başkanlığını Salâh Fadl'ın yapmış olduğu bir kurul tarafından tahkik edilmiş, Kâ'b'ın söylemiş olduğu fakat Divânında yer almayan şiirleri Divânın sonuna eklenmiş ve 2002'de Dâru'l-Kütüb ve'l-Vesâik el-Kavmiyye tarafından Kahire'de neşr edilmiştir.

Ebû Said el- Hasan b. el- Hüseyn el-'Askerî'nin Kâ'b'ın Divânı üzerinde yaptığı çalışmaya, Hanna Nasr el- Hitti, bir mukaddime yazmış, haşiyelerini ve fihristini de düzenlemiştir. Bu çalışma 1414/1994 yılında Beyrut'ta Daru'l- Kütübi-l- 'Arabî tarafından neşr edilmiştir.

2. DİVÂNIN MEVSUKİYETİ

es-Sukkerî, Ka'b'ın Divânını rivayet ederken iki metin zikretmiş ve her iki metnin isnadını da es-Siretu'n-Nebeviye yazarı olan Muhammed b. İshâk'a (ö.151/768) ulaştırmıştır.

---

[126] - İbn Sellâm, *a.g.e.*, I, 104; el-İsfahânî, *a.g.e.*, XVII, 87.
[127] - Ahmet Savran, *D.İ.A*, mad "*Kâ'b b. Züheyr.*" , XI, 252.
[128]- Ferrûh, *a.g.e.*, I, 285.

1- قالَ أبو عليّ أحمد بن جعفر الدِّينَوَري حدَّثني الحسن بن هارون المِنْقريّ عن زياد بن عَمْرِو البَكّائِيّ - ويقال : زياد بن عبد الله - عن محمد بن إسحاق.

2 - وحدّثني محمد بن حُمَيد وإسحاقُ بن إبراهيم عن سَلمة بن الفضْل عن محمد بن إسحاق قال :[129]

es-Sukkerî'nin bu iki senedi Ka'b'a varacak şekilde muttasıl değildir. Senetteki bu inkit'a nedeni ile bu her iki rivayette zayıf rivayetler arasına sokulmuştur. Ayrıca bir kısım cerh ve tadil âlimi, İbn-i İshâk'ı sika adederken bir kısım âlimler de, onu ve senette yer alan bazı ravileri cerh etmişlerdir.

Ahmed b. Abdillah el-İclî (261/874), İbn İshâk için tek kelimeyle "*sika*"der. İbn Mu'în, İbn İshâk için " *sikadır fakat delil sayılmaz*" der. Ahmed b. Hanbel, İbn İshâk için "*hasenu'l hadisdir*" der.[130]

İbn Mu'în, Seleme b. Abdurrahman'dan işitmiş, o şöyle demiştir; "*Birçok kişi İbn İshâkı tevsik etmiş Dârukutnî gibi diğer bazı âlimler ise onun zayıf olduğunu beyan etmişlerdir. O salihu'l- hadistir. Bence onun tek hatası kendi siyerini münker, münkât'ı ve mekzub şiir'ler ile doldurmasıdır.*" Ahmed b. Hanbel, onun hasenu'l-hadis olduğunu söyler. Ali b. Medenî; "*Bence onun hadisi sahihdir*"der. Nesâî ve diğer bazı âlimler İbn İshâk'ın kavi olmadığını söylerler. Dârukutnî; " *Onunla delil getirilmez.*" der.[131]

Cerh ve tadilde hiç şüphesiz otorite olan Zehebî, (748/1347) İbn İshâk hakkında şunları söylemektedir: "*Bana göre İbn-i İshâk hasenu'l-hadistir, salihu'l-haldir, sadûktur. Munferit kaldığında ise nekaret söz konusudur. Cünkü hıfzında bir şey vardır. İmamlar kendisiyle delil getirmişlerdir.*"[132]

Bu konuda başka bir otorite olan İbn Hacer (852/1448), şöyle demektedir: "*İbn İshâk Megazi imamıdır, sadûktur, tedlis yapar, Şi'î ve Kaderî olmakla suçlanmıştır. 5.Tabakanın*

---

[129] - Ebu Sa'îd el-Hasan b. el-Huseyn b.'Ubeydullah, es-Sukkerî, *Şerh divân Kâ'b Züheyr,* Dâru'l- Kütübi ve'l- Vesâik el-Kavmiyye, Kahire, 2002, s. 3.
[130] - Selahüddin Halil b. Aybek, es-Safâdî, *Kitâbu el-vâfî bi'l-vefeyât,* (Thk, Ahmet, el-Arnâvut ve Mustafa, Turkî), Dâru İhyâi et-Turas el-'Arabî, Beyrut, 1993, II, 133
[131] - Ebu Abdillah Şemsuddin, ez-Zehebî, (748/1347), *Mizanu'l-i'tidal fî nakdi'r-rical,* (Thk, Abdu'l- Fettâh Ebu Sinne), Dâru'l- Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1995, VI, 57.
[132] - ez-Zehebî, *a.g.e.,* VI, 62.

küçüklerindendir."[133] Buharî, İbn İshâk'ın muallâk hadislerini almıştır. Müslim ve Sünen-i 'Erbea sahipleri onun rivayetlerini tahric etmişlerdir.[134]

İbn İshâk için "*sadûk*" ifadesini[135] kullanan Ebû Zur'a ed-Dımeşkî (öl. 282/895) şunları söyler: "*İbn İshak, ilim ehlinin önde gelenlerinin kendinden hadis alma konusunda icma ettikleri bir kişidir. Hadis ehli onu sınamış, İbn Şihab'ın kendisini övmesinin yanında, kendisindeki doğruluğu ve hayrı görmüşlerdir.*"[136]

Senedde yer alan Ziyad b. Abdullah el-Bekkâî hakkında şu görüşler dile getirilmiştir: İbn Mu'în, Magazî konusundaki hadislerinde her hangi bir sakınca olmadığını fakat magazi konusu dışındaki hadisleri sakıncalı olduğunu söyler. İbn Medenî, onun zayıf olduğunu, Ebû Hâtim, kedisi ile delil getirilemeyeceğini, Ebû Zur'a, onun sadık olduğunu ve en- Nesâi ise onun zayıf olduğunu söylemektedir.[137]

Selemete b. el-Fadl hakkında Buhârî, onun hadislerinde pek çok münker rivayet olduğunu, en-Nesâi, onun zayıf olduğunu, Ebû Hâtim, kedisi ile delil getirilemeyeceğini söyler.[138]

Muhammed b. Humeyd er-Radî'nin pek çok münker rivayeti olduğunu, Buhârî, onun rivayetleri için "*Fihi nazar*" dediğini ve Ebû Zur'a'nın da onu tekzib etitği söylenir.[139]

Cerh ve ta'dil açısından genel kanı, İbn İshâk mevsûk ise de seneddeki inkita ve diğer ravilerin durumu nedeni ile *Ka'b b. Zuheyr'in Divânı ile ilgili* her iki senedde zayıf rivayetler arasında kabul edilmiştir. Fakat bununla birlikte *Kâ'b b. Zuheyr'in Divânı*'ndaki birkaç şiir dışında diğer şiirlerin Kâ'b'a ait olduğu konusunda edebiyatçılar arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Şimdi konunun burasında Ka'b'a ait olmadığı söylenilen bu şiirlere değinmekte yarar olacaktır.

---

[133] - el-'Askalanî, İbn Hacer, *Takribu't-tehzib,* Dâru'l-'Âsime, Mekke, t.y, s. 825.
[134] - Abdulgaffar Süleyman Elbendârî ve Hasan Seyyid Kirvey, *Mevsû'atü ricâli'l- kütübi et- tis'ah,* Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1993, III, 323.
[135] - İbn Hacer, *Tehzibu't-tehzib,* Mûessetu er'Risâle, 1995, III, 507.
[136] - İbn Hacer, , *Tehzibu't-tehzib,* III, 505.
[137] - ez-Zehebî, *a.g.e.,* III, 133-134.
[138] - ez-Zehebî, *a.g.e.,* III, 273-274.
[139] - ez-Zehebî, *a.g.e.,* VI, 127.

3. DİVÂNDA KA'B'A AİT OLMAYAN ŞİİRLERİN BULUNMASI

Ka'b'ın Divânında ona nisbeti konusunda ciddi şüphelerin bulunduğu bazı şiirler mevcuttur. Sukkerî'nin şerh ettiği asıl nushada bu şiirler az olmasına karşın diğer nushalarda bu şiirler daha çoktur. Sözgelimi Ka'b'ın Divânında Hz. Osman'ı (r.a) hicv eden şu şiir bulunmaktadır ki; bu şiirin onun olup olmadığı konusunda ciddi şüpheler mevcuttur.

أترْجُ اِعْتِذار يابْنَ أرْوَى ورَجْعَتي عَن الحَقّ قِدْماً غَالَ حِلمَكَ غُولُ

وَإنّ دُعائي كُلّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ عَلَيْكَ بمَا أسْدَيْتَهُ لطَويلُ

وَإنّ اغْتِرابِ في البلادِ وَجَفْوَتي وَشَتْمِيَ في ذاتِ الإله قَلِيلُ

Ey İbn-î Ervâ (Hz. Osman) özür dilememi ve haktan dönmemi mi umuyorsun! Felaketler senin anlayışını, sabrını yok etmiştir.

Yaptığın faliyetler, işler nedeni ile her gün ve her gece bedduam sanadır.

Şehirde tur atmam, toplumda kaba davranmam ve dine zararım azdır.[140]

el-Meymenî, bu şiirin yorumunda der ki: "*Bir bak bu hangi Ka'b'dır. İbn-i Ervâ'dan maksat Hz. Osman olduğunu göz önünde bulundurursak ve aynı şekilde Ka'b'ın Muaviye dönemine kadar yaşadığını varsayarsak- Çünkü İbn-i Kuteybe, eş-Şi'r ve'ş- şu'arâ' da*[141] *ve İbn-i Hişâm, Şerhu Kasideti Ka'b. b Zuheyr'de*[142] *söyledikleri gibi Resülullah'ın kendisine hediye ettiği bürde'yi Muaviye ondan satın almak istemişti.- Kâ'b'ın bu şiir'i söyleme ihtimali vardır.*"[143]

Fakat tarih kitaplarında bu şiirin hangi sebepten dolayı inşâd edildiği ve kimin inşâd ettiği farklı bir şekilde anlatılmıştır. Tarih kitaplarında anlatıldığına göre Kûfe halkının illeri gelenlerinden ve zahitlerinden bazı kişiler–ki; onların arasında Ka'b b. 'Ubadete en-Nahedî'de vardı- Hz. Osman'a(r.a.) bir mektup yazdılar. O mektupda Ka'b dışında kimse ismini vermemişti. Mektubun içeriği şöyleydi. " *Sa'îd b. el-'As, senin yanında fazilet ve dindar olan insanlar aleyhinde çokça konuşmuş onlara karşı yapılmasına izin verilmemiş olan şeylere seni sevk etmiştir. Biz, ümmet-i Muhammed*

---

[140] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 191.
[141] - İbn Kuteybe, *a.g.e.*, s. 80.
[142] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 36.
[143] - Ebî Sa'îd el-Hasan b. el- Huseyn b. 'Ubeydullah, *Şerh Divân Ka'b b. Zuheyr*, (Thk. Salâh Fadl,) Dâru'l-Kütübi ve'l-Vesâik el-Kavmiyye, Kahire, 2002, s. 260.

konusunda sana Allah'ı hatırlatıyoruz; Çünkü sen ümmet içerisinde aç gözlülük yapmış ve kabileni, bu ümmetin boynuna musallat etmişsin. Biz, bu ümmetin fesada uğramasını senin elinle olacağından korkarız. Zira senin zalim yardumcıların var ve sana kızgın mazlumlar var. Ne zamanki sana kızgın olan senden intikam alırsa ve zalim olan sana yardım ederse her iki gurup birbirine zıt olur ve dinde ihtilaflar, çekişmeler olur. Allah(c.c)'tan kork. Zira sen Allah(c.c)'a itaat ettiğin sürece ve doğru yolu takip ettiğin sürece bizim emirimizsin." Bu mektubu Ebû Rabî'a el-'Anzî ile Hz. Osman'a gönderdiler. Hz Osman mektubu aldıktan sonra Ebû Rabî'a el-'Anzî'ye; "B*u mektubu kim yazdı.*" dedi. O da; " *Salih insanlar yazdılar.*" dedi. Hz Osman; "*Onların isimlerini bana söyle.*" dedi. Ebû Rabî'a el-'Anzî; "*İsmini verenin dışında hiç kimsenin ismini sana vermem.*" dedi. Bunun üzerine Hz Osman, S'aîd b. el-'Ass'a haber göndererek "*Ka'b b. 'Ubadetî'nin durumunu gözden geçir, ona yirmi kırbaç vur ve şura ehline havale et.*" dedi. Bunun üzerine, S'aîd b. el-'Ass kendisine yirmi kırbaç vurdu, onu Denbâvend dağına sürgün etti.[144] İşte Ka'b b. 'Ubadetî bu nedenden ötürü yukarıda verdiğimiz şiir'i inşâd etmiştir.

Görüldüğü gibi muteber tarih kitaplarında ve edebî eserlerde geçen bu olay bize, bu şiir'i Ka'b b. Zuheyr'in değil, Ka'b b. 'Ubadetî'nin inşâd ettiğini açık bir şekilde göstermektedir. Fakat ne gariptır ki Ka'b'ın Divânını şerh eden edebiyatçılardan- el-Meymenî dışında herhagi biri bu şiir'in Kâ'b'a ait olup olmadığı konusuna değinmemişlerdir.

Aynı şekilde ona ait olduğu söylenen fakat onun Divânında yer almayan bazı şiirler de mevcuttur. Salâh Fadl'ın başkankığını yapmış olduğu komite Divânı tahkik ederken, Mufid Kumeyhe ve Ali Faur da Kâ'b'ın Divânını şerh ederken bu şiirleri Divânın son kısmına eklemişlerdir.

4. ŞİİRİN VEZNİ

Câhiliye dönemi şairlerinin, şiirlerinde kullandıkları müşterek bir vezin vardır ki, bu da bilindiği gibi arûz veznidir. Bu vezin, beyit içinde uzun veya kısa, kapalı veya açık değerli hecelerin, muayyen esaslara göre sıralanarak ahenkli guruplar teşkil etmesine

[144] - Ebu Zeyd, Ömer b. Şebbe, en-Nemîrî, el- Basrî, *Kitabu tarihu'l- medineti'l- münevvere,* (Thk, Fehim Muhammed, Şeltüt,), Medine, t.y, III, 1143; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, et-Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l- mulûk,* (Thk, İbrahîm, Muhammed ebu'l- Fadl), Dâru'l-Me'arif, Mısır, IV, 402. ; Şihâbuddin, Yâkût b. Abdullah el- Hamevî, *Mu'cemu'l-buldân*, Dâr Sadir, Lübnan, 1977, II, 477.

dayanan bir vezin sistemidir. Bir beyitte birçok uzun ve kısa hecenin birbirinin yerini alabilmesi şaire geniş bir serbestlik sağlar.[145]

Ka'b'ın Divânında bulunan 51 şiirinden 28'i 'arûz'un *tavîl*, 9'u *basît*, 7'si *vafir*, 6'sı *kâmil,* 1'i *hafif,* 1'de *mütekârib* bahri ile yazılmıştır.

5. ŞİİRİN KAFİYESİ

Şairimiz Ka'b'ın Divânını incelediğimizde ona nisbet edilen 52 şiirinden her biri belli kafiye düzeni ile sona ermektedir. Adı geçen 52 şiirinin kafiye düzeni şöyledir: 3'ü ا, 4'ü ب , 2'si ح, 3'ü د , 11'i ر , 3'ü ع, 3'ü ف , 3'ü ق , 1'i ك , 8'i ل , 4'ü م , 5'i ن , 1'i و , 1'i ى ile kafiyelidir. Ka'b'ın şiirlerinde kâfiyeler tam ve kusursuzdur.

6. DİVANINDA İŞLEDİĞİ KONULAR

Şairimizin muhtelif ve müstakil parçalar halinde olan şiirleri, belli bir gaye ve maksatta veya muayyen bir şahıs ve hadise dolayısıyla söylenmiştir. Fakat burada şu noktayı unutmamamız gerekir ki, bu şiirlerde çoğu zaman çeşitli konular ve olaylar iç içe ve bir arada bulunmaktadır. Bu bakımdan bunların tamamen ve müstakil olarak bir şahıs veya hadise ile ilgili olduğunu söylemek mümkün değildir. Divânında yer alan şiirlerin ne ve kim için söylendiklerini öğrenmemizde, daha çok şairimizin hayatı, yaşadığı hadiseler ve hakkındaki menkıbelerle şiirinin içeriğinin büyük yardımları olmaktadır.

Ka'b'ın Divânının ana konuları tasvir, medh, hiciv, fahr ve hamâset türü şiirlerden oluşmaktadır. Ayrıca Divânında gazel ve azımsanmayacak kadar da hikem türü şiirler mevcuttur. Ka'b'ın Divânında irili ufaklı 52 şiir bulunmaktadır. Bunların için de 55-56 beyitlik şiir parçaları olduğu gibi bir mısralık şiir parçalarına da rastlanmaktadır. Bu şiirlerin toplam beyitleri 600'e ulaşmaktadır. Bu çalışmada Mufid Kumeyhe tarafından şerh ve tahkik edilerek başında da Ka'b'ın hayatı tafsilatlı bir şekilde yazılarak 1410/1989 tarihinde Suudi Arabistan'da Daru'ş-Şeffaf tarafından neşr edilen nüsha esas alınmıştır. Biz tezin bu kısmında Kâ'b'ın Divânında adı geçen ana konuları tasnif ederek örneklendirmeye çalışacağız.

---

[145] - M, Çetin, *a.g.e.*, s. 59-60.

6.1. Medih (Övgü)

Ka'b'ın şiirlerinde işlediği temalardan bir tanesi de medihtir. Ka'b, daha çok şahısları övmektedir. Ka'b'ın övgüye konu edindiği bu kimseler ile ilgili şiirlerne daha detaylı değinmek için alt başlıklar halinde alacağız

6.1.1. Peygamberi(s.a.v.) Medh Etme

Ka'b'ın övgüye konu edindiği kimselerden biri Resûlüllah'tır. Onun Resûlüllah'ı övmek için yazmış olduğu *"Kaside-i Bürde"* bu konuda bulunmaz bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca başka bir şiirinde Resûlullah'ı şu şekilde övmüştür.(Vâfir)

مسحَ النّبيُّ جَبينَه فله بَياضٌ بالخدودْ

و بوَجهه ديباجةٌ كرمُ النّبُوّة والجُدودْ

Mes etti en- Nebi (s.a.v.) eliyle alnını.

Parıldıyor yanaklarından beyazlık ve nur

Yüzünde parıldayan bir güzellik var.

Nübüvvet nurudur o nur."[146]

6.1.2. Ensarı Medh Etme

Kullah'ı ve muhacirleri medh eden kasidesini okuyup bitirdiğinde, kasidesinde Ensâra yer vermediği için muhacirler buna itiraz ederek, "*Ensarı medh etmeden bizi medih etmiş olamazsın.*" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in Ensâr'ın da medh edilmesini istemesi üzerine Ka'b, Ensârı medh eden 33 beyitlik kasidesini inşâd eder. Bu kasidenin bazı beyitleri aşağıda verilmiştir.(Bâsit)

1- مَنْ سرّهُ كرَمُ الحياةِ فلا يزلْ في مَقْنَبٍ من صالحي الأنصار

2 - تزنُ الجبالَ رزانة أحلامُهم وأكفُّهم خَلفٌ من الأمطار

3 - المُكرهينَ السمهَريَّ بأذرُعٍ كصواقل الهنديِّ غير قِصار

[146] - Kumeyhe, *a.g.e.*, 191.

4 - و الناظرينَ بأعين محمرّةٍ كالجمر غير كليلةِ الإبصار

5 - والذائدينَ الناسَ عن أديانهم بالمشرفيِّ وبالقنا الخطّار

6 - والباذلينَ نفوسَهم لنبيِّهم يومَ الهياج وقُبّةِ الجبّار

7- دَرَبوا كما دَرَبتْ أسودُ خفيّةٍ غُلْظ الرقابِ من الأسودِ ضواري

8 - وهمُ إذا خوتِ النجومُ فإنّهم للطائفينَ السائلين مقاري

9 - وَهُمْ إذا انقلبُوا كأنّ ثِيَابَهُمْ مِنْهَا تضُوّعُ فأرَةِ العَطّار

10 - وَالمُطْعِمُونَ الضّيْفَ حِينَ يَنُوبُهُمْ مِنْ لحْمِ كُومٍ كالهضَابِ عِشَار

11 - وَالمُنْعِمُونَ المُفْضِلُونَ إذا شَتَوْا وَالضّاربُونَ عِلاوَةَ الجَبّار

12 - لا يَشْتَكُونَ المَوْتَ إنْ نَزَلتْ بهمْ شَهْبَاءُ ذاتُ مَعاقِمٍ وَأوار

13 - وَرِثُوا السِّيَادَةَ كابراً عَنْ كابرٍ إنّ الكِرامَ هُمْ بَنو الأخْيَار

1. *Onurlu bir hayattan hoşlanan her kimse Kahraman savaşçı Ensâr toplumunda kalmaya devam eder.*
2. *Akılları, dağlara güzellik katar, elleri yağmuru temsil eder.*
3. *Onlar, kılıç gibi kuvvetli kollarıyla düşmana saldırır, değildir kolları kısa, kolları Hint kılıçları gibi keskindir.*
4. *Gözetirler düşmanı, keskin gözler. Zayıf değil o gözler, kor ateşlere benzerler.*
5. *Dinlerinden dolayı insanları korurlar, el-meşrefiyye kılıçlarıyla ve boyun eğdiren mızraklarla.*
6. *Feda ederler canlarını, Nebilerine -Yemin olsun Allah'ın evine- savaş meydanında*
7. *Hafiyye'aslanları gibi alışmışlar savaşlara onlar. Ete düşkün, iri boyunlu ve yırtıcıdır o aslanlar.*
8. *Yağmurların yağmadığı kıtlık zamanında, fakirlerin ve göçmenlerin uğrak yeridir onlar.*
9. *Savaştan döndüklerinde onlar, elbiselerinden misk kokusu gibi güzel koku yayılır.*
10. *Kendilerini ziyaret eden misafirlere yedirirler en değerli -on aylık hamile olan- develerin etinden.*

11. *Kışın darlık zamanında ihsan ve iyilikte bulunurlar. Hakkın davetine boyun eğmeyen bütün zalimlerin boynunu vururlar.*

12. *Ölüm geldiğinde şikâyet etmez onlar, şiddetli olan savaşlarda savaşır onlar.*

13. *Seyyidliği ecdatlarından miras almış onlar, cömert olan iyilerin oğullarıdırlar onlar.* [147]

Bu kasidede Kâ'b, alışılmış klasik başlangıç yerine kasidesine direkt asıl maksadı medih olan konuyu işlemeye başlamıştır.

6.1.3. Hz. Ali'yi Medh Etme

Ka'b, bu şiir'ini Hz. Ali(r.a.)'yi medh etmek için inşâd etmiştir. Benû Umeyye, bu şiiri, onun şiirlerine dâhil etmeyi ve rivayetini yasaklamışlardı.[148](Bâsit)

1- إنَّ عَلِيّاً لمَيمونٌ نقيبَتُهُ بالصالِحاتِ مِنَ الأفعالِ مَشهورُ
2- صِهرُ النبيِّ وَخيرُ الناسِ مُفتخَراً فكُلُّ مَن رامَهُ بالفخرِ مَفخورُ
3- صَلّى الطُهورُ مَعَ الأميِّ أوَّلَهُم قبلَ المَعادَ وَرَبُّ الناسِ مَكفورُ
4- مُقاوِمٌ لِطُغاةِ الشِركِ يَضرِبُهُم حَتّى اِستقاموا وَدينُ اللهِ مَنصورُ
5- بالعَدلِ قُمتَ أميناً حينَ خالَفَهُ أهلُ الهوَى وَذَوو الأهواءِ وَالزورِ
6- يا خَيرَ مَن حَمَلت نَعلاً لهُ قَدَمٌ بَعدَ النَبيِّ لَديهِ البَغيُ مَهجورُ
7- أعطاكَ رَبُّكَ فَضلاً لا زَوالَ لهُ مِن أينَ أنّى لهُ الأيامَ تَغييرُ

1. *"Şüphesiz Ali (r.a.) mübarektir, merhametlidir. Onun karakteri, iyi işler yapmakla meşhurdur."*

2. *"Onda iftihar vesilesi olan nitelik, onun peygamber damadı ve insanların en hayırlısı olmasıdır. İftihar konusunda kendisi ile yarışa giren onun gerisinde kalır."*

3. *"Allah (c.c.) görünmediği halde insanlardan ilk evvel ona iman eden ve Ummî (H.z. Muhammed s.a.v) ile namaz kılan et-Tahûr'dur. (H.z. Ali'dır.)"*

[147] - Kumeyhe, *a.g.e.*, 58.
[148] - Fa'ur, *a.g.e.*, s. 39; Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 78.

4. *" Müşrikler ile mukavemet ediyor. Doğru yola erene kadar onlarla savaşıyor. Allah'ın dinidir yardım olunan."*
5. *"Yalancılar, delalete erenler ve kâfirler Allah'ın dinine muhalefet ettiklerinde adaleti sen icra ettin, emin bir şekilde ."*
6. *"Resûlden sonra o, insanların en hayırlısıdır. Onun yolu hak, adalet ve iman yoludur. Onun nezdinde zülüm metrûktür."*
7. *"Rabbin sana nihayeti/sonu olmayan faziletini vermiştir. Zaman nasıl değiştirebilir onu!*[149]

Ka'b, bu şiir'inde Hz. Ali(r.a.) medh ederken mübalağaya gitmeden onun şahsında doğru olan şeyleri, sade bir şekilde ifade etmiştir. Hz. Ali(r.a.)'nin merhametli olduğunu, iftihar vesilesi olan birçok niteliğin kendisinde bulunduğunu, ilk iman edenlerden, namaz kılanlardan olduğunu, adil olduğunu, bütün hayatı boyunca haksızlığa ve zülme karşı mücadele ettiğini sade bir üslupla dile getirmiştir.

6.2. Hiciv (Yergi)

Hiciv, medhin zıddıdır. Yani hiciv, kişinin veya kabilenin faziletlerden, övgüyle karşılanan sıfatlardan soyutlanıp medihte zikredilen sıfatların aksi olan korkaklık, cimrilik vb. gibi özeliklerle vasfedilmesidir.[150] Ka'b, şiirlerinde bu temayı işlemiş ve bir şiirinde şöyle demiştir.(Vâfir)

1 - نفى أهلَ الحَبَلْق يومَ وَجِّ مُزَيْنَةٌ جَهْرَةً وبَنو خُفافِ

2 - صَبَحْناهُمْ بألفٍ من سُلَيْمٍ وألفٍ مِنْ بَني عُثْمانَ وافِ

3 - حَدَوْا أكْتافَهُمْ ضَرْباً وطَعْناً ورَمْياً بالمُرَيَّشَةِ اللِّطافِ

4 - رَمَيْناهُمْ بشُبّانٍ وشيبٍ تُكَفْكِفُ كُلّ مُمْتَنِعِ العِطافِ

5 - تَرَى الجُرْدَ الجِيَادَ تَلُوحُ فِيهم بأرْماحٍ مُقَوّمَةِ الثِّقافِ

6 - وَرُحْنا غانِمينَ بما أرَدْنا وَرَاحُوا نادِمينَ عَلى الخِلافِ

7 - وَأعْطَيْنا رَسُولَ اللّه مِنّا مَوَاثِيقاً عَلى حُسْنِ التّصّافِ

8 - فجُزْنا بَطْنَ مَكّةَ وَامْتَنَعْنا بتقْوى اللّهِ وَالبيضِ الخِفافِ

[149] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 81.
[150] - Demirayak, *a.g.e.*, I, 98-99.

9 - وَحَلّ عَمُودُنَا حَجَراتِ نَجْدٍ فَأَلْيَة فَالْقدوسَ إلى شَرَافِ

10- أرادُوا اللاتَ وَالعُزّى إلّهاً كفا بالله دُونَ اللّاتِ كافِ

1. *Taif günü, "Müzeyne" ve "Ben-u Hafaf," kabileleri "Habalak" ehlini sürgün etti.*
2. *"Süleym" kabilesinden bin, "Ben-u Osman" kabilesinden tam bin askerle sabah ansızın onları avladık.*
3. *Omuzlarına kılıç darbeleri, mızrak dürtmeleri ve ince tüylü ok atışları birbirini izledi.*
4. *Genç ve ihtiyarlarla onlara saldırdık. Dine girmekten imtina eden herkes gözyaşlarını bastırıyordu.*
5. *Savaş atlarının onların arasına güçlü sağlam kılıçlarla daldığını görürsün,*
6. *Biz istediğimiz ganimetleri,(ecir, sevap) alarak oradan döndük. Onlar Resülüllah'a iman etmediklerinden pişmanlık duyarak geri döndüler.*
7. *Bu savaşta Resûlullah'a, dinde ve İslâm da halis olacağımıza dair söz verdik.*
8. *Batnu Mekke"yi koparıp onlardan aldık. Allahın takvası ve Kılıçlarımızla silahlandık.*
9. *"Necd" civarlarını "Elya" ve "Kudustan, Şerefe" kadar olan bölgeyi kamp alanı kıldık.*
10. *Onlar "Lat" ve "Uzza" yı ilah edindiler. "Lat" değil, ilah olarak Allah yeter.*[151]

Şiir'de geçen " الحَبَلْق " daha büyümemiş küçükbaş hayvanlara denir. أهلَ الحَبَلْق ise küçük baş hayvanların otlatıldığı bölgenin halkıdır. Bazı edebiyatçılar, أهلَ الحَبَلْق tan maksat Müzeyne ve Kays'tan bazı kabilelerin iskân ettiği bölgeler olduğunu söylemişlerdir. Şiir'de geçen وَجّ den Tâif'i kast etmiştir. خُفافِ بَنو ise Süleym kabilesinin bir koludur. Ka'b بَطْنَ مكّة ile fetih sûresin''de geçen " بَطْنَ مكّة " ye işaret etmiştir.[152] Kurân'ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur;

" وَهُوَ الّذِى كفّ ايْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَايْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْن مَكّة مِنْ بَعْدِ انْ اظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكانَ اللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيراً

[151] - Kumeyhe, *a.g.e.,* s. 98.
[152] - Kumeyhe, *a.g.e.,* s. 98.

"O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah, yaptıklarınızı görendir."[153]

Ka'b, bu şiir'inde katılmış olduğu gazve'yi ve o gazve'ye katılan sahabeleri medh etmiştir. Öte yandan gazvede meydana gelen olayları, çeşitli edebî sanatları kullanmadan sağlam bir terkip ve anlaşılır bir mana ile dile getirmiştir. Ayrıca sahabelerin o güçlü imanlarını, dik duruşlarını, samimiyetlerini, Allah(c.c.)'a ve Resülüllah(s.a.v.)'a olan bağlılıklarını anlatmıştır. Fakat şiirin asıl konusu hicivdir. Ka'b, burada onların sürgün edildiklerini, ansızın avlandıklarını, ihtiyarlarla bile savaşacak güçleri olmadığını, yurtlarının fetih edildiğini söyliyerek onları korkaklıkla hicv etmektedir.

Ka'b, bu şiiri Mekke'nin fethi, Taif ve Huneyn gazvesinde söylemiştir. Zaten bunların üçü de Resûlullah'ın bir seferberliğinde feth edilmişlerdir. el- İsfahanî *"Kitabu'l-eğâni"*de[154]ve İbn-i Sellam el- Cumahî de *"Tabakat'u fuhulu şu'ara'da*[155]bu şiirin bazı beyitlerini zikr ederek, bunları Ka'b'a değil, Buceyr'e nispet etmişlerdir. Çünkü daha öncede kendisine işaret edildiği gibi bu şiirler Mekke'nin fethinde söylenmiştir. Ka'b ise bu gazvelerden sonra Müslüman olmuştur. Buda gösteriyor ki, kendisine ait olmayan bazı şiirler onun Divânına konulmuştur.

6.3. Tasvir

Arap şairleri, şiirlerinde tasvire çok fazla önem vermişlerdir. Birçok şair, değişik özelliklere sahip olan şeyleri tasvir etmiştir. Tasvir edilen parçalar arasında tabiat, terk edilen diyar, çölde yaşayan şahin ve kurt gibi yırtıcı hayvanlar, çöl, gece, yol, dağlar ve bedevî hayatta çok önemli bir yeri olan deve, güçlü bir lügat malzemesiyle en ince teferuata kadar tasvir edilmiştir.

Ka'b cahiliye döneminde yazmış olduğu şiirlerinde tasvire önem vermiş, tabiattaki canlı ve cansız varlıkları kişileştirerek şiirlerinde konuşturmuş ve bu sayede şiirleriyle yaptığı tablolardaki resimlerin canlı ve mükemmel olmasını sağlamıştır. Onun tasvirleriyle ilgili bazı şiirleri aşağıda konularına göre sıralanmıştır.

---

[153] - Fetih, *48/24.*
[154] - el-İsfahânî, *a.g.e.,* XVII, 92.
[155] - İbn, Sellam, *a.g.e.,* I, 110.

6.3.1. Deve Tasviri

Ka'b cahiliye döneminde inşad etmiş olduğu şiirlerinin çoğunda özellikle- illeride vereceğimiz "Kaside-î Bürde'de" devesini en ince teferuatıyla tasvir etmiştir. Ka'b, başka bir şiirinde devesini şu şekilde tasvir etmiştir.(Tavîl)

فلمّا إسْتدارَ الفرْقدان زَجَرْتُها و هَبَّ سِماكٌ ذُو سِلاح و أعْزلُ

Kutup yıldızı batmak üzere iken deveyi yola koyulmak için hazırladım. Arkturus ve Başakçı yıldızı batmak için harekete geçtiler.

Belâğî yönler: " الفرْقدان " ve " سِماكٌ " kelimleleri arasında "mürâ'ât-ı nazîr" sanatı mevcuttur. Zira her iki kelimede yıldızlarla ilgilidir. "سِماكٌ ذُو سِلاح " burada teşbih sanatı vardır. Bu yıldızın önünde mızraka benzer yıldızlar olduğu için Ka'b bunu silaha benzetmiştir. Ka'b burada sabah erken devesini hazırladığını ve yola koyulduğuna işaret etmiştir.

" الفرْقدان " Kutup yıldızı demektir. Bu yıldız geceleri kuzey yönünde görülen parlak, iri bir yıldızdır ve tarih boyunca yön bulma ve seyir amacıyla kullanılmıştır. Şiirlerde arasıra müfred arasıra da tesniye olarak kullanılmıştır.

" سِماكٌ " İki tane " سِماكٌ " vardır. Bu yıldızlarda bir tanesinin adı "السّمَكُ الرّامحُ" dır. Bu yıldızın önünde mızraka benzer uzun yıldızlar olduğu için kendisine bu isim verilmiştir. Bu yıldız ayın evrelerinden değildir. Kuzey tarafında ortaya çıkar. Diğerinin adı ise "السّماكُ الأعْزلُ" dır. Bunun önünde yıldızlar olmadığı için kendisine bu isim verilmiştir. Bu ayın evrelerindendir. Güney tarafından ortaya çıkar.[156]

فحَطْتُ سَريعاً لَمْ يَخُنْها فُؤادُها و لا عَيبُها مِنْ خَشْيَة السّوطِ تَغفُلُ

Süratlı bir şekilde yürür. Zayıf ve dayanıksız değildir. Kırbaçın korkusundan da gafil değildir.

Belâğî yönler: " لَمْ يَخُنْها فُؤادُها " Burada kinaye yolu ile o devenin zayıf ve dayanıksız olmadığına işaret etmiştir.

يُقطّعُ سَيرَ النّاعِجاتِ ذَمِيلُها نَجاءً إذا اخْتَبّ النّجاءُ المُعَوّلُ

[156] - İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed, *Lisânu'l- 'Arab*, Daru'l-Me'ârif, Kahire, t.y, Mâdde, سَمَكَ, III, 2099.

Hızlı yürüdüğünde avcı develeri bile geride bırakır. Yüklü halinde bile süratlı bir şekilde giderek ayaklarını dönüşümlü bir şekilde atar.

مُنْفَجَةٌ الدَفَيْن طُيِّنَ لَحْمُها كما طِينَ بالضّاحِي مِن اللِّبن مجْدَلُ

Her iki tarafı da şişkin ve dolgundur. Bir sarayın çamur ve kerpiçten yapıldığı gibi o da et ve yağdan yapılmıştır.

Belâğî yönler: Bu beyitte devenin dolgunluğu bir sarayın muhkem yapılışına teşbih edilmiştir. "اللِّبن " ve " مجْدَلُ " kelimleleri arasında "mürâ'ât-ı nazîr"[157] sanatı mevcuttur.

وّ دَفٌّ لها مِثْلُ الصَّفاةِ وَ مِرْفقٌ عَن الزَّور مَفتولُ المُشاشَةِ أفتلُ

Onun kenarları taş gibi sert ve kaygandır. Güçlü pazuludur. Dirseği göğsünden uzaktır. Yürürken dirsekleri göğsüne değmez ve geniş atar.

Belâğî yönler: Bu beyitte deve şişmalık ve güçlülük açısından sert bir kayaya teşbih edilmiştir.

(دفٌّ ، مِرْفقٌ ، الزّور ، المَشاشَة) kelimleleri arasında"mürâ'ât-ı nazîr" sanatı mevcuttur.

و سَالِفةٌ رَيَّا يُبَلُ جَديلُها إذا ما عَلاها ماؤها المُتبزّلُ

Boynu etle doldurulmuştur. Dizgini, yolculuk esnasında kendisinden akan ter damlalarıya ıslanıyor.

و صافيّةٌ تنفي القذاة كأنّها عَلى الأين يَجْلُها جَلاءٌ و تُكْحَلُ

Gözleri güçlü ve sağlamdır. Tozları uzaklaştırır. Sürme gözlüdür. Sanki o deve yorgunluğa karşı yaratılmıştır.[158]

6.3.2. At Tasviri

Bir gün Buceyr b. Zuheyr, el-Hutey'e ve Bedr b. Fezâr'in oğullarından bir adamla birlikte vahşi hayvanları avlamaya çıktılar, yanlarında silah yoktu, korunmasızdılar. Zeydu'l-Hayl b. el-Muhelhil et-Tâî bir kaç kişi ile birlikte onlarla karşılaştı. Onları alıp götürdü. el-Hutey'e fakir olduğundan onu serbest bıraktılar. Buceyr, Kumeyt'i (Ka'b'ın atıdır) fidye vererek serbest kaldı. el-Bedrî ise yüz deve vererek kendini kurtardı. Bu haber Ka'b'a ulaştığında o, Ben-i Milkat oğullarının misafiriydi. Buceyr'in verdiği atın

[157] - mürâ'âtün-nazîr; Nesir veya nazımda, aralarında mâna bakımından tezâdın dışında, bir münâsebet bulunan kelimeleri bir araya getirme sanatıdır.
[158] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 122.

kendisinin olduğunu iddia etti ve bir şiir inşâd ederek Kumeyti, Zeyd'den almak için onları tahrik etti ve bu şiirin sonunda da atı Kumeyti tasvir etmiştir.[159]

Bazı rivayetlerde bu olay şu şekilde rivayet olunmuştur; Buceyr, bazı çocuklarla birlikte kırlara çiçek toplamaya çıkmıştı. Çocuklar onu orada bırakarak gitmişlerdi. Derken Tây kabilesine mensub şair Zeydu'l-Hayl çıka geldi. Buceyr'i alarak Ben-û 'Abdullah b. Ğatafân'a komşu olan Tây kabilesinin yanına döndü. Buceyr'e kim olduğunu sordu. 0; "*Ben Buceyr b. Zuheyr'im.*" diyerek kendini tanıttı. Bunun üzerine Zeydu'l-Hayl Buceyri devesine bindirerek serbest bıraktı. Buceyr, eve dönerek babası Zuheyr'e bu olayı anlattı. Zuheyr, teşekkür etmek için Ka'b'ın çok değerli bir atı olan Kumeytî, Zeydu'l-Hayl'a hediye olarak gönderdi. Zeyd iri yapılıydı. Her ata binemezdi. Yoksa ayakları yere değerdi. Kumeyti hediye verildiğinde Ka'b orada değildi. Sonra dönünce ve bu olayı öğerince babasına; "*Sanki sen böyle yaparak adeta Ğatafân kabilesine karşı muhtemel bir savaşta Zeyd'i kuvvetlendirmek istiyorsun.*" dedi. Zuheyr, onun bu sözüne karşı ;"*İşte bunlar benim develerim. Atının bedelini ve daha fazlasını al.*" dedi. Zuheyr oğulları ile Tây kabilesinden olan Milkat oğulları arasında bir dostluk antlaşması vardı. Ka'b, bir şiir inşâd ederek Zeydu'l-Hayl ile Milkat oğulları arasına bir kötülük, şer sokmak istedi. Fakat onlar bunu anladılar. Bu konuyu Zeyd'e açmadan Ka'b'a bir at gönderdilier. Ka'b'ın karısı Ka'b'a; "*Babanın yaşına ve şerefine rağmen hediye ettiği şeyi geri çevirmeden utanmıyor musun*?" dedi. Ka'b, önceden karısına ait olan bir deveyi misafirlerine kesmişti. Bu nedenle Ka'b karısına; "*Aslında sen beni misafirlerim için kestiğim devenden dolayı kınıyorsun. İşte al sana ona karşılık iki deve.*" dedi. Bunun üzerine karısını kınayan bir şiir inşâd etti ve o şiirin sonunda da atı Kumyti şu şekilde tasvir etti.[160](Tavîl)

وَإنّ الكُمَيْتَ عِنْدَ زَيْدٍ ذِمَامَةٌ وَما بالكُمَيْتِ مِنْ خَفاءٍ لِمَنْ رَأى

يَبِينُ لِأَفْيال الرِّجَال وَمِثْلُهُ يَبِينُ إِذَا ما قِيدَ في الخَيْلِ أَوْ جَرى

مُمَرٌّ كسِرْحَانِ القَصِيمَةِ مُنْعَلٌ مَسَاحِيَ لا يُدْمِي دَوابِرَها الوَجَى

شَدِيدُ الشَّظَى عَبلُ الشَّوَى شَنِجُ النَّسا كأَنّ مَكانَ الرِّدْفِ مِنْ ظَهرِه وَعَى

Şüphesiz el-Kümeyt, Zeyd'in nezdinde değerlidir. Görenler için Kumeyt tanınmaz değildir.

[159] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 43.
[160] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 43.

Kumeyt, aklı kıt olanlar için bile vazıhtır. Onun benzeri atlar arasında bağlandığında veya müsabakalara katıldığında tanınır.

el-Kasime kurtları gibi güçlü ve hızlıdır. Demirle nallanmış gibi toynakları serttir. Ne kadar sert, sıkı yürüse de toynakları kanamaz.

İnci kemiği kuvvetlidir. Ayakları iridir. Baldır damarı kısadır. Sanki sırtındaki terkisinin yeri kırıldıktan sonra tekrar onarılmıştır.[161]

Ka'b burada güçlü bir dil kullanarak atını mükemmel bir şekilde tasvir etmiştir.

6.3.3. Kurt Tasviri

Ka'b çalışıp çabalayan, sermayesi artmayan ve fakir bir hayat süren bir kimseydi.[162] Bu fakirliğini ve kötü olan gidişatını, uğursuzluğuna ve şansızlığına bağlıyordu. Rivayet edildiğine göre Ka'b'ın birkaç tane küçükbaş hayvanı varmış. Bir gün kurt bunlara saldırmış ve bunların çoğunu telef etmişti. Bu nedenle bu şiirinde güçlü bir lügat malzemesini kullanarak teferuatlı bir şekilde o kurdu tasvir etmiştir.(Tavîl)

قطَعْتُ يُماشِيني بها مُتضائِل مِن الطلْس أحْياناً يَحَبُّ و يَعْسِلُ

O çölü kat ettiğim sırada, arasıra eşik yürüyen, arasıra da koşan koyu renkli zayıf bir kurt da benimle birlikte yürüyordu.

Belâğî yönler: " يَحَبُّ " ve " يَعْسِلُ " kelimleleri arasında "mürâ'ât-ı nazîr" sanatı mevcuttur. Zira her ikiside yürümeyle ilgilidir. Ayriyeten Bu (يَحَبُّ ve يَعْسِلُ) kelimeler arasında tibak sanatı vardır.

Ka'b burada, bu vahşi ve korkunç çölde yürüdüğü süre içerisinde bu kurttan başka bir şey görmediğini ifade etmiştir.

يُحبُّ دُنُوَّ الإنْس مِنْه وما به إلى أحَدٍ يَوماً من الأنس مَنْزَلُ

O kurt insanların kendisine yakın olmasını ister. Hiçbir gün insanlara yakın konaklamamıştır.

تقرَّبَ حَتّى قُلتُ لَمْ يَدْنُ هكذا مِن الإنس إلا جاهِلٌ أوْ مُضَلَّلُ

O bana öyle yaklaştı ki, hatta dedim; Ancak aptal veya aldatılan biri, insana bu kadar yaklaşır.

---

[161] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 118.
[162] - İbn Kuteybe, *a.g.e.*, I, 80

مَدى النَبْلِ تَغْشانِى إذا ما زَجَرْتُه قُشَعْرِيرَةٌ مِنْ وَجْهه وهو مُقْبِلُ

O, ok mesafesi kadar bana yaklaştı. O bana dönük olduğu halde onu kovarken yüzünden dolayı titreme beni sardı.

إذا ما عَوى مُسْتَقْبِلَ الريح جاوَبَتْ مَسامِعُه فاهُ عَلى الزّادِ مُعْوِلُ

O, esen rüzgâra karşı uluduğunda, rüzgâr ağzından girer kulaklarından çıkar. O açlıktan uluyor.

كَسُوبٌ إلى أنْ شَبَّ مِنْ كَسْبِ واحِدٍ مُحالِفُه الإقتارُ لا يَتَمَوَّلُ

O, istediğini çok elde edendir. Öyle ki, bir kişinin kazancından dolayı gençleşmiştir. Kâ'b'ın antlaştığı fakirliktir. Sermaye sahibi olamıyor.

Ka'b, burada fakirliğini, kötü gidişatını, talihsiz olduğunu sanki fakirlikle antlaşma yaptığını ve hiçbir zaman sermayesinin artmayacağını anlatmıştır.

كأنّ دُخانَ الرَّمْسِ خالطَ لَوْنَه يُغَلُ به مِنْ باطِنٍ ويُجَلَّلُ

Sanki er-Rems çiçeğinin dumanı, onun rengine karışmıştır. Ayaklarından görünmeyen yerlerine kadar ve sırtına da dâhil olmuştur.

Belâğî yönler: Bu beyitte kurtun rengi er-Rems çiçeğinin dumanına teşbih edilmiştir. Buradaki teşbih, teşbih-i mürseldir.[163]

بَصِيرٌ بأدْغال الضَّراء إذا خَدا يَعِيلُ ويَخفِي با لجَهادِ ويَمْثُلُ

O, bir yöne koşarken onu gizleyen sık ormanlardan haberdardır. O, sert topraklarda gizleniyor ve orda ortaya çıkıyor.

Belâğî yönler: (يَخفِي) ve (يَمْثُلُ)=ortaya çıkmak) kelimeleri arasında tibak sanatı vardır.

تراهُ سَمِيناً ما شَتَا وكأنّهُ حَمِيٌّ إذا ما صَافَ أوْ هُو أهْزَلُ

Kışın onu, şişman görürsün. Yaza girdiğinde (humaya) sıtma hastalığına yakalanmış gibi onu zayıf görürsün veya daha zayıf.[164]

Belâğî yönler: Bu beyitte kurt, sıtma hastalığına yakalanmış va zayıf düşmüş birine teşbih edilmiştir. Buradaki teşbih, teşbih-i mürseldir. (ما شَتَا) ve (ما صَافَ) kelimeleri arasında tibak sanatı vardır. (سَمِيناً) ve (أهْزَلُ) kelimeleri arasında tibak sanatı vardır.

---

[163] - Teşbîh-i mürsel: Teşbîh edâtı zikredilen teşbîhtir.
[164] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 90.

6. 3. 4. Güvercin Tasviri

Ka'b, Divânın muhtelif yerlerinde Bağırtlak kuşunu ve yavrularını tasvir etmiştir. Bu tasviri yaparken de belâğî sanatları, özellikle teşbîhi kullanmıştır. O yavruların seslerini acemlerin kitab veya gazete okurken çıkarmış oldukları ses dışında bir şeyin anlaşılmamasına teşbih etmiştir. O yavruların annelerini beklediklerini ve Efanî bitkisi gibi çabuk büyüdüklerini söylemiştir.(Basît)

يَجْتَازُ فِيه القطا أَلكَدْرِيُّ ضاحِيةً حَتى يَؤوبَ سِمالاً قدْ خَلَتْ خُلُفا

el-Kuta cinsi Bağırtlak kuşu, sabah erken kalkıyor, gece suya varana dek insanların bulunmadığı o dağ yolundan gidiyor.

يَسْقِينَ طُلْساً خَفِيّاتٍ تراطُنُها كما تَرَاطَنُ عُجْمٌ تقْرأُ الصُّحُفا

O kuşlar gizlice yavrularına su içiriyorlar. O yavruların sesleri, acemler gazete okurken çıkardıkları sese benzer.

Belâğî yönler: Ka'b, bu beyitte "كما تراطنُ عُجم تقْرأ الصُّحُفا " Bağırtlak kuşu yavrularının sesini acemlerin mırıldamalarına, seslerine teşbih etmiştir.

جَونحٌ كالأفانِي في أفاحِصِها يَنْظُرْنَ خَلْفَ رَوايا تسْتَقِي نُطُفا

O yavrular, yuvalarında efanî bitkisi gibidirler. Kendilerine su içtiren annelerine bakarlar.

Belâğî yönler: Ka'b, bu beyitte "جَونحٌ كالأفانِي " yavruları efani bitkisine teşbih etmiştir. Yavrularda bu bitki gibi küçüktürler, günbe gün büyüyüp gelişiyorlar.

Burada "يَنْظُرْنَ خَلْفَ رَوايا تسْتَقِي نُطُفا " itnâb sanatı vardır.[165]

حُمرٌ حَواصِلُها كالمَغدِ قدْ كُسِيَتْ فوقَ الحَواجِبِ مِمّا سَبَّدَتْ شَعَفا

Mağd (Patlıcan) bitkisi gibidir kursakları o yavruların. Filizlenmiş kaşlarının üzerindeki ilk çıkan tüyler.[166]

Belâğî yönler: Bu beyitte yavrular "حُمرٌ حَواصِلُها كالمَغدِ " Patlıcana teşbih edilmiştir.

---

[165] - İtnâb; herhangi yeni bir fayda için maksadı, alışılagelmiş ibâreden fazla ibâre ile ifâde etmeğe denir.
[166] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 91.

6.3.5. Deve Kuşu Tasviri

Ka'b, belâğî sanatları kullanarak deve kuşunu mükemmel bir şekilde tasvir etmiştir.(Basît)

تبْري له هِقْلةٌ خَرْجاءُ تحْسَبُها في الآل مَخْلولةً في قرْطَفٍ شَرَفا

Siyah beyaz renkli bir deve kuşu kendisine göründü. Tüylerinin çokluğu nedeni ile serapta onun, tüylü bir elbise giydirilmiş yüksek bir tepe olduğunu sanırsın.

Belâğî Yönler: Ka'b, Burada deve kuşunun üstündeki tüyleri, tüylü bir kumaşa teşbih etmiştir." هِقْلةٌ" Erkek deve kuşuna denir.

ظِلاً بأقْرِيَةِ النَّقَّاخ يَوْمَهما يَحْتفِران أصُولَ المَعْدِ واللَّصَفا

Gün boyu en-Neffâh denen dere yatağında Kapari ve Sarmaşık bitkilerininin köklerini kazarlar.

Belâğî Yönler: (المَعْدِ)-(اللَّصَفا) kelimeleri bitki ile ilgili olduğu için "mürâ'ât-ı nazîr" sanatı mevcuttur.

" المَعْدِ " Patlıcan bitkisine denir."اللَّصف " Kapari bitkisine denir. Bu bitki bahar aylarında beyaz renkli çiçekler açan, dikenli, yere yatık çalı görünümlü bir bitkidir.

والشَّرْىَ حتى إذا اخضرَّتْ أنُوفُهما لا يألَوان مِن التَّنُّوم ما نقفا

Burunları kızarana dek Ebûcehil karpuzunu yerler. Kenevir tohumunu da yemeyi ihmal etmezler.

Belâğî Yönler: (الشَّرْىَ)- (التَّنُّوم) kelimeleri bitki ile ilgili olduğu için "mürâ'ât-ı nazîr" sanatı mevcuttur. Ayrıca kinaye yoluyla deve kuşlarının bu bitkileri çok yediklerini ve bu nedenle burunlarının kızardığını beyan etmiştir.

راحَا يَطيران مُعَوَجّين في سَرَع ولا يَريعان حتّى يَهْبطا أنْفا

Süratlı bir şekilde zik zak çizerek yumurtalarına doğru uçmaya başladılar. İnip otlamayana kadar da geri dönmezler.

Belâğî Yönler: Bu beyitte (يَطيران ve يَهْبطا) kelimeleri arasında tibak sanatı vardır.

كالحَبَشِيّين خافا مِنْ مَلِيكِهما بَعضَ العَذابِ فجالا بَعد ما كُتِفا

Bağlanıp işkence gördükten sonra sahiplerinden korkarak kaçan her iki Habeşli köle gibi süratlı bir şekilde koştular.

Belâğî Yönler: Bu beyitte her iki erkek ve dişi deve kuşları, zincirleri açıldıktan sonra korkarak süratlı bir şekilde koşan Habeşli kölelere teşbih edilmiştir. (بَعد ما كُتِفا) de itnab vardır.

كالخالِيين إذا ما صوَّبا إرْتفعا لا يَحْقِران مِنَ الخُطْبان ما نَقفا

Yalnız olan deve kuşları gibi ot yemek istediklerinde başlarını eğerler. Yaprak yemek istediklerinde kaldırırlar. Ebûcehil karpuzunun çekirdeğini de yemeyi küçümsemezler.

Belâğî Yönler: Bu beyitte deve kuşları, başlarını indirme ve kaldırma konusunda yalnız olan, ot ve yaprak yiyen deve kuşlarına teşbih edilmiştir. (صوَّبا) ve (إرْتفعا) kelimeleri arasında tibak sanatı vardır.

فاغْترّها فشآها وَهي غَافِلَةٌ حَتّى رَأَتْه وَقَدْ أَوْفَى لها شَرَفا

O, Deve kuşunu yanılttı ve Deve kuşu gafilken O öne geçti. Böylece (Deve kuşu Gafletinden uyanınca) Onun yüksek bir yerde olduğunu gördü.

فَشَمّرتْ عَنْ عَمُودَىْ بَائةٍ دَبَلا كأنّ ضَاحِيَ قِشْرٍ عَنْهما انْقرَفا

Kurumaya yüz tutmuş sepetçi söğüdü sütünlarına benzer bacakları ile ciddi bir şekilde işe koyuldu. Sanki bacaklarındaki üst yüzeyin kabuğu soyulmuştur.[167]

Belâğî Yönler: Bu beyitte, Deve kuşunun bacakları sepetçi söğüdü ağacının kurumuş iki sütününa teşpih edilmiştir. Ka'b, " فشَمّرتْ " burada kinaye yolu ile Deve kuşunun ciddiyetine ve hızlılığına işaret etmiştir. " البَان " ağacı, söğütgillerden, yaprakları uzun, dalları sepet örmeye elverişli bir söğüt türüdür.

6.3.6. Yol Tasviri

Ka'b, ın Divânındaki farklı şiirlerde yol tasviri yapılmıştır. O şiirlerden bir tanesi de şudur.(Basît)

1 - ولاحِبٍ كحَصير الرّامِلاتِ ترىَ مِنَ المَطيّ على حافاتِهِ جِيَفا

2 - وَالمَرْزياتِ عَلَيْها الطّيرُ تَنْقُرُها إمّا لهيداً وَإمّا زَاحِفاً نَطِفا

3 - قدْ تَرَكَ العَامِلاتُ الراسِماتُ به مِنَ الأحِزّةِ في حَافاتِه خُنُقا

4 - يَهْدي الضّلُولَ دُلُولٍ غَيرَ مُعْترفٍ إذا تكاءَدَه دَوّيْه عَسَفا

[167] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 92.

5 - سَمْحٌ دَرِيرٌ إذا ما صُوِّتَتْ عَرَضَتْ له قريباً لِسَهْلٍ مال فنْحَرَفا

6 - يَجْتَازُ فيه القطا الكُدْرِيُّ ضَاحِيَةً حَتّى يؤوبَ سِمالاً قدْ خَلَتْ خُلُفا

1. *Dokunmuş hasır gibi sonu olmayan nice yollar vardır. O yolların etrafında ölmüş develer görürsün.*
2. *Seferde yorgun düşmüş, yükün ağırlığından eti kabarmış ya da eşek arılarının saldırısına uğramış kuşların gagaladığı nice develer vardır.*
3. *Usanmadan yürüyen develer. Ayaklarıyla beyaz elbise gibi açık olan bu sert yolda işaretler bırakırlar.*
4. *O yol kullanıma açıktır. Çöllerde rotasını şaşıranlara, kaybolanlara rehberlik eder.*
5. *O yol kolaydır, doğrudur. O yol dağlara ya da engebeli araziye rast geldiğinde oradan sapar rahat yerden devam eder.*
6. *Bağırtlak kuşu o yolu sabah kat eder. İnsanların olmadığı gece vaktinde dönerek az olan suya varır.*[168]

Ka'b, bu şiirinde teşbih sanatını kullanarak yolu tasvir etmiştir. Birinci beyitte yolu, dokunmuş hasıra teşbih etmiştir. Buradaki teşbîh, teşbîh'i mürseldir. Üçünci beyitte yolu açıklık, netlik ve işaretlerinin beli olması açısından beyaz bir elbiseye teşbih etmiştir. Buradaki teşbîh de, teşbîh'i mürseldir. Bu yoldan gelen giden azdır. Bu yolun suyu çok nadirdir. Bu yol çok uzundur. Bu yüzden bu yolun etrafında ölen develer vardır. Bu uzun yoldan giden develer yorulmuş, takatan düşmüş, yükleri ağır olduğu için derileri kabarmış, etleri dışarı çıkmışr. Bu yüzden eşek arılarının saldırısına uğramışlardır ve kuşların gagalamalarına maruz kalmışlardır. Bu yolun trafik işaretleri açıktır, nettir. Bu yol kolay bir yoldur. Dağlara veya engebeli arazilere rast geldiğinde oradan sapar rahat, kolay yönden devam eder. Bu yoldan giden kayb olmaz. Kuşlar bile bu yoldan gider gelir.

6.3.7. Gece Tasviri

وَلَيْلَةٍ مُشْتَاقٍ كأنّ نُجُومَها تفرّقْنَ عَنْها في طِيالسَةٍ خُضر

Özlenen öyle bir gece vardır ki, onun yıldızları sanki yeşil bir elbise üzerine dağılmıştır. [169]

---

[168] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 89.
[169] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 83.

Ka'b, bu şiirinde özlemini duyduğu bir geceyi tasvir etmiştir. Herbir yıldızı, ayrı ayrı görünen, berrak, masmavi olan geceyi âlimlerin ve özel şahısların giymiş olduğu sade, berrak, yeşil bir elbiseye teşbih etmiştir. Bu teşbihte, teşbih edatı zikr edildiği için buna teşbih'i mürsel denmektedir.

6.3.8. Çelik Yelek Tasviri

وبَيْضٍ من النّسج القديمِ كأنّها نِهاءُ بُقاعٍ ماؤها مُترايعُ

تُصَفّقُها هُوجُ الرّياح إذا صَفتْ وتعْقُبُها الأمْطارُ فالماءُ راجعُ

Suyun içerisinde gidip geldiği bir gölete benzeyen, nice eski dokumalı zırhlı çelik yelekler vardır.

O gölet berraklaştığında esen şiddetli rüzgârlar onun suyunu harekete geçiriyor, hemen ardından yağmurlar yağıyor ve onun suyuna yeni su katıyor[170]

Ka'b, bu iki beyti çelik yeleği tasvir etmek için söylemiştir. Bu şiiri, söylemiş olduğu güzide şiirlerinden bir tanesidir. Ebû 'Ubeyde, bu iki beyitin çelik yelek hakkında söylenmiş en iyi beyitler olduğunu söylemiştir.[171]

Belâğî yönler: "وبَيْضٍ" Burdaki "و" "رُبّ" anlamında kullanılmıştır.

" كأنّها نِهاءُ بُقاعٍ" Bu üslupta teşbihi mürsel vardır.

6.3.9. Mesken ve Kalıntılarının Tasviri

Bedevî Araplar, bir yerde ikamet etmeyip, gerekli ihtiyaçlarını karşılamak için zaman zaman göçüp başka diyarlara yerleşiyorlardı. Uzun zaman kaldıkları yerler birden bire ıssız kalıyordu. Ancak havya tersi, kül, ocak yeri, kararmış birkaç taş (sac ayak), çadırların eterafında açılmış ince bir yağmur arkı-harkı, çadır kazıkların oyuk yerleri kalıntıları orada bir zaman ikamet edilmiş olduğunu gösterirdi. Cahiliye şairlerinin kasidelerinde önemle yer verdikleri bu atlal (yani terk edilen diyarın kalıntıları) tasvirine şairimiz de katılmış ve terk edilen yerin izlerini de tasvir etmiştir. Şiirlerinde bu gibi tasvirlere azımsanmayacak kadar yer verdiğini görmekteyiz.

أمِنْ دِمْنَةٍ قفْرٍ تعاوَرَها البلى لِعَينيْكَ أسْرابٌ تفيضُ غُرُوبُها

تعاوَرَها طُولُ البلى بَعْدَ جِدّةٍ وجَرَّتْ بأذْيالٍ عَليها جُنوبُها

[170] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 87.
[171] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 87.

فلمْ يَبْقَ فيها غَيرُ أُسٍّ مُذَعْذَعٍ ولا مِنْ أثافي الدارِ إلا صَليبُها

تحَمّلَ مِنْها أهْلُها فنَأتْ بهمْ لطيَّتهم مُرُّ النَّوى وشُعُبُها

Terk edilen, ıssız kalan bu kalıtılardan dolayı mı gözlerin dolup taşmış.

Yenilikten sonra yıpranmışlık her taraftan o diyarı sarmış. Güney yağmurlarının üzerine yağmasıyla izleri ve işaretleri silinmiştir.

Yıkılan çadırın etrafındaki yağmur arkı-harkı ve üzerinde yemek pişirilen siyah taşlar dışında orada hiçbir şey kalmadı.

Onun ailesi oradan ayrıldı ve o da onlarla birlikte uzaklaştı, gitmek istedikleri yere yöneldikleri için ayrıldılar ve uzaklaştılar.[172]

6.4. Mersiye (Ağıt)

Ka'b'ın şiirlerinde işlediği temalardan bir tanesi de mersiyedir. Mersiye: Arap, Fars ve Türk edebiyatında özellikle ölenin veya kaybedilen değerlerin ardından onu öven ve kaybının üzüntüsünü terennüm eden şiirlerin genel adıdır.[173]

لعَمْرُكَ ما خَشيتُ على أُبَيٍّ مَصارِعَ بَيْنَ قوٍّ فالسُّليِّ

ولكني خَشِيتُ على أُبَيٍّ جَريرَةَ رُمْحهِ في كُلِّ حَيِّ

مِنَ الفِتْيانِ مُحْلوْلٍ مُمِرٌّ وأمّارٌ بإرْشادٍ وغَيٍّ

ألا لهْفَ الأرامِلِ واليَتامى ولهْفَ الباكِياتِ على أُبيٍّ

Hayatın üzerine yemin ederim ki "Kuvva" ve "es-Süli" arasında susuzluktan ölen "Ubeyy" için endişelenmiyorum.

Fakat kılıcıyla her kabileden insanları öldürdüğü için ona endişeleniyorum.

O dostlarına çok tatlı, düşmanlarına da çok sert idi. Hayrı ve şerri, iyiliği ve kötülüğü çok emreden idi.

Hey! Dul kadın ve yetimlerin üzüntüsüne kulak verin. Ubeyy için ağlayan kadınların üzüntüsüne kulak verin.[174]

---

[172] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 47.
[173]- M. Faruk Toprak, D.İ.A, Mad, *Mersiye*, c. XXIX..
[174]- Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 176.

6.5. Fahr (Övünme)

Sözlükte "övünmek" anlamına gelen fahr kelimesi edebiyat terimi olarak şairlerin kendilerinden, kabile, soy sop, hasep, nesep, inanç, din, mezhep ve meşreplerinden, edebî ve siyasî güçleriyle şiirdeki ustalık, yetenek ve faziletlerinden, hatta kılıç, zırh, at ve özellikle deve gibi şahsî mal ve eşyalarından veya uzun ömürleriyle hayat tecrübelerinden övünerek söz ettikleri şiir türünü ifade eder.[175]

Ka'b, şiirlerinde bu temayı işlemiş, soyunun asaleti, keremi ve cömertliği ile övünmüştür. Bir gün şair Hutey'e, Ka'b'e giderek kendisini şiirlerinde zikr etmesi için ricada bulunur ve bunun üzerine Ka'b bir şiir söyler, kendisini ve onu o şiirinde zikreder. Fakat şair Mizder b. Derrâr'ı aynı şiirinde zikretmez. Bunun üzerine Mizder kızar, bir şiir inşâd eder ve o şiirinde Ka'b'ın Abdullah b. Ğetefân'dan olmadığını iddia eder. Bunun üzerine Ka'b da ona mukabil 23 beyitlik bir şiir inşad eder. Onun bu iddiasının asılsız olduğunu, kabilesinin meziyetleri ile övündüğünü dile getirerek şöyle der.[176]

1- ألا أبْلِغا هذا المُعَرِّضَ أنّه أيَقْظانَ قالَ القولَ إذْ قالَ أمْ حَلَمْ

2- فإنْ تسْألِ الأقْوامَ عَنّي فإنني أنا ابْنُ أبي سُلْمى عَلى رَغْمِ مَنْ رَغِم

3- أنا ابْنُ الذي قد عاشَ تِسْعينَ حِجَةً فلَمْ يَخْزَ يَوْماً فِي مَعِدٍّ و لَمْ يُلَم

4- وَأكْرَمهُ الأكْفاءُ في كُلّ مَعْشَرٍ كِرامٍ فإن كذّبْتني فاسأل الأُمَمْ

5- أتى العُجْمَ والأفاقَ مِنْه قصائدٌ بَقِينَ بَقاءَ الوَحْيِ في الحَجَرِ الأصَمّْ

6- أنا ابْنُ الّذي لَمْ يَخْزُني في حَياتِه وَلَمْ أخزَهُ حتى تغَيّبَ في الرّجَمْ

7- فأعْطىَ حتّى ماتَ مالاً وَهِمَّةً ووَرَّثني إذْ ودّعَ المَجْدَ والكرَمْ

8- وكانَ يُحامي حِينَ تنْزلُ لزْبَةٌ منَ الدّهْرِ في دُبْيانَ إنْ حَوْضُها إنْهَدَمْ

9- أقولُ شَبيهاتٍ بما قالَ عالِماً بهنّ ومَنْ يُشْبِهْ أباه فما ظَلَمْ

10- وأشْبَهْتُهُ مِنْ بَيْنِ مَنْ وَطِيءَ الحَصى وَلَمْ يَنْتَزِعْني شِبْهُ خالٍ ولا ابْنُ عمّ

11- إذا شِئتُ أعْلَكتُ الجموحَ إذا بَدَتْ نواجِذُ لَحْيَيْهِ بأغْلظِ ما عَجَمْ

12- أعَيّرْتني عِزّاً عَزيزاً ومَعْشَرَا كِراماً بَنوا لِي المَجْدَ في باذِخٍ أشَمْ

13- هُمُ الأصلُ مِنّي حيث كُنْتُ وإنّني مِن المُزَنيّينَ المُصَفّينَ بالكرم

---

[175] - D.İ.A, Mad, Fahr, c. XII.
[176] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 136.

14- هُمُ ضَرَبوكُمْ حين جُرْتُمْ عَن الهُدى بأسْيافِهِمْ حتّى استقمْتُمْ على القِيَمْ

15- هُمُ مَنَعُوا حَزْنَ الحِجَازِ وسَهْلَهِ قديماً و هُمْ أجْلوا أبَاكَ عَن الحَرَمْ

16 - هُمُ الأسْدُ عِنْدَ البَأسِ والحَشْدُ فِي القِرَى وهُمْ عِنْدَ عَقْدِ الجَارِ يُوفونَ بالذِّمَمْ

17 - فكمْ فِيهُمُ مِنْ سَيّدٍ مُتوَسّعٍ ومِنْ فاعِلٍ لِلْخَيْرِ إنْ هَمّ أوْ عَزَمْ

18 - مَتى أدْعُ في أوْسٍ وعُثْمَانَ يَأْتِنِي مَسَاعيرُ حَرْبٍ كُلُّهُمْ سَادَةٌ دِعَمْ

1. *Bu muarıza iletin ve kendisine deyin ki: Bu iddiada bulunduğunda uyanık mı idin yoksa uykuda mı idin?*
2. *Şayet insanlara beni sorarsan, sevmeyenlere rağmen ben Ebû Sülmâ'nın oğluyum.*
3. *Ben, doksan yıl yaşayan, Mâ'âd kabilesinde şerefine hiç leke sürülmeyen ve azarlanmayan o şahsın oğluyum.*
4. *Onun dengi olan bütün asil kabileler ona saygıyla davrandılar. Bana inanmıyorsan nesillere sor.*
5. *Onun kasideleri, acemlere ve en uzak yerlere ulaşmıştır. Kitabın (Yazının) sert kayada ebedi kaldığı gibi onun kasideleri de sonuna dek kalacaktır.*
6. *Ölene kadar hiç beni azarlamadığı ve benim de hiç onu azarlamadığım kişinin oğluyum.*
7. *Ölene dek kendisine servet ve cesaret verildi, öldüğünde bıraktı bana, miras olarak servet ve asaleti.*
8. *Zübyân kabilesine herhangi bir zaman diliminde bir musibet veya felaket geldiğinde koruyordu o "Zübyân'ı o felaketten.*
9. *Onun kasidelerine benzer kaside nazm ediyorum. Bana şiir öğreten odur. Babasına benzeyen hata etmemiştir.*
10. *İnsanlar arasında ben, amcama da dayıma da değil, bilakis babama benziyorum.*
11. *İstersem en hiddetli bir şekilde azgın, serkeş atın azıdişlerine gem vurup onu uysallaştırabilirim.*
12. *Bana şerefin temelini bina eden o yüce, asil, soylu ve şerefli topluluğu benden dolayı kınar mısın?(nasıl kınarsın?)*

13. *Her nerede olursam olayım ancak Müzeyniler benim soyumun kaynağıdırlar, gerçekten ben cömertlikte seçilmiş olan Müzeynilerdenim.*

14. *Siz hakka karşı çıktığınızda, doğru yoldan ayrıldığınızda, doğru yola sizi döndürene dek kılıçları ile sizinle savaşanlar onlardır.*

15. *Geçmişte Hicâzın dağlarını ve ovalarını düşmandan alıkoyan onlardır, Mekke ve Medinenin topraklarından babalarını uzaklaştıran onlardır.*

16. *Savaşta ve topluluk arasında aslan olan onlardır, söz verdiklerinde, sözünü yerine getiren de onlardır.*

17. *Nice cömert liderler var onlar arasında ve bir iyiliğe niyetlendiğinde veya azm ettiğinde onu yapan nice insanlar vardır onlar arasında.*

18. *Ne zamanki çağırsam savaşa Evs ve Osman kabilelerini gelir savaşı alevlendirenler, onların tümü meseleleri çözmede dayanaktırlar.*[177]

Ka'b, bu şiirde soyunun asaleti, keremi, cömertliği ve cesareti ile övünmüştür. Ailesini ve kavmini överken Mizder b. Derrâr'ı hicv etmiştir. Ancak şiirin asıl konusu övgüdür. Şiir, cahiliye döneminde inşâd edilmiştir. Şiir'de çok fazla garip kelime kullanılmamıştır.

Şiirdeki bazı belâğî yönler: أبلغا : Bazı edebiyatçılar, Ka'b'ın burada iki arkadaşına hitap ettiğini söylemişlerdir. Diğer bazı edebiyatçılar ise burada kelime tesniyye olmasına rağmen muhatabın bir kişi olduğunu söylemişlerdir.

حَلم ve يَقْظان arasında tibak vardır.

مَنْ رَغِمْ ve على رَغْم arasında nakıs cinas vardır.

بَقيْن بقاءَ الوَحْى فى الحجر الأصم : Bu üslupta kinaye vardır. Burada kinaye yoluyla, onun şiirlerinin halk arasında tutulduğunu, önemsendiğini ve sonsuza dek kalacağı kast edilmiştir. Ayrıca bu üslupta teşbihi beliğ de vardır.

حتّى تغيّب فى الرّجَمْ : Bu üslupta kinaye vardır. Burada kinaye yoluyla kişinin ölmesi ve defnedilmesi kast edilmiştir. الرجم : Kabrin tanınması için üzerine konan taşlara denir.

إنْ حَوْضُها إنْهدم: Bu üslupta Zübyân kabilesi bir havuza benzetilmiş müşebbeh hazf edilmiş ve müşebbeh bihi olan (حوضها) zikredilmiştir. Buradaki istiare, istiareî tasrîhiyedir.

---

[177] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 137.

أقولُ شَبيهاتٍ بما قال : Bu uslupta teşbihî beliğ vardır.

إذا شِئتُ أعْلكتُ الجموحَ إذا بَدَتْ نواجذُ لحْيَيْهِ بأغلظِ ما عَجَمْ : Burada şair kinaye yoluyla Mizder b. Derrâr'a, azgın ve serkeş bir atı terbiye etmeye kadir olduğum gibi senide terbiye etmeye kadirim demektedir.

حَزْن الحِجاز ve سهله Arasında mukabele vardır.

هُم الاسد üslubunda teşbihi beliğ vardır.

أعيّرتنى buradaki hemze, inkar için kullanılmıştır.

6.6. Gazel (Aşk)

Gazel, eski şiirin en çok kullanılan ve sevilen nazım şeklidir. Gazel kelimesi sözlükte; "*kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, söyleşmek*" anlamına gelir. Arap edebiyatında gazel, bir nazım şekli olmayıp kasidelerin başında aşktan, sevgiliden söz eden bölümlere verilen addır ve "nesîb" karşılığında kullanılmıştır. Daha sonraları şairin aşk, sevgili, şarap, bahar gibi coşkulu haller karşısındaki duygularını anlatan şiirlere, uzun yahut kısa olsun gazel denilmiştir.[178]

Buna göre câhiliye döneminde müstakil bir bab olmayan aşk şiirlerini, geleneksel kasidenin bir parçası olan nesib ile kadınlara düşkünlükten ve aşktan bahseden manzumeler teşkil ediyordu ve nesib kısmında şair, göçen sevgilinin terk ettiği diyarda durur, izlere bakarak eski hatıra ve maceralarını dile getirir, bu arada göç eden kervanları ve diğer tabiat unsurlarını vasfeder, gözyaşı döker, sevgiliye olan özlemini anlatırdı.[179]

Ka'b, bazı şiirlerinde bu temayı işlemiştir. Fakat Ka'b, İmruu'l-Kays gibi bazı şairlerin şiirlerinde işlemiş oldukları "el-gazelu'l-fahiş'in" tam aksine şiirlerinde duygulara nisbeten daha iffetli olan "el-gazelu'l-afifi" işlemiştir.

Ka'b, bir şiirinde sevgilisine olan duygularını ifade ederken şöyle demişrtir;

1 - أمِنْ أمّ شَدّادٍ رُسُومُ المَنازِل توَهّمْتُها مِنْ بَعْدِ سافٍ ووابِل

2- وبَعْدَ لَيالٍ قدْ خَلونَ وأشْهُرٍ على إثرِ حَوْلٍ قدْ تجَرّمَ كامِل

[178] - D.İ.A. mad "*Gazel*", XIII,
[179] - Demirayak, I, 142.

3- أرى أمّ شَدّادٍ بها شِبْهَ ظَبْيَةٍ تُطِيفُ بمَكْحُولِ المَدامِعِ خاذِلِ

4- أغَنّ غَضِيضِ الطّرْفِ رَخْصٍ ظَلُوفُهُ تَرُودُ بمُعْتَمٍ مَنَ الرّمل هائِلِ

5- وترْنُو بعَيْنَيْ نَعْجَةٍ أمّ فرْقَدٍ تَظَلُّ بوادِي رَوْضَةٍ وخَمائِلِ

6- وتخْطو على بَرْدَيَّتَيْنِ غِذاهُما أهاضِيبُ رجّاف العَشَياتِ هاطِلِ

7- و تفْترُّ عَنْ غُرّ الثنايا كأنها أقاحٌ تُرَوّي مِنْ عُروقٍ غَلاغِلِ

1. *Konak yerindeki kalıntılar, Ümmü Şeddâd'dan geriye kalan kalıntılar mıdır? Esen şiddetli rüzgârdan ve bol bol yağan yağmurdan sonra konak yerinde Ümmü Şeddâd'tan kalıntılar olduğunu zanettim.*
2. *Bir yıldan hemen sonra geçen ay ve gecelerde o kalıntılar külliyen harap oldu.*
3. *Ümmü Şeddâd'ın annesinin, etrafında dolanan sürme gözlü bir ceylana benzediğini görüyorum.*
4. *O, çayırlarla kaplı kumdan oluşan yüksek dağlarda otlayan tatlı nağmeli, mahmur bakışlı, yumuşak toynaklı ceylana benzer.*
5. *O, Çayırlı ve sık çalılıklı vadide yaşamını sürdüren vahşi sığır yavrusunun her iki gözüne benzeyen gözleri ile devamlı bakar.*
6. *O, iki papirüs çiçeği üzerinde yürüyor, onların gıdaları, sürekli gök gürültüsü ile yağan şiddetli yağmurlardır.*
7. *O, ön orta kesici dişleri ile tebessüm eder, o dişler, yere nüfuz eden damarlardan susuzluğunu gideren papatya çiçeğine benzer.*[180]

Ka'b, bu şiir'ine diyarı zikrederek başlamış, sevgilisinin oradan ayrılışının üzerinde tam bir yıl geçmesine ve o süre içerisinde oraları değiştirebilecek doğa olayların meydana gelmesine rağmen hala ondan izler ve kalıntılar kaldığını zannettiğini söylemiştir. Ka'b, güzellik açısından sevgilisini ceylana benzetmiştir. Onun sesini, bakışını ve yürüyüşünü tatlı nağmeli, mahmur bakışlı ve yumuşak toynaklı bir ceylana benzetmiştir. Onun gözlerinin güzelliğini vahşi sığır yavrusunun gözlerine, bacaklarının güzelliğini ve dik duruşunu papirüs çiçeğine benzetmiştir. Ka'b, bu şiirinde çokça edebî sanat kullanmıştır.

[180] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 125.

Şiirdeki bazı belâğ'î yönler:

أرى أمّ شَدّادٍ بها شِبْهَ ظَبْيَةٍ : Kâ'b, burada Ümmü Şeddâd'ı bir ceylana benzetmiştr. Bu üslupta teşbihi beliğ vardır.

أغَنّ غَضِيض الطّرْفِ رَخْص ظَلُوفُهُ : Ka'b, burada sevgilisini yüksek dağlarda otlayan tatlı nağmeli, mahmur bakışlı, yumuşak toynaklı ceylana benzetmiştir. Bu üslupta teşbihi beliğ vardır.

تَرُودُ بمُعْتَمٍ من الرّمل هائِل : Burada dağların çayırlarla kaplanmasını sarık takan bir adama benzetmiştir. Müşebbeh hazf edilmiş ve müşebbeh bih zikr edilmiştir, Bu üslub istiâre-i tesrîhiyyedir.

وترْنُو بعَيْنَيْ نَعْجَةٍ أمّ فرْقَدٍ : Ka'b, burada sevgilisini gözlerini vahşi sığır yavrusunun her iki gözüne benzetmiştir. Bu üslupta teşbihi beliğ vardır.

وتخْطو على بَرْدَيَّتَيْن : Ka'b, burada sevgilisini bacaklarının güzelliğini, papirüs çiçeğine benzetmiştir.: Müşebbeh hazf edilmiş ve müşebbeh bih zikr edilmiştir, Bu üslub istiâre-i tesrîhiyyedir.

كأنها أقاح : Bu üslup teşbih-i mürseldir.

6.7. Hikem

Ka'b'ın hikmet dolu şiirler inşâd etmesinde şaşılacak bir durum olmasa gerek, çünkü o, Hz. Ömer(r.a)'in de kendisine işaret ettiği gibi hâkim şair olarak bilinen ve hikmet dolu şiir inşad eden Zuheyr b. Ebi Sülmâ'nın oğlu ve talebesidir.

Örnek 1:

لو كنتُ أعجَبُ مِن شيء لأعجبَني سعيُ الفتى وهو مخبوءٌ له القدرُ

يَسْعى الفتى لأمورٍ ليسَ مُدركُها و النفسُ واحدةٌ والهمُّ مُنتشِرُ

والمرءُ ما عاشَ ممدودٌ له أملٌ لا تنْتهي العينُ حتى يَنتهي الأثرُ

Eğer bir şeyi garipseseydim, insan kaderinin gizli olmasına rağmen çalışmasını garipserdim

İnsan ulaşamayacağı bir takım işler için çalışır, Hâlbuki nefis birdir, istekleri ise pek çoktur.

İnsan yaşadıkça arzuları çoğalır. Ölüm gelene dek insanın arzuları bitmez.[181]

Ka'b, bu şiir'inde insanın dünyaya karşı ve mala karşı olan psikolojisini ele almış ve demiştir ki; insan bu dünyada bütün gücü ve çabası ile çalışır. O zaneder ki, bu dünyadan onu alacak kimse yoktur. Kaderin kendisi hakkındı gizlediği şeylerden habersizdir. İnsan birçok şey elde etmek için devamlı çalışır ve didinir, fakat onların hepsini elde etmeye gücü yetmez. Zira o bir kişiden ibarettir. Dünya meşgaleleri ise pek çoktur. Ömür ise bunların hepsini ihâte edemeyecek kadar kısadır. İnsanoğlu ne kadar çalışır çabalarsa ona takdir edilenden başkası yoktur. O da ölümdür

İnsan ne kadar çok yaşar ve ihtiyarlanırsa istekleri ve emelleri de o kadar çoğalır. Nitekim Hz. Enes (r.a.), rivayet ettiği bir hadisde Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki:

يَهْرَمُ ابْنُ آدَمَ وتشِبُّ مِنْهُ اثنان: الحِرْصُ عَلى المال ، والحِرْصُ عَلَىَ الْعُمُر

"Âdemoğlu ihtiyarladıkça, onun iki şeyi gençleşir. (Bunlar): Mala karşı hırs ve hayata karşı hırs.[182]"

Yine Hz. Enes (r.a.), rivayet ettiği bir hadis de; Resûlullah (s.a.v.) buyurdular ki:

لو كانَ لِإبْنِ آدَمَ واديًا مِنْ ذَهَبٍ أَحَبّ أَنْ يَكونَ له واديان ، ولَنْ يَمْلأ فاهُ إلاّ التّراب .

" İnsanoğlunun bir dere altını olsa, ikincisini isterdi. Onun gözünü ancak toprak doyurur."[183]

Ka'b, bu şiirini İslâm'la şereflendikten sonra inşâd etmiştir. Müslüman olduktan sonra inşâd etmiş olduğu şiirlerine baktığımızda İslâmî öğretileri açık bir şekilde görüyoruz. Nitekim şiirlerinde kaderden, ecelden, ölümden ve insanın bu dünyada fanî oluşundan bahsetmektedir. Bu nedenle bu dünya için kendini yormanın, fazla çalışmanın ve kendini kaptırmanın İslâmî öğretilere uygun olmadığını bize söylemektedir.

Ka'b, İslâmî dönemde inşâd ettiği şiirlerinde tasvire, gazele, manası zor anlaşılan kelimelere başvurmamış aksine şiirlerinde sade bir dil kullanmayı tercih etmiş ve şiirleri ile irşâd görevini yerine getirmeye çalışmıştır.

---

[181] - Kumeyhe, *a.g.e.*, s. 177.
[182] - Müslim, Zekât 2409.
[183] - Buhârî, er-Rekâik 6439.

Şiirdeki bazı belâğ'î yönler:

" سعيُ الفتى" Burada mecâz-ı mürsel vardır. Ka'b, bu sözü ile mecâz-ı mürsel yoluyla dünya için çalışmayı kast etmiştir. Hakiki ve mecâzî mâna arasındaki " alaka", zikr-i küll irâde-i cüzdir.

" لا تنتهي العينُ " Bu üslupta mecâz-ı mürsel yoluyla العين "göz" kelimesi insan manasında kullanılmıştır. Hakikî ve mecâzî mâna arasındaki ilişki, cüziyettir.

Örnek 2:

1 - إن كنتَ لا ترْهَبُ ذمّي لِما تعْرفُ مِنْ صَفْحِي عن الجاهِل

2 - فاخشَ سُكُوتي اذْ أنا مُنْصِتٌ فيك لمسموعٌ خَنا القائِل

3 - فالسامِعُ الذّمّ شريكٌ له ومُطْعِمُ المأكُول كالآكِل

4 - مقالةُ السُّوءِ إلى أهلِها أسرعُ من مُنْحَدَرِ سائِل

5 - وَمَن دَعا الناسَ إلى ذمّه ذمُّوهُ بالحقّ وبالبَاطِل

1. *Eğer beni eleştirmekten korkmuyorsan, cahili af ettiğimi bilmendendir.*
2. *Ben suskun olduğum zaman, suskunluğumdan kork. Senin hakkında müstehcen söz söyleyenin sözleri duyulur.*
3. *Nahoş sözleri dinleyen onda ortaktır. Yine bilinir yiyeceği yediren yiyen gibidir.*
4. *Kötü söz ulaşır sahibine, inişte yuvarlanan bir nesneden daha çabuk.*
5. *Kim ki kendisini zemme müstahak bir duruma getirirse, elbette herkes hak ve batıl ile zem eder kendisini.*[184]

Bu şiirinde Ka'b, Kurân ve hadislerden esinlenerek öğrenmiş olduğu İslâm ahlakını şiirleri ile gelecek topluma aktarmaya çalışmıştır. Kendisine yapılan eleştirilere, azarlamalara ve zulümlere af ile karşılık verdiğini bildirmektedir. Bunu yapanın, cahil olduğuna, hükmettiğini söylemektedir. Zira İslâm ahlakı bunu gerektirmektedir. Her ferdin bunu yapması gerektiğini zımnen ifade etmektedir. Nitekim ayeti kerimede şöyle buyrulmuştur:

"خُذِ العَفْوَ وَامُرْ بِالعُرْفِ وَاعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ"

[184] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 31.

(Resûlüm!) Sen af yolunu tut, iyiliği emer et ve cahillerden yüz çevir.[185]

Bu nedenle insan af edici olmalı. İnsanlarla olan ilişkilerinde hoşgörülü olmalı. Kusurları bağışlamalı. Cahillerden yüz çevirmeli. Usul ve âdab bilmeyen, büyük ve küçük tanımayan, kendini bilmez, kaba ve saygısız olan kimselerle ilgilenmemeli.

Öte yandan Ka'b, bu şiiri ile dikkatimizi konuşmanın adabına da çekmektedir. Konuşmak isteyen herkes önce düşünmelidir. Söyleyeceği söz kendisine fayda veyahut başkasına zarar getirip getirmeyeceğini düşünmelidir. Faydalı ise söylemeli, faydalı değil ise susmalıdır. Zira Ebû Hüreyre (r.a.) dan rivayet edildiğine göre Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"مَنْ كانَ يُؤْمنُ باللّهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ فلْيَقُلْ خَيْراً أَوْ لِيَصْمُتْ"

Allah'a ve âhriet gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun![186]

Faydasız konuşmalar çoğu zaman bizi günaha götürür. Mânasını düşünmeden söylediğimiz bir söz, Allah'ı gücendirebilir. Ağızdan çıkan her sözün hesabı verileceği şu âyet-i kerîmede belirtilmektedir.

"مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ"

"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın"[187]

Ayrıca bu şiir işaret etmiştir ki bir yerde bir münker işleniyorsa, Müslüman'ın ona karşı durması gerekir. Eli ile olmazsa, dili ile onu düzeltmesi gerekir. Onu da yapmaya gücü yetmiyorsa, kalbi ile buğz edip oradan ayrılması gerekir. Oradan ayrılmazsa o da o günaha ortaktır.

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), Resûlüllah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittiğini söylemiştir:

"مَنْ رَأى مِنْكُمْ مُنكراً فلْيُغَيِّرْهُ بيَدِهِ، فإنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فبلِسَانِهِ، فإنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فبقَلْبِهِ، وَذلِكَ أَضْعَفُ الإيمَانِ"

"Kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin. Şayet eliyle değiştirmeye gücü yetmezse, diliyle değiştirsin. Diliyle değiştirmeye de gücü yetmezse, kalbiyle düzeltme cihetine gitsin ki, bu imanın en zayıf derecesidir."[188]

---

[185] - A'raf, 7 /199.
[186]- *Buhârî,* Edeb 85; *Müslim,* İmân 74.
[187] - *Kaf,* 50/18.
[188] - *Müslim,* Îmân 78.

Başka bir hadiste de, Hz. Enes (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"مَن اغْتِيبَ عِنْدَهُ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فَلَمْ يَنْصُرْهُ وَهُوَ يَسْتَطِيعُ نَصْرَهُ أَذَلَّهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ"

"Kim ki yanında Müslüman kardeşinin gıybeti yapıldığı halde, gücü yeterken kardeşine yardım etmezse, Allah (c.c.) onu dünyada ve ahirette zelil kılar."[189]

Ka'b, *" Kötü söz ulaşır sahibine, inişte yuvarlanan bir nesneden daha çabuk."* derken Kuran'daki âyet-i kerimelerin ifade ettiği anlama işaret etmiştir.

"فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ"

"İşledikleri kötülükler kendilerine ceza olarak döndü. Bunlardan Haksızlığa sapanlar da yaptıkları kötülüklerin cezasını çekeceklerdir. Onlar Allah'ı âciz bırakacak değillerdir"[190]

Şiirdeki bazı belâğî yönler:

" فاخشَ سُكُوتي إذْ أنا مُنْصِتٌ " Bu üslup, talebî inşa üslubudur. Buradaki emir tehdit manasını ifade eder.

"ومُطْعِمُ المأكُول كالآكِل" Bu üslubta, teşbîhi mürsel vardır.

" بالحقّ وبالبَاطِل " Bu üslubta, tibak vardır.

Örnek 3

1- وإنْ يُدْرِكْكَ مَوْتٌ أو مَشيبُ	فقَبْلَكَ ماتَ أقوامٌ وشابوا
2 – تلبّثنا وفرّطنا رجالاً	دُعوا وإذا الأنامُ دُعوا أجابُوا
3 - وإنّ سَبيلَنا لسبيلُ قومٍ	شَهِدْنا الأمرَ بَعدَهُمُ وغابوا
4 - فلا تسْأل سَتَثْكلُ كُلُّ أمٍّ	إذا ما إخوةٌ كثّروا وطابوا

1. *Eğer ölüm veya ihtiyarlık sana varırsa, senden öncede insanlar ölmüş ve ihtiyarlaşmışlardır.*
2. *Uzun bir süre yaşadık ve ölüm çağrısına icabet edenlerden sonra bizde hayattan ayrıldık. İnsanlar ölüme çağrıldıkları zaman icabet ederler.*
3. *Bizim yolumuz, ölümlerine ve yok oluşlarına şahit olduğumuz kavimlerin yoludur.*

---

[189] - es-Süyûtî, *el-Câmi'u's-sağîr fî ehâdîsi'l-beşîr en-nezîr*, I-II, Dârü'l-kütübi'l-'İlmiyye, 2006, hadis no, 8489.

[190]- *Zümer*, 19/51.

4. *Ölüm hakkında soru sorma! Her anne sevdiğini kaybeder. Kardeşlik çoğaldığı ve nimetler devam ettiği sürece ölümde vardır.*[191]

Ka'b, bu şiirinde ölüm hakikatini ele almıştır. Ölümün hak olduğunu, herkesin bu hakikate varacağını, bu nedenle boyun eğmesi gerektiğini, isyan etmemesi gerektiğini belirtmiştir. Nitekim Kurân-ı Kerim'de bu hakikat şu şekilde ifade edilmiştir:

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَائِنْ مِتّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِشَرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

"Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedilik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedi mi kalacaklar? Her canlı, ölümü tadar. Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz.[192]

Örnek 4

1 - وليس لِمَنْ لمْ يَرْكبِ الهَوْلَ بُغْيَةٌ وليس لِرَحْلٍ حَطّهُ اللهُ حامِلُ

2 - إذا أنتَ لم تُقصِرْ عن الجهل والخنا أصَبْتَ حليماً أوْ أصَابَكَ جَاهلُ

1. *Dostunun sevgisi için korkusuzca tehlikeli durumlara dalmayan amacına ulaşmaz. Allah'ın değerini düşürdüğü kişiyi yücelten de yoktur.*
2. *Eğer sen cehaletten ve müstehcen konuşmadan yüz çevirmezsen, Ya sen halim olan birini incitirsin ya da cahil biri seni incitir.*[193]

İbn-i Abdulberr, *el- İkdu'l-ferid'de*; "Ka'b'ın bu şiiri hilm hakkında söylenmiş en mükemmel şiirlerden biri olduğunu" söyler.[194]

---

[191] - Kumeyhe, *a.g.e.,* s. 49.
[192] - *Enbiyâ, 21/ 34-35.*
[193] - Kumeyhe, *a.g.e.,* s. 134.
[194] - İbn Abdu Rabbih, el-Endulusi, *el-İkdu'l- ferid*, Daru'l-İhya'i et-Turâsi el-İslâm'i, Beyrut, 1999, II, 128.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KASİDE-İ BÜRDE ADLI ESERİ

1.TARİHÇESİ

İslâm tarihinde, Hz. Peygamber'e olan muhabbeti manzumelere dökerek ifade ediş şeklinin temeli Hz. Peygamber döneminde atılmıştır. Bu konuda en meşhur iki şair Hassan b. Sabit ve Kâ'b b. Zuheyr'dir.

Ka'b b. Zuheyr, başlangıçta kardeşi Büceyr'in Müslüman olmasına öfkelenerek Hz. Peygamber'i hicveden şiirler söyler, ancak daha sonra tövbe ederek Müslüman olmaya karar verir. Hz Peygamber'in huzuruna geldiğinde ona olan muhabbetini anlatmak için heyecanla ve güzel bir eda ile "*Bürde*" adı verilen meşhur kasidesini okumaya başlar;[195]

بانت سُعادُ فقلبي اليومَ مَتْبولُ مُتيم إثرها لم يُفد مكبولُ

وما سعادُ غداة البين، إذ رحلوا إلا أغن غضيضُ الطرف، مكحولُ

Su'âd ayrılıp gitti. Bugün kederlidir gönlüm, onun peşine takılıp gitmiştir ve fidye verip de kurtulabilecek durumda da olmayan bir esirdir.

Tan vaktinde Su'âd, kervanları hareket ederken, tatlı nameli, mahmur bakışlı, gözü sürmeli bir ceylandı.

Ka 'b kasidesini okumaya devam ederek aşağıdaki beyte vardığında;

إنّ الرسول لنور يُستضاءُ به مهند من سيوف الله مسلولُ

Bu beyitten ziyadesiyle duygulanan efendimiz, sırtındaki bürdeyi (hırkayı) çıkarıp Ka'b'ın omuzlarına bıraktı.

İşte bu eşsiz hediye dolayısıyla Ka'b'ın Resulullah'a okuduğu kasideye "*Bürde kasidesi*" denmiştir[196]

Muaviye o cübbeyi satın almak için Ka'b'a on bin dirhem teklif etmiş fakat Ka'b, kabul etmeyerek şöyle demiştir: "*Hiçbir şeyi Resûlullah'ın cübbesine tercih edecek değilim.*"[197] Fakat Ka'b, vefat etikten sonra Muaviye, Ka'b'ın varislerine yirmi bin dirhem

---

[195] - Muhammet Kuzubaş, *Muhammed Fevzî'nin Miftâhu'n-necât adlı eseri* (*Kaside-i Bürde Tahmis ve Şerhi,*) Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2007, s. 157.
[196] - Nafiz Danışman, *Kaside-i Bürde,* D,İ,B, Dergisi, Aralık, 1962, c. II, Sayı.12. s. 22.
[197] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 36.

göndererek cübbeyi onlardan satın almıştır.[198] Emeviler ve Abbasiler zamanında halifelerce korunan ve törenlerde giyilen hırkanın Moğolların Bağdat'ı istilası sırasında yandığa kaydedilir. Ancak daha sonra hırkanın yangından kurtulmuş olduğu da illeri sürülmüştür.[199] Yangından kurtulduğu ileri sürülen bu bürde (hırka-i şerif) hala İstanbul'da Topkapı Sarayı müzesindedir.[200]

2. KASİDENİN SENEDİ ve MEVSÛKİYETİ

Eski Arap şiir'inin mevsukiiyyeti üzerine yapılan tartışmalar Ka'b'ın kasidesi üzerinede yapılmıştır. Birçok âlim ve edebiyatçı bu kasideyi eserlerinde rivayet etmişlerdir. Bu rivayetler arasında merfu' rivayetler olduğu gibi mevkûf ve maktû' rivayetlerde vardır.[201]Merfû', mevkûf ve maktû' olarak bize ulaşan bu rivayetlerin kaynaklarıyla birlikte senetlerine göz atalım;

1. İbn-i Deyzîl İbrahim b. el-Hasan el-Hemedânî *Cüzü*'nde,[202] el-Hâkim, *el-Mustedrek*'te[203] İmâm Sa'leb, *Mecâlis*'inde,[204] Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *Kitâbu el-eğânî*'de,[205] el-Beyhâkî, *Sunenu'l-kübrâ*[206] *ve Delâilu'n-nubuvve*'de,[207] el-İşbîlî, *Fihrist*'te[208] bu kasidenin mevsûl, merfu' olan rivayetini zikretmişlerdir.

İbn-i Deyzîl'in rivayeti şöyledir:

حدثنا إبراهيم، حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي، حدثني الحجاج بن ذي الرقيبة بن عبد الرحمن بن كعب بن زهير بن سُلمى المزني عن أبيه عن جدّه قال :

el-Hâkim, *el-Müstedrek*'te bu rivayeti ve Muhammed b. Fuleyh'in Musa b. 'Ukbe'den rivayeti olan şu rivayeti verir:

---

[198] - İbn Kuteybe ed- Dineveri, *a.g.e.*, s. 80; Abdulkadir b. Ömer el- Bağdâdi, *a.g.e.*, IX, 153; İbn-i hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, V, 303.
[199] - D.İ.A,T. XXIV, 6-7.
6-Tülücü, *a.g.m.*, s. 163.
[200] -Tülücü, *a.g.m.*, s. 163.
[201] - Su'ûd b.'Abdullah, el-Fenyesân, *Tevsîku kasîdeti Bânet Su'âd fi'l-metni ve'l-isnâd,* Mektebetu er-Ruşd, Riyâd, 1999, s. 13.
[202] - İbn Deyzîl İbrahim b. el-Hasan, el-Hemedânî, *el-Cüzu fi'hi hadîsi el-hâfız İbn Deyzîl,* Mektebetu el-Ğureba el-Eseriyye, Medine, t.y, s. 53.
[203]- Ebî Abdillah, en-Neysâbûrî, el-Hâkim, *el-Mustedrek 'âlâ es-sahiheyn,* Dâru'l- Me'rif, Beyrut, ty, III, 578.
[204] - Ebu'l-'Abbas Ahmet b. Yahya, Sa'leb, *Mecâlisu Sa'leb,* Dâru'l-Me'rif, Mısır, II, 240.
[205] - el-İsfahânî, *a.g.e.*, XVII, 91.
[206] - Ebu Bekr Ahmed b. el-Huseyn, el-Beyhakî, *es-Sunenu'l-Kubrâ,* (Thk, 'Abdulkadir 'Atâ), Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2003, X, 244.
[207] - Ebu Bekr Ahmed b. el-Huseyn, el-Beyhakî, *Delâilu en-nubuvve ve me'rifu ahvâli sâhibi eş-şerî'h,* Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1988, V, 207.
[208] - Ebu Bekir Muhammed b. Hayr, el-İşbîlî, *Fihrist,* Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1998, s. 361.

حدثنا القاضى ثنا إبراهيم بن الحسين ثنا بن المنذر حدثني محمد بن فليح عن موىى بن عقبة قال انشد النبى صلى الله عليه وآله وسلم كعب بن زهير بانت سعاد في مسجده بالمدينة....

Bu kaside hakkında rivayet edilen hadislerin senetlerini İbrahim b. el-Munzir el-Hizamî, bir araya toplamış ve *"Muhammed b. Fuleyh'in Musa b. 'Ukbe'den rivayeti ve el-Haccac b. Zî er-Rekîbe'nin hadisleri sahihdir."*der.[209]

İmam Buhârî'nin hocalarından olan 'Ali b. el-Medînî, kasidenin bu senedi hakkında der ki: *"Kâ'b b. Zuheyr ve kasidesi hakkında bu haberden daha kapsayıcı (tam) ve daha iyi bir haber duymamışım. Onun hakkında bu haberden başka bir şey duymasam da aldırış etmem."*[210]

2. İbn-i Deyzîl, *Cüzü*'nde [211]ve el-Hâkim, *el-Müstedrek*'te[212] bu Kasideyi üç yolla rivayet etmişler: Bunlardan birtanesi merfû, diğer ikisi ise mevkûf'dur. İbn-i Hacer el-'Askalânî (ö.852/ 1449), *el- İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe*, de bu kaside'yi zikrederek bunun İbn-i Deyzîl'in *Cüzü*'nde merfû olarak zikredildiğini söylemiştir.[213]

3. et-Teberânî,[214] Tacud'-Din es-Sübkî[215] ve İbn-i Seyyid en-Nâs[216] bu hadiseyi mevkuf olarak zikretmişlerdir.

Öte yandan değişik ilimlerde kitap tasnif eden âlimler bu kasideyi Ka'b b. Zuheyr'e nisbet etmişlerdir. Örneğin Sahabe hayatını ele alan tasnifler, siyer âlimleri, müfessirler, muhaddisler, tasavuf âlimleri, edebiyatçılar, dilbilimciler, tabakalarının muhtelif olmasına rağmen bu kasidenin Ka'b'a nisbeti konusunda ihtilaf etmemişlerdir.

3. KASİDENİN EDEBİYAT AÇISINDAN ÖNEMİ

Ka'b'ın bu kasidesi Arap şiirlerinin en meşhurlarındandır.[217] el-Makkarî (ö. 1041/1631): *"İskenderiyeli hocalarımızdan birinin bana haber verdiğine göre, bazı*

---

[209] - el-Hâkim, *a.g.e.*, III, 583.
[210] - el-İsfahânî, *a.g.e.*, XVII, 91.
[211] - İbn Deyzîl, *a.g.e.*, s. 53.
[212] - el-Hâkim, *a.g.e.*, III, 578.
[213] - İbn Hacer, *a.g.e.*, V, 302.
[214]- Ebu'l Kasım Süleyman b. Ahmed, et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, Mektebetü İbn Teymîyye, Kahire, t.y, XIX, 176.
[215]- Tacu'd-Din, Ebu Nasr 'Abdu'l-Vehhâb b. 'Alî, es-Subkî, *Tabakâtu'ş-şafiiyyti'l-kübra*, Dâru'l ihyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, , Haleb, t.y, I, 129.
[216] - Seyyid en-Nâs, *Minehu'l-Medh*, Dâru'l-Fikr, Dımeşk, .ty, s. 254.
[217] - İbn Kuteybe ed- Dineveri, *a.g.e.*, s. 35

âlimler, meclislerini Ka'b'ın kasidesi ile açıyorlardı" ifadesi ile bu kasidenin ehemmiyetine işaret etmektedir[218]

Sezaî Karakoç kasidenin önemine şu ifadeleriyle işaret etmektedir. "Tarihi adıyla Kaside-i Bürde (Hırka kasidesi) , edebiyattaki adıyla da Kaside-i Banet Suad, Peygamber huzurunda okunarak şairini bağışlatan, hatta Peygamber tarafından hırkası armağan verilerek değerlendirilen kaside, klâsik Arap kasideleri olan Muallâka kasideleri gibi, ilkin kabilenin göçüşüyle başlıyor, sevgili anılıyor, arkasından her Arap şairinin kendi gücünü denediği, «deve» motifinde ölümsüz çizgiler çekiliyor, sonra söz şairin kendisine getiriliyor ve oradan Hz. Peygamberin, İslâm'ın ve sahabenin övgüsüne geçiliyor. Belâgatin, icazın, imajın gerçeğin ve güzelliğin eşsiz sentezi."[219]Kasidenin bizim için bir başka önemi de, bizzat Peygamber tarafından değerlendirilen bu şiirin gerisinde vatan, İslâm'ın şiir ve sanat anlayışı, şiir ve sanat karşısındaki tutumu, şiire ve sanata tutulan ışık, onda aranınca bulunacak sanat prensiplerinin varlığıdır. Peygamberin susuşu bile bizim için bir prensip olduğuna göre, o'nun yürekleri kucakladığı ve benimsediği bu şiirde bize düşen şey, İslâm'ın sanat perspektifini kavramakta ilk çıkış noktasını aramak ve onda Hz Peygamber'in bize bir yardımı, el uzatışını bulmak İlâhî lütuf ve nimeti görmektir: Bir ideoloji çağı olan bugün, sanat ve bağlantı üzerine bunca sözler edilirken, sanat eserindeki en mutlu kaynaşmanın ölümsüz bir örneği olan bu şiir, gözümüzün önünde mermerden, yıpranmaz bir anıt gibi durmaktadır. Hem de, zamanın kemirmesine imkân olmayan bir örtüye, Peygamber örtüsüne bürünmüş olarak. Şüphe yok ki, Peygamber, onu, bize kadar gelsin ve bizden sonra da ileriye doğru gitsin diye, ebedî örtüsüne sardı sarmaladı. Kasideye bakan, onda, sanat ve şiirin, kendine mahsus mahremiyet ve keyfiyetinden bir şey kaybetmeksizin, hak bir ülküyü nasıl tutacağının, nereye kadar, neye ve nasıl angaje olacağının bütün prensiplerini çıkarabilir. Sanki o, sanatın bütün karanlıklarını aydınlatsın diye Hz Peygamber eliyle yakılmış ve ışıklandırılmış bir meşaledir.[220]

4. KASİDE ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

"Kaside-i Bürde", telif tarihinden zamanımıza kadar İslâm edebiyatında önemli bir yer işgal etmiştir. Şaire, eskimeyen ve yıpranmayan bir şeref cübbesini giydirmiştir. Arap

[218] -Tülücü, *a.g.m.*, s. 162.
[219] - Karakoç, Sezai, *İslâmın Şiir Anıtlarından Çeviriler,* Diriliş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 12.
[220] - Karakoç, *a.g.e.*, s. 13.

kasidelerinden hiçbir kaside bu kaside kadar gramercilerin, dilbilimcilerin ve müsteşriklerin ihtimamına haiz olmamıştır. O halde şarihlerin bu kasideye talik yazmaları için bir birleriyle yarışmaları, taştîr ve tahmis etmeleri konusunda birbirleriyle rekabet etmeleri şaşılacak bir şey olmasa gerek. Bundan dolayıdır ki kasideye elliden fazla şerh, yorum ve talik yazılmıştır. Kasidenin baskıları ise, Batıda ve Doğuda olmak üzere yapılan baskılar yirmi baskıyı aşmaktadır. Kasidenin çeşitli dillere tercümesi de vardır. Bunların en meşhuru ise Almanca 'ya yapılan iki tercümedir. Bunlardan bir tanesi şiirsel, diğeri ise düz yazı şeklinde yapılan tercümedir. Kasidenin İngilizce'ye, İtalyanca'ya, Farsça'ya ve Türkçeye'de tercümeleri vardır.[221]

Zirikli, Hayruddin *"el A'lam"* adlı eserinde bu kasidenin baskıları hakkında şunları yazmıştır; " *Birçok kişi kasidenin Lam'iyesini Taştir ve Tahmîs etmiştir.*" Kasidenin yorumcuları ve şarihler'i de çoktur. Müsteşrik Rane Basset, kasideyi tahkik etmiş, mükemmel bir şekilde şerh ederek Fransızca'ya çevirmiş ve mukaddimesinde de Ka'b'ın biyografisini vermiştir. Ebû Said es- Sukkerî'ninde " *Şerhu Divân'i Ka'b b. Zuheyr*" adlı bir kitabı vardır. Aynı şekilde Fuad el- Bostânî'nin de *Ka'b b. Zuhey*r adlı bir eseri vardır."[222]

Corci Zeydan da *Tarih'u âdabi'l- lüğati'l-arabiye* adlı eserinde kasidenin baskıları hakkında şunları yazmaktadır; "*Bu kaside, Mısır'da ve Avrupa'da birkaç kez neşr edilmiştir. İbn-i Dureyd, et-Tebrîzî ve onların dışındaki diğer Âlimler muhtelif asırlardan günümüze kadar bu kasideye birçok şerh yazmışlar. Berlin, İngiltere, Laskuryal, Mısır ve diğer birçok devlette bu kasidenin asıl ve şerhlerinden birçok nüsha bulunmaktadır. Muhtelif asırlardan günümüze kadar İbni Dureyd, et- Tebrîzî ve onların dışındaki birçok âlim bu kasideyi şerh etmiştir.*"[223]

Süleyman Tülücü, *bir* makalesinde, "*Araştırmalar sonucu tespit ettiğimize göre kasideye yetmiş beşten fazla şerh, yirmiden fazla tahmîs, yedi nazire üç taştîr ve yedi mu'arada yazıldığını*" söylemektedir.[224]

---

[221] - el-Hittî, *a.g.e.*, s. 14-15.
[222] - Zirikli, Hayruddin, *a.g.e.*, I, 226.
[223] - Corci Zeydan, *a.g.e.*, I, 158
[224] - Tülücü, *a.g.m.*, s. 164

Kaside üzerine yapılan çalışmlar ile ilgili kaynaklardan derlediğimiz bu bilgilerden hareketle şimdi de yapılan bu çalışmardan tespit ettiklerimizi türlerine göre kayde geçeceğiz.

4.1. Kasideye Yazılan Şerhler[225]

1. Ebû'l 'Abbâs el- Ahval (öl. 270/883).
2. Ebû Sa'aid es-Sukkerî (öl. 275/888).
3. Ebû'l-' Abbâs Ahmet b. Yahya Sa'leb. (ö. 291/903): "*Şerh-u Bânet Su'âd*"
4. İbn Dureyd (öl.321/933).
5. Ebû 'Abdillâh Niftaveyh (öl. 323/935).
6. Ebû Bekr İbnu'l-Enbârî (öl. 327/939): " *Şerhu Bânet Su'âd.*"
7. İbn-i Hâleveyh (öl. 370/980).
8. Ahmed b. Muhammed el-Merzûkî (öl. 421/1030).
9. Yahyâ b. 'Ali el- Hatib et-Tebrîzî (öl. 502/1109): "*Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd.*"
10. İsâ b. 'Abdul'Azîz el-Cuzûlî (öl. 607/1210): *Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd.* René Basset tarafından neşr ve tercüme edilmiştir.
11. 'Abdullatîf b. Yûsuf el- Bağdâdî (öl. 629/1231): *"Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd"*
12. Ahmed b. Muhammed b. el-Haddâd el-Becelî el-Bağdâdî İbn Kuteyle (Şerhi 724/1324'te telif edilmiştir)
13. 'Abdullah b. Yûsuf b. Hişâm el- Ensârî (öl.761/1360): "*Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd.*" Kahire 1304- 1307.
14. 'Abdullah b. Muhammed Nukrakar (öl. 776- 1374): "*Şerh-u Kasîdet-i Bânet Su'âd.*" nşr. Kahire, nr. 12353.
15. İbrâhîm b. Muhammed b. 'Abdirrahîm el–Lahmî, el-Umyûtî (öl. 790/1338): *"Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd,"* Es'ad Efendi, nr. 2755.
16. Şemsu'd-Dîn Muhammed b. Ahmed es- Su'ûdî (öl. 803-1401): *"el-Edebû'l-Müstefâd min Şerhi Bânet Su'âd,"* München, nr. 542.
17. 'Alî b. Muhammed el-Curcânî (öl. 816/1413): "*Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd.*"
18. Muhammed b.Ya'kûb el-Firûzâbâdî (öl. 817/1414): *Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd.*
19. Ebû'l-'Abbâs Ahmed el-Kalkaşandî (ö. 821/1418): *"Kunhu'l-murâd fi şerh-i Bânet Su'âd."*

---

[225] - Kaside-i Bürdenin şerhleri tesbit edilirken başlıca şu eserlerden faydalandı: Süleyman Tülücü, *a.g.m.*, s. 165; el-Fenyesân, Su'ûd a.*g.e.*, s. 61.

20. Mûsâ b. Ebî Zeyd el-Kâtib el-Makdisî (H. IX. asır): Atıf Efendi, nr. 2815/11.
21. Şeyh Huseyn Hârezmî (öl. 836/1432): *"Keşfu'l- Hudâ"* (Çağatayca Kasîde-i Burde Şerhi)
22. Ebû Bekr b. Hicce (öl. 837/1434): Berlin nr. 7495
23. Şihâbuddîn Ahmed b. Şemsiddîn 'Ömer ed-Devletabâdî el Hindî, el-Gaznevî (öl. 848/1445): *"Musaddıku'l-fadl şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd,"* Haydarâbâd 1323/1905.
24. Celâluddîn el-Mahallî (öl. 864/1459): *"Şerh-u Bânet Su'âd,"* Haydarâbâd 'Asafiyye, nr. 238.
25. el-Mevlâ Hayruddîn b.'Abdillâh (öl. 883/1478): *"Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd."*
26. 'Abdulkâdîr b. İbrâhîm el-Mahallî (öl. 907/1501): *"Şerh-u Bânet Su'âd."*
27. Celâluddîn es-Suyûtî (öl. 931/1505): *"Kunhu'l murâd fi şerh-i Bânet Su'âd."*
28. 'Abdulâzîz b. 'Alî b. 'Abdulâzîz ez-Zemzemî (öl. 963/1556): *"Şerh-u Bânet Su'âd."*
29. Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heysemî (öl. 973/1565): *"Kunhu'l murâd fi Şerh-i Bânet Su'âd,"* Nuruosmaniye, nr. 4004.
30. Sâlih b. Sıddîk el-Hazrecî (öl. 975/1576): *"Kitâbu'l-iktısâd fi şerh-i Bânet Su'âd.*
31. 'Alî b. Muhammed el-Kârî el-Herevî (öl. 1014/1605): *"Fethu Bâbi'l-İs'âd fi şerh-i kasîdeti Bânet Su'âd.*
32. Hıdr b. İlyâs el-Fakîh (öl. ?) Lâleli, nr.1798/1.
33. Ahmed b.'Abdillâh el-Hadramî (öl. 1091/1680): *"Şerh-u Bânet Su'âd."*
34. 'Abdulkâdir b. 'Ömer el- Bağdâdî (öl. 1093/1692): *"Hâşiye 'âlâ Şerh-i İbn-i Hişâm fi kasîdeti Bânet Su'âd."*
35. 'Abdurrahmân 'Abdî (öl. 1103/1691): *"Şerh-u Kaside-i Burde."* (Türkçe) Lâleli, nr, 3657.
36. 'Abdullâh Ebû't-Taleb el-Hîttî. (öl. ?) Berlin, nr, 7496.
37. Medenî Mehmed Efendi (öl. 1123/1711): *"Şerh-u kasîde-ti Bânet Su'âd".*
38. Ahmed b.'Osmân el- Erzurûmî (ö. ?) *"Şerh-i kasîde-i Bânet Su'âd."*
39. Mustafâ b Muhammed Seyyid (öl. ?), Es'ad Efendi, nr, 2752.
40. İbrahîm b. Haydar b. Ahmed es-Safevî (öl. 1151/1738) *"Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd."* Kayseri, Râşid Efendi, nr, 535/2.
41. Ebû'l-'Abbâs Muhammed b. Vecîhiddîn (öl. ?)

42. 'Atâu'llâh Ahmed'Atâu'llâh el-Ezherî (öl. ?): *"Husnu's-seyr bi- kasideti Ka'b b. Zuheyr." "Tarîku'r-reşâd ilâ tahkîkî Bânet Su'âd." Dar, edeb., nr. 4049.*
43. Muhammed b. Humeyd el- Keffevî (öl. 1174/1761): *"Şerh-i kasîde-i Bânet Su'âd."* İst. Üniv. Ktp, nr, 3728; Paris, nr, 3078.
44. Yûsuf b. Sâlim el-Hafnavî (öl. 1178/1764): *"Aksa'l-murâd bi şerhi Bânet Su'âd. Kahire."* Dâr, edeb, nr, 1951.
45. Hâkim Seyyid M. Efendi (öl. 1184/1770) *"Şerh-i kasîde-i Kâ'b b. Zuheyr."* Paris, 3078, İskenderiyye, Belediyye, nr. 3560 c/6.
46. 'Abdullâh b. Fahriddin el-Mevsılî (öl. 1188/1774).
47. Salâhî Efendi (öl. 1196/1781)): *"Şerh-i kasîde-i Bânet Su'âd."*
48. Mustafâ 'İsâmuddîn (öl. 1203/1789): *"Aksâ'l-mufâd fi tercemeti'ş-şerhayn ve kunhu'l-murâd fi beyân-i Bânet Su'âd". "Zâdu'l-ibâd fi şerhi zuhri'l-me'âd Bânet Su'âd."*
49. Suleymân b. 'Omer el-Cemel el-Mısrî (öl. 1204/1790): *"el-Fethu'l-cevâd bi-şerh-i kasîdet-i Bânet Su'ad."* İskenderiyye, Belediyye, nr. 5092.
50. Mes'ûd b. Hasen el-Kınâvî (öl. 1205/1791'de hayatta idi.): *"el-İrşâd li-halli nazmi Bânet Su'âd.* Kahire, Dâr, edeb, nr. 5091
51. Ebû'n-Nasr Muhammed b. 'Abdillâh en-Nâşırî et-Tarâbulusî (öl. 1218/1803)
52. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî (öl.1219/1804): *"Keşfu'l-is'âd fi şerh-i Bânet Su'âd."*
53. Ahmed b. Muhammed el-Ensârî eş-Şirvânî (öl. 1256/1840): *"Cevâhiru'l-vakkâd fi şerh-i kasîdet-i Bânet Su'âd."* Buhâr, nr. 434; Kalkutta 1231.
54. Muhammed Sâlih es-Sibâ'î el-Hafnâvî (öl. 1265/1852): *"Bulûgu'l-murâd 'âlâ Bânet Su'âd.* Kahire, Dârr, edeb, nr. 1473.
55. İbrâhîm b. Muhammed el-Bâcûrî (öl. 1276/1860): *"Hâşiye 'âlâ metn-i Bânet Su'âd."* Kahire, 1273.
56. Müsâ el- Hâkî (öl. ?): Basra, 'Abbâsiyye, h. 172 (1285 H.)
57. 'Abdullâh b.'Alî el-'Akkâşî et-Tabîb (öl. ?) Bûhâr, nr. 436/4 (H. XIII. asır)
58. 'Abdulhâfız Muhammed Nâzır Surûru'l'Ibâde. (Farsça şerh).
59. Şeyhu'l-İslâm Ahmed Muhtâr (öl. 1300/1892): *"Şerh-i kasîde-i Bânet Su'âd."* Dersa'âdet 1324.

60. Eyyûb Sabrî (öl. 1308/1890): "'Azîzu'l-Âşer *Şerh-i kasîde-i Bânet Su'âd."* İstanbul 1291.
61. Necîb (öl. ?) *"İs'âd"*, Mekke 1314 (Türkçe şerh).
62. Seyyid Muzâhir Hasan el-Emrûhî (öl. ?: Urduca şerh. (1928'de te'lif edilmiştir).
63. Mekkeî b. Muhammed b. Muhammed 'Alî el-Betevvî (öl. ?) *"Muhtasaru'l-istişhâd fi şerh-i Bânet Su'âd."* Fas, Kareviyyîn, nr. 3 (1353 H).
64. Mekkî b. Muhammed b. Muhammed b. 'Alî er-Ribâtî el-Hasenî. (H. XIV. asır): *"el-İsti'dâd bi-şerh-i Bânet Su'âd."* Fas, Kareviyyîn, nr. 3.
65. Sıddîk b. Muhammed b. Sıddîk es-Serrâc (öl. ?) *"en-Nuketu'l ciyâd fi şerh-i kasîdet-i Bânet Su'âd."*
66. Sa'd b. 'Abdillâh el-Kâzerûnî (öl. ?).
67. Nizâmuddîn b. Muhammed Rustem el-Lâhûrî (öl. ?). Farsça şerh.
68. Ahmed Üsküdârî (öl. ?): *"Şerh-u kasîde-i Bânet Su'âd."* Nuruosmaniye, nr. 4005 (Türkçe şerh).
69. 'Abdullâh b. 'Abdilvâhıd b. Hıdr Ebû Bekr el-Halebî (öl. ?): Haydârâbâd, Âsafiyye, mecmû'a, nr. 16/8.
70. Ebû 'Abdillâh Muhammed Dahmân el-Kayrevânî (öl. ?): Rabat Kettânî, nr. 930/60.
71. Lutf'alî b. Ahmed et-Tibrîzî (öl. ?): *"Şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd."* Berlin, nr. 7500.
72. Muhammed Necef 'Alî Hân (öl. ?): *"Kâfilu'l-is'âd şerh-u kasîdet-i Bânet Su'âd."* (Farsça şerh.)
73. 'Abdul'Azîz b. Muhammed b. Halîl (öl. ?): Paris, nr. 5387 ve 6104 (İbrahim el-Bâcûrî'nin haşiyesini telhis etmiştir.
74. Muhammed Muhsin el-Marşafî (öl. ?) *"el-Kavlu'l- murâd min Bânet Su'âd.* Kahire, (ts).
75. Anonim bir farsça şerh.
76. Muhtelif Anonim şerhler bkz. Fuad Sezgin aynı eser, II, 234.

4.2. Tahmîs Edenler

1- Şihâbuddîn Yahyâ b. Habeş es-Suhreverdî (öl. 587/1191*): "Munîlu'l-is'âf ve'l-is'âd fi tahmîs-i Bânet Su'âd."*
2- Fahruddîn 'Osmân b. 'Alî el- Mârdinî (öl. ?)

3- Şa'bân b. Muhammed el-Kureşî el-Âşârî (ö. 828/1425) *"Neylu'l-murâd fi tahmîs-i Bânet Su'âd."*

4- Muhammed el-Bedkâvî İbnu'ş-Şâfî (öl. ?)

5- Ebû Bekr b. Ramadân b. Mük (öl. ?) *"el-Verdetu'z-Zekyye fi tahmîsi'l-burdeti'z-Zekiyye."* (H. 885'de te'lif edilmiştir).

6- Muhammed b. Ebî Bekr Şemsuddin el Kâdiri (öl. ?)

7- Mahmûd en-Neccâr (öl. ?)

8- Sadakatullâh el-Kâhirî (öl. 1115/1703)

9- Mustafâ b. İbrahîm el-Halîlî (öl. ?) *"Tahmîs-u Bânet Su'âd."*

10- Suleymân Nahîfî (öl. 1151/1738-1739): *Kasîde-î Bûrde*'yi tercüme ve tahmis etmiştir.

11- El-İmâm el-Vâsitî (öl. ?): *"Tenfîsu'ş-Şidde ve bulûğu'l-murâd fî tahmîsî'l-burde ve Bânet Su'âd."*

12- 'Abdulbâkî b. 'Alî el-Varnavî. (öl. 1187/1773): *Munyetu'l-fu'âdi'l-mutelezziz bi kasideti Bânet Su'âd."*

13- Es-Sektânî (öl. ?)

14- Ahmed b. Muhammed eş-Şâfi'î eş-Şerkâvî el-Circâvî (öl. 1220/1805)

15- 'Uryânî 'Osmân Efendi (öl. 1268/1851): *Mirdâdu'l-murâd şerhu tahmîsi Bânet Su'âd."*

16- İbrâhim b. Muhammed el-Bâcurî (öl. 1276/1860): *el-İs'âd fi tahmîsi Banet Su'ad.*

17- Halîl el-Eşrefî Nâ'ibu'l-İskenderiyye (öl. ?): *"Bulûğu'l murâd fî fadli seyyidi'l 'ıbâd min tahmîsi Bânet Su 'ad."*

18- Cemâlu'd-Din Muhammed b. 'Abdi'l-Gaffâr (öl. ?).

19- Şemsu'd-Dîn muhemmed el-Bedemâsî (öl. ?).

20- Anonim Nüsha: Berlin Dahdah, nr. 241/1.

4.3. Nazîre Yazanlar

1- El-Ahtal (ö. 90/708).

2- Şerefuddîn el- Büşîrî (öl. 696/1296-1297). *"Zuhru'l-me'âd 'alâ vezn-i Bânet Su'âd."*

3- İbn-i Seyyid en-Nâs (öl. 734/1334) *"'Uddetu'l-me'âd fi 'arûd-ı Bânet Su'âd."*

4- ‘Alâuddîn ‘Alî b. Muhammed ‘Alî Melik el-Hamevî (öl. 917/1511). *“Naziretu Bânet Su’âd.”*

5- el-Kâdi Muhyiddîn b. ‘Abdizzâhir (öl. ?)

6- Sünbülzâde Vehbî (öl. 1224/1809)

7- Anonim bir nazire: Lala İsmail, nr, 708/6.

4.4.Teştîr’ler

1-‘Alî Âğâ el-Celîlî (öl. 1180/1766’ya doğru).

2- ‘Abdurrezzâk b. el-Cundî (öl. 1189/1775)

3- ‘Abdulkâdir Sa‘îd b. Ahmed b. ‘Abdulkâdir er-Râfi’î el-Fârukî el-Hanefî et-Tarâbulusî,(H. XIV. asır). *“Neylu’l-murâd fi teştîri’l-hemziyye ve’l-burde ve Bânet su‘âd.”*

4.5. Mu‘âradalar

1-‘Alî b. Muhammed b. ‘Âlî Ebû’l-Hasen el-‘Imrânî al-Havârizmî (öl. 560/1165).

2-Şerefuddîn el-Bûşrî (öl. 696/1296-1297): *“el-Lâmiyye fîmedhi’n-Nebî.”*

3- Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf el-Garnâtî el-Endelusî (öl. 745/1345).

4-‘Abdulhâdî b.‘Abdillâh b. ‘Ali Tâhir es-Sicilmâsî el-Hasenî (öl. 1056/1646).

4.6. Tercümeleri

1- Farsça’ya Tercümesi: Muhammed Câfer, Bankipore nr. 920 (H. XIII. asır.)

2- Latinceye tercümesi: Freytag.

3 – Fransızcaya tercümesi: A. Raux (Paris 1904): R. Basset, *La Bânat So‘âd. Poème de Kâb ben Zohair* (Alger 1910).

4- İngilizceye tercümesi: R. A Nicholson, *Translations of Eastern Poetry and Prose* (Cambridge 1922).

5- Almancaya tercümesi: O. Rescher.

6- İtalyancaya tercümesi: G, Gabrieli.

7- Türkçeye tercümeleri:

a. Eyyûb Sabrî, *‘Âzîzu’l-âşâr şerh-i kasîde-i Su‘âd* (İstanbul 1291)

b. Zeynu’l-’Âbidîn, *Kasîde-i Bânet Su‘âd* (İstanbul 1928).

c. M. Nuri Gençosman, *Kaside-i Bürde,* Tercüme Dergisi, sayı 75-76 (Temuz-Aralık 1961), s. 90-97.

d. Nafiz Danışman, *Kasîde-i Bürde,* Diyanet Dergisi, c. II, sayı 12 (Aralık 1963), s. 23-27.

e. Sezai Karakoç, *Üç Kaside* (İstanbul, 1957), s. 17-25 (Manzum tercüme).

f. Hayreddin Karaman-Bekir Topaloğlu, *Arap Dili ve Edebiyatından Tercümeler* (İstaanbul 1967), s. 69.

g. Osmaan Keskioğlu, *Kâ'b b. Zuheyr ve Kasîde-i Bürde*, Diyanet Dergisi, c. XIV, Sayı 2, Mart-Nisan 1975), s. 99-101

5. VEZİN ve KAFİYESİ

Kaside-i Bürde, beyitleri lâm harfi ile biten bir kasidedir. Bu nedenle kendisine "*kaside-i lâmiyye"*de denilmiştir. Arûzun[226] "*Bâsit*"[227] bahr'i ile yazılmıştır. Bu bahrin de tıpkı "*Tavîl*" gibi sekiz cüz'ü vardır. Fakat subâ'isi, hümasi'si üzerine takaddüm etmiş ve vezni dört defa " **مُسْتَفْعِلُن فاعِلُن**" den oluşmuştur 'Arûzuna habın[228] uğrayıp **فاعِلُن** cüzünden ikinci harfin hazf edilmesi ile **فعِلُن** olmuştur.[229]

"*Darb*"ı[230] kat'a uğrayıp **"فاعِلُن"** cüz'ünden "nun" hazf edilmiş, "nun"dan önceki harf sakin olmuş **"فاعِلْ"** ve sonunda **"فعْلُن"**e dönüşmüştür. "*Basit*" bahrine girmesi caiz olan "*Zihaf*"[231] ve "*'İlel"* ara sıra bu kasideye de girmiştir. Kasidenin kafiyesi ise mütevatirdir[232].

Kasidenin vezni şöyledir:[233]

مُسْتَفْعِلُن فاعِلُن مُسْتَفْعِلُن فعِلُن مُسْتَفْعِلُن فاعِلُن مُسْتَفْعِلُن فعْلُن"

"

[226] - Aruz: Bir beytin birinci mısrasındaki son cüz. Buna harb da denir.
[227] - Bâsit bahri: مُسْتَفْعِلُن فاعِلُن مُسْتَفْعِلُن فاعِلُن vezninde bir âhenk ölçüsüdür.
[228] - Tef'ileden sâkin olan ikinci harfin hazf edilmesidir.
[229]- İbn Hişâm, *a.g.e.,* s. 44.
[230] - Darb: bir beyitteki ikinci mısranın son cüz'ü.
[231] - Zihaf: Kalıbına uydurmak için uzun hecenin kısa okunmasıdır. Bu da mühim bir aruz kusurudur.
[232] - Aruz ilminde mütevatir: İki sakin arasında müteharrik vaki olan kafiye.
[233] - İbn Hücce, el-Hamevvî, *Şerhu kasideti K'ab b. Zuheyr "Bânet su'âd" (*Thk, el-Bevvâb, Ali Hüseyn), Mektebetü'l- Me'ârif, Riyyâd, 1985, s. 9.

Kasidenin taktî‘ örneği:

بَانَتْ سُعا دُ فقَلْ بلْيَوْمَ مَتْ بُوْلُوْ

مُسْتَفْعِلُن فعِلُنْ مُسْتَفْعِلُن فعْلُنْ

مُتَيَّمُنْ إثْرَها لمْ يُفْد مَكْ بُوْلُوْ

مُتَفعِلُن فاعِلُنْ مُسْتَفْعِلُنْ فعْلُنْ

6. KASİDENİN MÜHTEVASI

Kaside-i Bürde, muhtelif rivayetlere göre 57[234], 58[235] veya 59 beyitten[236] oluşmaktadır. Biz burada Kasidenin şerhine ve belâğî yönlerine değinmeden önce ihtiva ettiği manaları ve konuları genel bir şekilde değerlendirmeye çalışacağız. Kaside, Nesib, Tasvîr, İstitaf ve Medih bölümü olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Adet olduğu üzer Arap şairleri, medhiyye şiirlerini inşâd ettiklerinde, şiirlerine "*Nesîb*" denilen gazelle başlarlardı. Ka‘b da bu geleneği bozmamış şiirine gazelle başlamıştır.

a) Nesîb: Bu bölüm13 beyiten oluşmaktadır. Bu bölümde Ka’b, aşıkın ve maşukun haline değinmiştir. Su’âd’ın kendisini terk ettiğini, uzaklaştığını, kendisinin karasevdaya tutulduğunu, sevda nedeni ile bitkin, zayıf düştüğünü, yavaş yavaş eriyip yok olduğunu dile getirmiştir. Sonra maşukun "Su‘âd" ın ayrılığından söz ederek onun hem hissi ve hem de manevî özelliklerini saymıştır. Ona göre Su’âd, yumuşak sesli, gözleri sürmeli, tatlı nağmeli, mahmur bakışlı, vücudunun aşağı kısımları dolgun, yukarı kısımları zayıf, tebessüm ettiğinde sanki şarapla yıkanmış ıslak, bembeyaz dişleri görünen bir ceylandır. Tükürüğünü de berrak su ile karıştırılmış bir içeceğe benzetmiştir.

b) Tasvîr: Bu bölüm yaklaşık 21 beyitten (15-35.beyitler) oluşmaktadır. Bu bölümde adet olduğu üzere Ka’b, kendisini Su’âd’ın yanına ulaştıracak soylu ve idmanlı devesinin özelliklerini, edebî sanatları kullanarak mükemmel bir şekilde tasvir etmiştir. Devesinin yüzünü, başını, boynunu, derisinin sertlik ve kaypaklığını, sert topraklardan oluşan arazide

---

[234] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 23; Katib Çelebi, *Keşfu’z-zunun ‘an esmâ’i’l-kutubi ve’l-funûn*, nşr. Şerefeddin Yaltkaya ve Kilisli Rıfat Bilge, İkinci baskı, İstanbul 1971, II, 1330.

[235]- el-Kureşî, *a.g.e.*, s. 632-641.

[236] - Şihâbuddîn, Ahmet b. Şemsuddîn b. Ömer, ed-Devletabâdî, el-Hindî, *Musaddiku’l- fadl şerhu kasîdetu Bânet Su’âd,* nşr, Meclisi dâireti’l me‘ârif, Haydar âbâd, t.y, s. 229.

kaybolan izlerini bulmada beyaz renkli, yaban öküzünün gözlerine benzettiği gözlerini, güneşte kalmış aç ve azgın kenelerin bile örseleyemediği zürafanın kaygan derisine benzettiği derisini, yaban eşeğine benzettiği atılışını, hurma dalına benzettiği kuyruğunu, sertlikte mızrağa benzettiği ayaklarını, kertenkelelerin sırtı çöl güneşinde, külde pişmiş ekmeğe döndüğü günlerde bile durmadan yol alışını, gri renkli çekirgenin sıcağın etkisiyle taşın altına gizlendiği ve devecinin, kervandakilere dinlenmelerini söylediği anda bile yol alışını, hayvanın soyunu, kaslarının kuvvetini, burnunu, basışlarını, hafifliğini, cehennemi sıcaklarda sürekli koşuşunu ve ayak atışlarını (Arapların hoşuna giden ve Peygamber Efendimiz tarafından sabır ve tebessümle karşılanan tafsilatla) sayıp döktükten sonra kasidesinin asıl konusu olan istitaf ve medih bölümüne geçerek duygulandırıcı beyitlerini okumaya devam eder.

c) İstitaf: Bu bölüm 8 beyit'en oluşmaktadır. Bu bölümde Ka'b, söz taşıyan, fitne ve dedikoduculara sitem eder. Müzeyne kabilesine işaret ederek, ilticasının onların nezdinde kabul görmediğini söyler. Bu nedenle onları hiciv eder. Sonra kendi nefsi ile konuşmaya başlar ve derki: "*Ey nefis üzülme! Bana yardım etmeyen siz dedikoducular da sevinmeyin! Zira neticede hepimizin meali birdir. Hepimiz bir gün o kambur tahtanın üzerine konacağız.*"

d) Medih bölümü: Bu bölüm Peygamberi ve muhacirleri medh etmek üzere 19 beyitten oluşmaktadır. Bu bölümde Ka'b, Resûlullah'ın merhametli olduğunu, ondan ceza değil ancak af umut edildiğini, bu nedenle kendisinin dedikoduculara göre hesaba çekilmemesi gerektiğini talep eder. Sonra Peygamberin meclisinin heybetine ve büyüklüğüne işaret ederek şöyle der: " *Öyle bir makamda hazır bulundum ki öyle şeylere vakıf oldum ki şayet fil bunlara vakıf olsaydı sarsılırdı.*" Hz. Peygamberi "*Assar*" denilen dağdaki meşelikte ikamet eden, yavrularına insan eti yediren ve kendinden daha güçlü bir arslanla karşılaştığında hiçbir şekilde mücadeleyi bırakmayan bir arslana benzetir. Nihayet Ka'b, "*Muhakkak ki Peygamber, kendisiyle aydınlanılan, Allah'ın çekilmiş yalın kılıçlarından bir kılıçtır.*" beyti ile Hz. Peygamberin medhini bitirir. Sonra Muhacirleri medhe geçer.

7. KASİDENİN ANLAMI VE BELAĞİ AÇIDAN TAHLİLİ

Kaside başlıca dört ana bölüm altında incelenecektir. Kasidede yer alan sanatlar her beyit üzerinde tahlil edilecek ve gösterilecektir.

7.1 Nesib Bölümü

Bu bölüm13 beyit'en oluşmaktadır.

1 - بـانَتْ سُـعادُ فَـقَلْبي اليَوْمَ مَتْبول مُـتَـيَّمٌ إثـرَها لـم يُـفْدَ مَـكْبول

Su'âd ayrılıp gitti. Bugün kederlidir gönlüm, onun peşine takılıp gitmiştir ve fidye verip de kurtulabilecek durumda da olmayan bir esirdir.

Belâğî yönler:

1. Şair, "teşhis" sanatını kullanarak gönlünü, prangalara vurulmuş ve fidye verip de kurtulabilecek durumda da olmayan bir esire benzetmiştir
2. **(مَتْبول)** ve **(مَـكْبول)** arasında nakıs cinâs vardır**.**
3. **"اليَوْمَ"** kelimesi **"مَتْبول"** kelimesinin zarfıdır. Takdim olunmasının sebebi ise tahsis ifade etmektir. Yani şairin kalbi, Su'âd ayrılmadan önce değil ayrılık anında hastalanmıştır.[237]
4. Beyitte geçen " banet" hem "kavuştu" hem de "ayrıldı" manasındadır ve ezdaddandır.[238]

Açıklama:

Ka'b, kasidesine çoğu şairlerin yaptığı gibi "teşbih" ile başlamıştır. Âşıkın sıfatlarının ve benzeri şeylerin zikri de teşbihin bir bölümü olduğu için şair, kasidenin bu ilk beytinde âşıkın sıfatlarını zikr etmiştir. Ayrıca şair bu beyitte kendi ruh halini açıklamış, Su'âd'a kara sevdalı olduğunu, Su'âd'ın kendisini terk ettiği için hastalandığını ve üzüldüğünü vurgulamıştır.

Su'âd, Ka'b'ın sevgilisinin adıdır. Ka'b, Mecnûn (ö. 68h.)'un Leylâ'ya; Kuseyyir (ö. 105h.)'in 'Azze'ye; Zûrrumme (ö. 117h.)'nin Meyye'ye ve bunlar gibi cahiliye ve İslâmî dönemde yaptıkları teşbih gibi Su'âd'a teşbih yapmıştır.[239] Bazı

[237] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 8.
[238] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 8.
[239] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 9

edebiatçılar göre Su'âd, Ka'b'ın karısıdır. Ka'b, Peygaber'den kaçtığı için uzun bir müddet kendisinden ayrı kalmış bu nedenle şiirine gazelle başlamıştır.[240] Fakat sonra gelen beyitler ve o beyitlerde zikredilen Su'âd'ın vadinde durmadığı, renkten renge girdiği gibi özellikler onun Ka'b'ın karısı olmadığı görüşünü teyid etmektedir.[241] Öte yandan bazı edebiyatçılar Su'âd'ın gerçek hayatta var olmadığını, fakat bir kurgu, senaryo, hayal şeklinde tasavvur edildiğini ve kendisi hakkında şiir söylendiğini söylemişlerdir. Zira Arap şairler'i şiirlerini yazarlarken bazen sevgilileri olmadığı halde, var kabul edip kendileri hakkında şiir yazmışlardır. İsabetli olan görüş de budur.[242] Zira Muhammed b, el-Hasen ez-Zubeydî, *Tabekâtu'n-nahviyyîn ve'l-uğeviyyîn* adlı eserinde Bedâr el-Esbehânî'nin biyografisini verirken Bedâr'ın **"بانت سعاد"** ile başlayan 100 kaside hıfz ettiğini söylemiştir.[243] İmâm Suyûtî **"بانت سعاد"** ile başlayan 10 tane beyiti "*Şerh-u şevâhid el-muğnî*" adlı eserinde[244] vermiştir. O şiirlerlerden bazıları şunlardır.

Ka'b'ın babası Zuheyr (ö.609 m.) dedi ki:

بَانَتْ سُعادُ وَأَمْسى حَبْلُها إنْقطعا وَلّيتَ وَصْلاً لها مِنْ حَبْلِها رَجَعا

Rabî'atu b. Mekrûm ed-Dabbî :(ö.16 h.)

بانت سُعادُ فَأَمْسى القَلْبُ مَعْمودا وأَخْلَفتك ابنةُ الحُر المَواعيدا

Ka'neb b. Demrete (ö.714 h):

بانت سعاد وأمسى دونَها عدن وعَلّقت عِنْدها من قَلبك الرّهن

en-Nâbiğatü ez-Zübyânî: (ö..604 m.)

بانت سعاد وأمسى حَبْلُها إنجَذما وإحتلّتِ الشرعَ فالاجزاعَ من إضَما

el-E'şa el-Meymûn: (ö.570 m.)

---

[240] - Muhammed b. Abdu'l Baki b.Yusuf el-Mısrî, ez-Zerkânî, *Şerhu ez-zerkânî 'alâ el- mevâhib el-leduniyye bi'l-mineh el- Muhamediyye, (*Thk, el-Halidî Muhammed Abdu'l 'Aziz), Dâru'l Kütübu'l 'İlmiyye, Beyrut, 1996, IV, 58.

[241] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 9.

[242] - Bkz, 'Ali Ârşid el-Muhasene, *Ebû Safiyyete ve Kasidetu Bânet Su'âd: Dırasetun nekdiyyetun,* Meceletu Câmi'atu Ümmü'l-Kurâ li-'Ulumi eş-Şer'iyyeti ve'l-Luğeviyyeti va Âdâbihâ, c, XVIII, Sayı, 33, s. 500. Ürdün.

[243] - Muhammed b. el-Hasen ez-Zubeydî, el-Endulusî. *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-luğeviyyîn*, (Thk, Muhammed ebu'l- Fadl İbrahim), Dâru'l Me'ârif, Kahire, t.y, s. 208.

[244] - Celâluddin, 'Abdurrahman, es-Suyütî, *Şerhu Şevâhid el-Muğnî, (*Thk, Muhammed Mahmut, eş-Şınkitî), nşr, Mat. El-Behiyye, Mısır, t.y, s. 179-180.

بانت سعاد وأمسى حبلُها إنقطعا واحتلتِ الظهرَ فالجدّين فالفرَعا

el-Ahtal: (ö.708 m.)

بانت سعاد فقلبي اليَوْمَ مَتْبُولُ مِن حُبِّها وَصَحيحُ الجِسمِ مَخْبولُ

Cahiliye dönemindeki şairler, Su'âd kelimesini-geçen şiirlerde olduğu gibi- medih şiirleri dışında isti'mâl etmemişlerdir. Genel kanı Su'âd'ın hakikî bir şahsiyet olmadığı, ima ve kinaye için kullanıldığıdır. Ka'b'da Resûlullah'ı medih için inşad ettiği şiirine Su'âd ile başlamış, ima yoluyla önceki hayatından hoşnut ve mutlu olmadığını, güçlü ve cömert olan Resûlullah tarafından af edilirse, mutlu ve bahtiyar olacağını dile getirmiştir.

Ka'b, şiirine gazelsel uzun bir mukaddimeyle başlamasına rağmen Resûlullah (s.a.v.) kendisine kızmamıştır. Zira Ka'b, daha yeni Müslüman olmuştu, şiire gazel ile başlamak o zamanki Arapların âdetiydi ve Resûlullah (s.a.v)'de bu adet ve gelenekleri biliyordu. Şairlerin bu adetlerini terk etmeleri için zamana ihtiyaçları vardı. Bu nedenle kendisine kızmamış ve şiirini sonuna kadar dinlemiştir.

2 – وَمَا سُعَادُ غَداةَ البَيْنِ إذْ رَحَلوا إلاّ أَغَنُّ غضيضُ الطَّرْفِ مَكْحُول

Tan vaktinde Su'âd, kervanları hareket ederken, tatlı nağmeli, mahmur bakışlı, gözü sürmeli bir ceylandı.

Belâğî yönler:

1. Ka'b, ayrılış sırasındaki Su'âd'ı, tatlı nağmeli, mahmur bakışlı, gözleri sürmeli ceylana benzetmiştir. Burada teşbih-i beliğ vardır. Ayrıca bu teşbih, kasr ve tekid edatı olan إلاّ ile pekiştirilmiştir.

İbn-i Hişam, buradaki teşbihin, teşbih-i maklûb olduğunu söyler. Buradaki teşbihin maklûp olmasının sebebini ise şöyle açıklar. "İcma ile sabit olan kurala göre teşbih manasını taşıyan harf "illa"dan sonra mukadder olursa ve İlla'dan önce mezkûr bir fiil olursa illa'dan sonra gelen harf illa'dan önce amel yapmaz. Bu nedenle teşbih harfini illa'nın ve zarf'ın önünde bulunan Su'âd'ın üzerine dâhil edilir. Teşbih şu şekil olur. "وما كسعاد فى هذا الوقت إلا ظبيٌ أغن" Bu teşbihte üç açıdan mübalağa vardır. 1. Hasır ifade eden

nefi ve icâb'ın bu sözde bulunması. 2. Teşbihin maklûb olması. 3. Teşbih edatının hazf edilmesi.[245] Buradaki teşbihin gayesi mûşebbehin durumunu belirtmektir.

2 . Beyitte "سُعَادُ" isminin tekrar zikredilmesi " İkâmetû'z-zâhir mekâme'l-muzmer" kaidesine göredir. Şair sevgilisinin adını tekrarlamakla haz ve lezzet duyar.[246]

3. Beyitte (failin) çoğul "إذ رحلوا" getirilmesi ya tazim içindir ya da Su'âd ile kavmi birlikte ayrılıp gittiklerine işaret etmek içindir.[247]

4. Beyitteki kasr mübtedâ ve haber arasında yapılmıştır. Mevsuf sıfata kasr edilmiştir. İzafî kasrdır.[248]

5. "مَكْحُول- الطَّرْفِ-غضيض " Bu kelimelerde mühassinât-ı ma'neviyyeden olan "mürâ'ât-ı nazir" sanatı vardır. Zira her üç kelimede gözle ilgilidir.[249]

Açıklama:

Ka'b, ayrılış sırasındaki Su'âd'ı, üç vasıfla vasıflanmış olan ceylana benzetmiştir; Sesinin tatlı nağmeli olduğunu, mahmur bakışlı, gözü sürmeli olduğunu söylemiştir. Zira sesin işitilmesi ile haz ve lezzet hâsıl olur. Bakışlarının mahmur olması güzel sıfatlardandır. Gözün sürmeli olması da güzel sıfatlardandır.

Ka'b, ın Su'âd'ı, özellikle ceylana teşbih etmesi Arapların adeti üzerinedir. Zira Araplar çöllerde ve vadilerde iskânları nedeni ile ceylanlarla iç içediler. Her insan hayaline yerleştirdiği, sevdiği ve âşık olduğu şeylere teşbih yapar. İnsanın ceylana teşbih edilmesi ceylanın insandan daha güzel olduğundan değildir, hayvanların arasında ceylanın en güzel olmasındandır. Zira Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

"Biz insanı en güzel biçimde yarattık".[250]

Başka bir ayette de:

---

[245] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 63-64.
[246] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 12.
[247] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 12.
[248] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 22.
[249] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 24.
[250] - et-Tîn. 95 / 4.

وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ

"Sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı."[251]

Bu nedenle fukaha, bir insan hanımına; "*Sen aydan daha güzel değilsen boşsun dese hanımı zenci bile olsa boşanmaz.*" demişlerdir.[252]

3 -هَيْفاءُ مُقْبِلَةً عَجْزاءُ مُدْبِرَةً لا يُشْتَكى قِصَرٌ مِنها ولا طُول

Bize doğru geldiğinde, ince belli, dönüp gittiğinde de dolgun kalçalı görünür. O ne uzun, ne de kısa boyludur.

Belâğî yönler:

1- Süreklilik ve devam ifade etmesi için Ka'b, bu beyti isim cümlesi olarak getirmiştir. Beyitte müsnedün ileyh'in (mübteda) hazf edilmesinin sebebi ya zikrinde herhangi bir fayda olmadığı için veya bu hükmün ona mahsus olduğunu iddia etmek için ya da icaz içindir. Müsned'in nekire getirilmesinin sebebi ise Su'âd'ın kıymetini ve saygınlığını artırmak içindir.

2- " **لا يُشْتَكى قِصَرٌ مِنها ولا طُول** " Bu cümlede mecâz-i 'aklî vardır, fiil sebebine isnâd edilmiştir. Kelamın hakikatı şöyledir:[253] **لا تشتكى سعاد بقصر منها ولا طول**

3- (**مُقْبِلَةً** ve **مُدْبِرَةً**) (**طُول**) ve (**قِصَرٌ**) arasında tibak sanatı vardır.

Açıklama:

Ka'b, Su'âd'ın her halinin güzel olduğunu söyler. Onun boynu konusunda herhangi bir kusur bulunmaz. O ne uzun ne de kısadır. O orta boyludur. Ona bakan biri onun boyundan şikâyet etmez.

Bu beyit çoğu nüshalarda sabit değildir. Bu nedenle şarihlerin çoğu bu beyti dikkate almamış ve şerh etmemişlerdir. Bu beyt el-Kureşi'nin *Cemhere*'sinde mevcuttur.[254]

4 – تَجْلُو عَوارِضَ ذي ظَلْمٍ إذا ابْتَسَمَتْ كَأنّه مُنْهَلٌ بالرّاح مَعْلولُ

Tebessüm edince sanki şarapla tekrar tekrar yıkanmış ıslak, bembeyaz dişleri görünür.

---

[251] -Teğâbün. 64 /3.
[252] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 14.
[253] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 28.
[254] - Muhammed b. el-Hattab, el-Kureşî, *Cemheretu eş'âri'l 'Arab fi'l Câhiliyeti ve'l İslâm*, (Thk, el-Buccâvî, Ali Muhammed), Nahdatu Mısır, Kahire, 1981, s. 632.

Belâğî yönler:

1. Müsned'in **(تَجلوا)** fiil olarak getirilmesi istimrâr ve teceddüd ifade etmek içindir. Çünki insanın o bembeyaz dişleri her zam görünmez.

2. **"ذي ظلم"** icaz için hazf edilen **" ثغر"** ağzın sıfatıdır. Kelamın aslı şöyledir,**" عوارض ثغر ذى ظلم"**.

3. **"كأنّه مُنْهلٌ"** Bu cümledeki teşbih, teşbih-i mürseldir. Çünkü teşbih edatı zikredilmiştir. Teşbih yönü beyazlık ve berraklıktır. Bu teşbihten maksat müşebbehin durumunu belirtmektir.

4. **"العوارض، الظلم ، الإبتسام"** kelimeleri arasında mürâ'ât-ı nazir sanatı vardır.

Açıklama:

"ظلم" kelimesi hem dişlerin suyu ve parlaklığı için hem de beyaz ve ince dişler için kullanılır. Şiirdeki **"ظلم"** kelimesinin bu anlamı ile övülmesi onun güzel vasıflardan olması ve âşıkların onu hoş, güzel görmeleri ve ondan zevk almalarındandır. Dişlerin temiz ve parlak olması teşvik ve medh edilen bir vasıftır. Nitekim Resûlullah(s.a.v)'ın vasıflarından bir tanesi de onun **" كانَ بُراقُ الثنايا"** *dişleri temiz ve parlaktı.* Şayet ince ve beyaz dişler olarak tefsir edilirse, beyazlık ve incelik güzel ve övünecek sıfatlardandır. Onun tebessüm ile vasf edilmesi medih vasıflarından iki vasfa işarettir. 1. Neşeye ve güler yüzlülüğe işaret etmektedir. Çünkü ara sıra insan çok güzel olabilir fakat yüzünü buruşturması ve somurtkan ifadeleri onun bütün güzelliğini ortadan kaldırır. Ayrıca güler yüzlülük ve tebessüm cömertliğe, somurtkanlık ise cimriliğe işaret eder. Bazı şairlerin dediği gibi:

تلقى الكريم فتستدل ببشره وترى العبوس على اللئيم دَليلا

Cömert biriyle karşılaşırsın, cömert olduğunu neşesinden anlarsın. Somurtkanlığın, cimriliğin belirtisi olduğunu görürsün.

2. Hayâya ve vakarlığa işaret eder. Çünkü çatık kaşlı olmak, kahkaha atmak hafifliğe ve mürüvvetin düşüşüne delalet eder. Vakarlı olan birine bu yakışmaz. el-Farezdak, Zeynel'âbdîn Ali b. el- Hüseyin'i medh ederken bu vasfa işaret etmiştir.[255]

يُغْضِى حياءً ويُغْضَى من مهابتِه فلا يُكلّم الا حين يَبْتَسِم

[255] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 15.

Hayâ nedeni ile gözlerini kapatıyor. Onun vakarından gözler kapanıyor. O, sadece tebessüm etiğinde konuşuyor.

İçkinin haram olmasına rağmen şairin Resûlullah(s.a.v)'ın yanında içkiden bahs etmesi önceki şairlerin âdetine uyduğundandır. Zira şairler gazelle ilgili şiirler inşad ettiklerinde şiirlerinde içkiyi zikrederlerdi. Ayrıca şair daha yeni Müslüman olmuştu.

5 - شُجّتْ بذي شَبَمٍ من ماءِ مَحْنِيَةٍ صَافٍ بأبْطَحَ أضحى وهو مَشْمُولُ

O şarap, sanki kuşluk vakti, vadinin kıvrımından alınan ve kuzey rüzgârına maruz kalmış berrak su ile karıştırılmış bir içecektir

Belâğî yönler:

1. Şair'in, " بذي شَبَمٍ من ماءِ مَحْنِيَةٍ " sözünde "الإطْنابُ بالإيضاح بَعْدَ الإبهام "sanatı vardır.[256] Bu itnâb, manayı dinleyicinin zihnine yerleştirmek için, üstü kapalı anlatımdan sonra konuyu açıklamak suretiyle yapılır.

2. Bu "وهو مشمول" isim cümlesi, sübut ve devam ifade etmesi için fiil cümlesine atıf edilmiştir, Ayrıca bu isim cümlesinde "الإطْنابُ بالايغال"sanatı vardır. Bu daha fazla mübalağayı ifade eder. Bu tür itnâb, bir nükteyi ifade etmek için beyti, onsuz mananın tamam olacağı bir cümle ile bitirmektir. Söz gelimi, içkinin berraklığı " وهو مشمول " cümlesi olmadan "صافٍ" kelimesi ile hâsıl olmuştur.[257]

3. "الشبم، الماء، المحنية، الصفاء، ابطح، ريح الشمال" kelimeleri arasında mürâ'ât-ı nazir sanatı vardır.[258]

4. Bu beyitte, "تَشابه الاطراف" teşâbühü'l-etrâf sanatı vardır. Zira "وهو مشمول" (Kuzey rüzgârına maruz kalarak taki soğuyan) cümlesi "ذى شيم" (Soğuk su) cümlesine mana açısından uygundur.[259] Bunun benzeri şu ayettir:

: " لا تُدْرِكُهُ الأبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الأبْصَارَ وَهُوَ اللّطِيفُ الْخَبِيرُ "

"Gözler, O'nu görmez. O ise, bütün gözleri görür O, latîfdir(her şeyin inceliklerini bilir), habirdir(her şeyden haberdardır) ."

---

[256] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 39.
[257] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 39.
[258] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 40.
[259] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 40.

Bu âyette; **(اَللَطِيفُ)** kelimesi, gözlerin Allah'ı görmemesine uyar. **(الخَبِيرُ)** kelimesi ise; Allah'ın gözleri görmesine uygun düşer. Buna teşâbühü'l-etrâf sanatı denir.[260]

Açıklama:

Ka'b, bu beyitte soğuk suyu vasıflandırmıştır. Suyun, çakıl taşlarının bulunduğu geniş bir dereden alındığını, kuşluk vaktinde serinlik veren kuzey rüzgârına maruz kaldığını ve bu nedenle soğuk olduğunu dile getirmiştir. Onun bu tasviri boşuna değildir. Zira Hz. Peygamber(s.a.v) soğuk sudan çok hoşlanırdı ve hatta dua ederken:

" اللّهُمّ اجْعَلْ حُبّكَ أَحَبّ إلَيّ مِنْ نَفْسي وَأَهْلي وَالمَاءِ البَارد "

" Ey Allah'ım senin bana olan muhabbetinin benim nefsime, aileme ve soğuk suya olan muhabbetimden daha çok olmasını nasip et"[261] derdi.[262]

6 - تَنْفي الرّياحُ القَذى عَنْه وأَفْرَطه مِنْ صَوْبِ سارِيةٍ بيضٌ يعاليلُ

Rüzgârlar o suyun üzerindeki bütün tozları sürüp atar. O (suyun aktığı dereyi), gece beyaz bulutlardan süzülen bol yağmurlar doldurmuştur.

Belâğî yönler:

1. Şair'in bu cümlesinde, **"وأفْرَطه بيضٌ يعاليلُ "** mecâz-ı 'akli vardır. O derenin suyla dolmasını bulutlardan süzülen yağmura isnad etmek, bir şeyi, gerçek failinden başka bir kimseye isnâd etmektir. Çünkü yağmuru yağdıran ve o yağmurla dereleri dolduran Yüce Allah'dır. Cümlenin aslı şöyledir. **"وأفْرَطه اللهُ بالسحاب او بالماء"**[263]

2. Bu fiil'in sonundaki **"أفْرَطه"** zamir, **"الماء"** kelimesine raci oluyor. Bunda mecaz-ı mürsel vardır. Zira buradaki **"الماء"** kelimesi ile suyun kendisi değil suyun aktığı mekân kastedilmiştir.

3. Bu beyitte **"الإستخدام"** istihdâm sanatını uygulamak mümkündür. Zira **" عَنْه "** buradaki zamirin raci olduğu **"الماء"** dan gerçek su, **"أفْرَطه"** buradaki zamirden de mecaz yolu ile suyun aktığı mekan kast edilmiştir.[264] Aşağıdaki şiir bunun bir örneğidir:

---

[260] - Bolelli, *a.g.e.*, s. 492.
[261] - Tirmizî, ed-Da'avât, 3490.
[262] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 17.
[263] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 44.
[264] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 44.

إذا نزلَ السّماءُ بأرْضِ قوْمٍ رَعَيْناهُ وَإنْ كانوا غِضَابا

Bir kavmin toprağına yağmur düştüğü(yağdığı) zaman, onlar öfkelenseler bile onun (çayırını) hayvanlarımıza otlatırız.

4. Bu beyitteki (السّماءُ) kelimesinden (المطر) "Yağmur" manası kastedilmiştir.(السّماءُ) "es-Sema" kelimesine raci olan (رَعَيْناهُ) fiilin sonundki **(يه)** "ha" zamiri ile de **(النّباتُ)** "bitki" kast edilmiştir.[265]

Ka'b'ın vasfettiği su, berrak bir sudur, bulutlardan süzülen, etraftaki dağlardan inen, dereleri dolduran berrak, temiz, bol bir sudur. İçinde onu bulandıracak herhangi bir toz ve çöp bulunmamaktadır.

7 - أكْرِمْ بهَا خُلّةً لوْ أنّهَا صَدَقَتْ مَا وَعَدَتْ أوْ لوْ أنّ النّصْحَ مَقْبولُ

Su'âd ne soylu bir sevgili olurdu, eğer verdiği söze sadakat gösterseydi ve nasihat dinleseydi.

Belâğî yönler:

1. Bu siga, (أكْرِمْ بهَا) Ta'accüb ifade eder. Ta'accüb ifade eden iki siga vardır." ما أفْعَله ، وَأفْعِل بهِ Şiirdeki siga lafzen emir ifade etse de, bir isteğe delalet etmeyen (talebî olmayan) inşadır. Bunun benzeri Ku'rân-ı Kerîm'de zikr edilmiştir.

"أسْمِعْ بهِمْ وَأبْصِرْ"

"Onlar ne iyi duyarlar ve ne iyi görürler."[266]

2. Ka'b, "أكْرِمْ بهَا " fiili'ni "تحَلّوا" fiiline atfetmeyerek birbirinden ayırmıştır. Çünkü aralarında haber ve inşâ açısından tam bir inkitâ vardır. Ayrıca " أكْرِمْ بهَا " cümlesi kendibaşına yeni bir cümledir. Ka'b, Su'âd'ın zahiri sıfatlarını saydıktan sonra onun ahlakından bahsetmek istemiş ve bu nedenle ayrı bir cümle ihdas ederek bundan bahsetmiştir.[267]

3. Ka'b, bu sözüyle "قبولُ النّصح" kinaye yolu ile onun kötü fiil ve davranışlardan uzak durması gerektiğine işaret etmiştir.

---

[265] - Bolelli, *a.g.e.*, s. 494.
[266] - *Meryem suresi*, 19/38.
[267] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 49.

Açıklama:

"بِهَا أَكْرَمْ " Bu lafız\ iki manaya gelmektedir. 1. Soyunun asaletli ve şerefli olmasıdır. 2. Onun cömert olmasıdır. Bu lafız birinci manası ile medih noktasında en son zirveyi teşkil etmektedir. Zira kadının soyunun asil ve şerefli olması çok istenilen ve arzu edile bir şeydir. Ayrıca bu konuda varid olan hadislerde mevcuttur:

تَخَيّروا لِنُطفِكُم: فانْكِحُوا الأكفاء ، وانكحوا إليهم

"Evlenirken çocuklarınıza iyi anneler seçin, denginizle evlenin, denginizde kız alın."[268]

Şayet bu lafızla ikinci manası olan cömertlik kast ediliyorsa, bu medih ifade etse bile birincisi kadar değildir. Zira bayanlar cömertlikle nitelenseler bile bu vasıf aslen erkeklerin vasfıdır.[269]

8 - لكِنّهَا خُلّةٌ قدْ سِيطَ مِنْ دَمِها فَجْعٌ وَوَلْعٌ وَإِخْلافٌ وَتَبْدِيلُ

Fakat o öyle bir sevgilidir ki, kanına incitmek, yalancılık, sözünden dönme ve sık sık sevgili değiştirme özellikleri işlemiştir.

Belâğî yönler:

1. Ka'b, bu sözüyle **"قدْ سِيطَ مِنْ دَمِها"** kinaye yolu ile bu huyların ondan ayrılmaz tabii bir ahlak haline geldiğini vurgulamıştır.

2. "الفَجْعُ، والوَلْعُ، وَالإخْلافُ، والتّبْديلَ" kelimeleri arasında mürâ'ât-ı nazir sanatı vardır.[270]

Açıklama:

Bir önceki beyitte Ka'b, Su'ad'ın verdiği vaad ve sözlere sadakat göstermediğini ve öğütleri dinlemediğini söylemişti. Bu beyitte onun farklı huylarına değinmiş, bu huyların onun kanına işlediğini ve onun tabii huyları haline geldiğine değinerek şunları söylemiştir: "*Su'ad, beni terk etti, üzüldüm, işkence çektim, hastalandım, hicrandan dolayı kalbim eridi, saçlarım beyazladı. O yalancıdır. Beni sevdiği halde, sevmiyor gibi görünüyor. Buluşmamıza, görüşmemize, herhangi bir mani yokken yalan yere maniler gösteriyor. Söz verdiği halde sözüne sadakat göstermiyor. Vefasızdır, bir karar üzerine durmuyor. Dost değiştiriyor. Her daim birinin yanında kalmıyor.*"

---

[268]- İbn Mâce, Nikâh, 46.
[269] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 21.
[270] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 52.

9 - فَمَا تَدُومُ عَلَى حَالٍ تَكُونُ بِها كَما تَلَوّنُ في أثوابِها الغُولُ

O, hiçbir zaman bulunduğu durumda sebat göstermez. Gulyabaninin elbiselerinin içinde kılıktan kılığa girmesi gibi şekil değiştiriyor.

Belâğî yönler:

"كَما تَلَوّنُ في أثوابِها الغُولُ" Burada Su'ad, gulyabaniye benzetilerek teşbih yapılmıştır. Teşbih yönü, süratli bir şekilde renk değiştirmektir. Bu teşbihten maksat müşebbehin durumunu belirtmektir.[271] Buradaki teşbih, "Teşbîhu'l-ma'kûl bi'l-mahsûs"tur.[272]

Açıklama:

Su'ad, kanına işlenen o ahlakından dolayı bir hal üzere durmuyor. Halden hale giriyor. Bazen bir araya gelmeye rıza gösteriyor, bazen de ayrılmayı tercih ediyor. Bazen memnun görünüyor, bazen de kızgın. Bazen beni sever gibi görünüyor. Bazen de sevmez gibi halden hale giriyor. Bazen bir arkadaş, dost arzu ediyor, bazen de ondan kaçınıyor.

Araplar, gulyabani denilen şeyin çöllerde farklı şekillerde görüldüğünü söylerler. Gulyabani denilen bu varlık, gerçekten var mıdır? Yoksa Arapların batıl hurafelerinden midir? Konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları, Hz. Peygamber(s.a.v.) hadislerine dayanarak bunun gerçekte var olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bu görüşe göre, " الغُولُ " bir kısım cinlerdir. Kendilerine bu ismin verilmesinin sebebi ise insanları korkutmaları ve zarar vermelerindendir. Bazıları da Hz. Peygamber(s.a.v.)'in hadislerine dayanarak, gulyabani denilen şeyin Arapların batıl hurafelerinden ibaret olduğunu söylemişledir.

10 - وَلا تُمَسِّكُ بالوَعْدِ الّذي زَعَمَتْ إلّا كَما يُمْسِكُ المَاءَ الغَرَابِيلُ

Suyun kalburda durmadığı gibi Su'âd'da verdiği sözde durmuyor.

Belâğî yönler:

1 " الّذي زَعَمَتْ " Şairin bu sözünde icaz-ı hazf vardır. Cümlenin aslı şöyledir. " الّذي زَعَمَتْ بِه"

[271] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 56.
[272] - İbn Hişâm, *a. g.e.*, s. 134.

2. Bu beyitteki kasr, olumsuzluk(لا) ve (إلّا) istisnâ edâtı ile yapılmıştır. Mevsuf sıfata kasr edilmiştir. İzafî kasrın kısımlarından olan belirtmeli(tâyin) kasrıdır. Zira Ka'b, Su'âd'ın bir hal üzere kalmadığını beyan ettiğinde, muhatap Su'âd'ın sözüne sadık kalacağı konusunda tereddüt edebilir. Bu nedenle Ka'b, bu tereddüdü ortadan kaldırmak için Su'âd'ın verdiği söze riayet etmediğini açıklamıştır.[273]

3. Bu beyitte Su'âd'ın ahdini yerine getirmemesi "teşbîh-i temsil" yolu ile kalburun suyu tutmasına benzetilerek son derece vefasız olduğu belirtilmiştir.[274] Bu teşbihe 'teşbîh-i ma'dûm bi'l-ma'dûm fi sıfati'l-'adem" de denir. Bu teşbihten maksat müşebeh'in sözünde durmayacağını mübalağalı bir şekilde belirtmektir. [275] Bu tür istisnanın örneği Kur'an-ı Kerim'de de zikr edilmiştir. Onlardan bir tanesi şudur:

وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِى سَمِّ الْخِيَاطِ

"Onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete girmeyeceklerdir!"[276]

4. **"التمسك والإمساك"** arasında iştikâk sanatı vardır.

5. " **إلّا كَما يُمْسِكُ المَاءَ الغَرَابِيلُ** " Kâ'b'ın bu üslubu, "te'kidü 'z-zemm bi mâ yüşbihü'l-medh" üsluptur. Bu üslub, şu örneğe benzer: "مَا نَفعَ إلاّ ضرّ"[277]Bu üslubun yapılış şekli şöyledir: Olumsuz olan bir medih lafzından sonra ona dâhilmiş gibi farz ederek bir zemm vasfını istisnâ etmek suretiyle yapılır. فُلانٌ لا خَيْر فيه إلاّ أنّه يُسيئُ إلي مَنْ أحسن إليه *"Falancadan hiçbir hayır yoktur. Ancak o kendisine iyilik eden kimseye kötülük eder.* [278]"

Açıklama:

Su'âd, verdiği sözde durmuyor. Kendisine yapılan vasiyet ve tavsiyelere kulak asmıyor. Ettiği yeminlere sadık kalmıyor. Nasıl tahıl ve başka iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli telli elekle su taşınmıyorsa, Su'âd, da verdiği sözde durmuyor. Onun sözünde duracağına inanmak sonuç alınmayacak bir işle uğraşmak demektir.

11 – وَلا يَغُرَّنْكَ ما مَنَّتْ وَما وَعَدَتْ إنّ الْأَمانِيّ وَالْأَحْلامَ تَضْلِيلُ

Sana yaptığı iyilikler ve verdiği vaatler sakın seni yanıltmasın, çünkü insanın temennileri ve rüyasında gördüğü düşler yanıltıcıdır.

---

[273] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 59.
[274] - Eyyûb, Sabri, 'Aziz'l-âşâr şerh-i kasîde-i Bânet Su'âd, İ.S.A.M, İstanbul, 1291. s. 104.
[275] - el-Bâcûrî, *a.g.e*, s. 27.
[276] - Âraf, 4/40.
[277] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 59.
[278] - Bolelli, *a.g.e.*, s. 517.

Belâğî yönler:

1. **" وَلا يَغُرَّنْكَ ما مَنَّتْ وَما وَعَدَتْ"** Burada mecâz-i aklî vardır. Çünkü (لا يَغُرَّنْكَ)= *Seni aldatmasın'* fiili, fâili dışındaki bir şeye isnâd edilmiştir. Zira (ما مَنَّتْ وَما وَعَدَتْ) temenniler ve vaatler aldatmaz. Ancak temenni ve vaat sahibi aldatır. Fakat temenni ve vaatler aldatma sebebi olunca fiil ona nisbet edilmiştir.

2. **" إنّ الْأَمانِيّ وَالْأَحْلامَ تَضْلِيلُ "** Bu haber cümlesi(durumun icabına aykırı olarak) söylenmiştir. Muhatabın zihninde bu haber cümlesi ile ilgili bir şey olmamasına rağmen te'kid edilmesi, zihni boş olan muhatabın tereddüt ile soru soran kimse yerine konmasındandır.

3. **" إنّ الْأَمانِيّ وَالْأَحْلامَ تَضْلِيل "** Bu cümlede' (الإطْنابُ بالتَّذييل) sanatı vardır. Bu da; cümleyi pekiştirmek gayesiyle, bir cümleden sonra aynı mânaya gelen diğer bir cümleyi zikretmekle yapılır. Bu da iki kısma ayrılır. a. Bir önceki cümle ile alakası bulunduğu için, "darb-ı mesel" şeklinde icra edilmez.

"ذٰلِكَ جَزَيْنٰاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ؟" «*Nankörlük ettikleri için, onları böyle cezalandırdık. Biz nankörden başkasını cezalandırır mıyız?*»[279]

b. Mâna bakımından müstakil ve önceki cümleye ihtiyacı bulunmadığı için, "darb-ı mesel" şeklinde icra edilir. "وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقا." «*Yine de ki; Hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkûmdur.*»[280]

Şiirdeki itnâb, mâna bakımından müstakil ve önceki cümleye ihtiyacı bulunmadığı için, "darb-ı mesel" şeklinde icra edilmiştir.[281]

4. **" إنّ الْأَمانِيّ وَالْأَحْلامَ تَضْلِيل "** Bu cümlenin, " وَلا يَغُرَّنْكَ " cümlesine atfedilmeyip ayrı ayrı zikr edilmeleri, haber ve inşâ gibi ayrı kip olmaları bakımından iki cümle arasında tam bir kopukluk olduğu içindir. Ya da her iki cümle arasında (كمالُ الإتِّصال) tam bir bağlantı vardır. Zira bu mısra birinci mısrayı mâna açısından pekiştirir.[282]

5 . Bu beyitte "tecrit" sanatı vardır.[283](Tecrit sanatı, kişinin kendisinden farklı biriymiş gibi bahsetmesidir.)

---

[279] - *Sebe*, 34/17.
[280] - *İsrâ*, 17/81.
[281] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 62; ayrıca bkz. Bolelli, Nusrettin. *a,g,e*, s. 374.
[282]- el-Hindî, *a.g.e.*, s. 62.
[283] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 62.

6 " إنّ الأمانيّ وَالأحْلامَ تَضْلِيلِ " Bu cümlede "cem sanatı" da vardır. Çünkü temenniler ve boş rüyalar insanı yanıltma konusunda birleşmişlerdir. Bu sanat; mânâları bakımından birbirine uygun düşen lafızları bir hükümde toplamaktır.[284] Aşağıda verilen âyette bu edebî sanat mevcuttur: «الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا»: "*Mal ve oğullar, dünya hayatının süsü'dür.*"[285] Bu âyette, mal ve oğullar, dünya hayatının süsü olmaları hükmünde birleşmişlerdir.

Ebû'l-'Atâhiyye'nin (ö. 211/826), şu şiirinde de aynı edebî san'at mevcuttur:

إنّ الشّبابَ وَالفَراغُ وَالجِدَة مَفْسَدَةٌ لِلمَرْءِ أيّ مَفْسَدَةٍ : *«Gençlik, işsizlik ve zenginlik insanın fevkalâde bozulmasına sebep olan unsurlardır.»* Bu şiirde; gençlik, işsizlik ve zenginlik gibi üç şey bir hükümde birleştirilmiştir.[286]

5. " **تَضْلِيلُ** " kelimesi "تفعيل" babından mastar olup, "إنّ" nin haberidir. "رَجُلٌ عَدْلٌ" örneğinde olduğu gibi mübalağa ifade eder. Veya hazf edilen muzâfın yerine geçmiştir. Bu durumda kelamın aslı, "ذواتُ تضليلٍ" dır. Ya da ismî fâil anlamındadır. Bu durumda mecâz-ı aklî yolu ile " الأمانِيّ وَالأحْلامَ " kelimelerine isnad olunmuştur. Ayriyeten beyitte "اللّف والنّشْر المُرتّبْ" sanatı vardır.[287]

12 - كَانَتْ مَواعِيدُ عُرْقُوبٍ لَها مَثَلاً وما مَواعيدُها إلّا الأباطِيلُ

Urkûb'un vaatleri, Su'âd'ın vaatlerine benzer. Su'âd'ın verdiği vaatlerde ancak asılsız vaatlerdir.

Belâğî yönler:

1. Bu beyitteki kasr, olumsuzluk(**ما**) ve (**إلّا**) istisnâ edâtı ile yapılmıştır. Mevsuf, sıfata kasr edilmiştir. Hakikî kasr'dır. Mübalağa ifade eder. Ya da izafî kasrın kısımlarından olan belirtmeli(tâyin) kasrıdır. Zira Ka'b, Su'âd'ın, vaadinde durmadığını söylediğinde muhatap Su'âd'ın ara sıra vaadine sadık kalacağını düşünebilir. Bu nedenle Ka'b, bu tereddüdü ortadan kaldırmak için Su'âd'ın verdiği vaatler ancak asılsız vaatlerdir diyerek bu tereddüdü ortadan kaldırmıştır.

---

[284] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 63.
[285] - Bolelli, *a.g.e.*, s. 497.
[286] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 63; Bolelli, *a.g.e.*, s. 497.
[287] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 29.

2. "كَانَتْ مَواعِيدُ عُرْقُوبٍ لَها مَثَلاً " Burada teşbîh sanatı vardır. Eğer beyitteki مَثَلاً "kelimesi "شَبَهاً" anlamında teşbîh edatı olursa, teşbîh edâtı zikr edildiği için beyitteki teşbîh, teşbîh-i mürseldir. Eğer " مَثَلاً " kelimesi "صِفَةً" anlamında olursa, teşbîh edâtı hazf edildiği için teşbîh-i mü'ekkeddir. Birinci varsayıma göre beyitteki teşbîh, maklûb, ikinci varsayıma göre ise teşbîh-i gayr-i maklubdur.[288]

Açıklama:

Ka'ab burada "'Urkub" ile bir olaya işaret etmiştir. Zira "'Urkub" Medineli bir şahsın ismidir. Medineli olan bu şahıs kardeşine hurmalığından hurma vereceğini vaad eder. Sonra geceden hurmaları koparır, kardeşine bir şeyler vermez, bunun üzerine yalancılıkta ve sözünden dönmekte "darb-ı mesel" olur. 'Alkemetu'l-Eşce'î bir şiirinde şöyle der:

وَعَدْتَ وَكانَ الخُلْفُ مِنْكَ سَجِيّةً مَواعيدَ عُرْقُوبٍ أَخاهُ بِيَثْرِب

Sözünden dönmek senin ahlakın olduğu halde, 'Urkub'un Medine de kardeşine söz verdiği gibi sende söz verdin. [289]

13 - أَرْجُو وَآمِلُ أَنْ تَدْنُو مَوَدَّتُها وَما إِخَالُ لَدَيْنا مِنْكِ تَنْوِيلُ

Onun sevgisinin bana yakın olmasını umuyor ve diliyorum. Gerçi bana (Ey Su'âd) bir lütufta bulunacağını da sanmam.

Belâğî yönler:

Bu beyit, aşırı hayret ve dehşet münasebetiyle rücû' sanatı üzere tertip olunmuştur. Zira bedi' bilginlerince şairin ifade ettiği şeyin zıttına dönmesine "rücû" denir. Şair, bir taraftan sevgilisinin sevgisine nail olmak isterken diğer taraftan bunun imkânsız olduğunu belirtiyor.[290] Beyitte geçen "أَنْ تَدْنُوَ" de tenâzû vardır.[291] "مَوَدَّتها" kelimesinden sonra "مِنْكِ" kelimesinin zikr edilmesinde "iltifât mine'l- gayb ilâ'l-hitab" sanatı vardır.[292]

Açıklama:

Ka'ab, bundan önceki beyitlerde Su'âd'ı yalancılıkla, sözünden dönmekle, kılıktan kılığa girmekle, vefasızlıkla vasıflandırdıktan ve ondan umudunu kestiğini belirtikten sonra

---

[288] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 66.
[289] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 149; el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 29.
[290] - Eyyüb Sabri, *a.g.e.*, s. 115. el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 35.
[291] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 155; el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 33.
[292] - İbn Hhişam, *a.g.e.*, s. 161.

aniden sevgi dehşetine kapılarak Su'âd'ın tavırlarına ve kendisine bir lütufta bulunacağını da sanmamasına rağmen, yine de onun sevgisinden umudunu kesmediğini belirtmiştir. Zira kişiye, talep ettiği şeyden ve sevgilisinden umudunu kesmesi yaraşmaz. Kays b. Melûl (Leylan'ın Mecnûnu) bir şiirinde derki:

وَقَدْ يَجْمَعُ اللهُ الشّتيتين بَعْدَما يَظُنّان كُلّ الظّنّ أنْ لا تلاقيا

Bir birinde ayrılanlar artık bir araya gelmeyeceklerine tam kanaat getirdikten sonra, bazen Allah(c.c) onları birleştirir.[293]

7.2. Tasvir Bölümü

Bu bölüm yaklaşık 21 beyitten (14-34.beyitler) oluşmaktadır. Bu bölümde adet olduğu üzere Ka'b, kendisini Su'âd'ın yanına ulaştıracak soylu ve idmanlı devesinin özelliklerini belağî sanatları kullanarak mükemmel bir şekilde tasvir eder:

14 – أمْسَتْ سُعَادُ بأرْضٍ لا يُبَلِّغها إلا العِتَاقُ النّجِيباتُ المَرَاسيلُ

Su'âd, o kadar uzak bir yerde akşamladı ki, (beni) oraya ancak asil, kuvvetli ve çabuk yürüyen develer ulaştırabilir.

Belâğî yönler:

1. Bu beyitteki kasr, olumsuzluk(**لا**) ve (**إلّا**) istisnâ edâtı ile yapılmıştır. Mevsuf sıfata kasr edilmiştir. İzafî kasrın kısımlarından olan belirtmeli(tâyin) kasrıdır. Zira mesafenin uzaklığını ve kısalığını bilmeyen kişiye göre bütün develer aynıdır. Şiirde " العِتَاقُ " kelimesinin çoğul getirilmesinin sebebi oradaki mesafenin uzaklığına ve onu oraya bir devenin değil ancak birçok devenin ulaştırabileceğine işaret etmek içindir.[294]

2. لا يُبَلِّغها إلا العِتَاقُ النّجِيباتُ المَرَاسيلُ " Ka'b burada kinaye yolu ile Su'âd'ın gittiği yerin uzaklığına işaret etmiştir.

[293]- el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 33.
[294]- el-Hindî, *a.g.e.*, s. 76.

15 – وَلَنْ يُبَلِّغَها إلّا عُذافِرَةٌ فِيها عَلَى الأيْنِ إرْقالٌ وَتَبْغِيلُ

O yere ancak kuvvetli, yorgunluğa karşı dayanıklı, tempolu develer yetiştirebilir.

Belâğî yönler:

1. Bu beyitteki kasr, olumsuzluk(لَنْ) ve (إلّا) istisnâ edâtı ile yapılmıştır. Mevsuf, sıfata kasr edilmiştir. İzafî kasrın kısımlarından olan belirtmeli(tâyin) kasrıdır. Ka'b buradaki kasırla kinaye yolu ile Su'âd'ın gittiği yerin çok uzak olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca " إرْقالٌ " ve " تبْغِيلٌ " " murâ'at-u nazîr" sanatı vardır.[295]

2. Bu beyit Su'âd'ın gittiği mesafenin uzaklığını ifade etme ile ilgili olarak bir önceki beyiti tekid için söylenmiştir.[296] Beyitte devenin yürüyüşü kuvvetlilik açısından katır yürüyüşüne teşbih edilmiştir.[297]

Açıklama:

Ka'b, bir önceki beyitte Su'âd'ın gittiği mesafenin uzaklığına işaret ederek onu oraya ulaştıracak develeri ve o develerin özellikleri olan asil ve cins, necip ve kuvvetli, çabuk yürüyen develer olduğuna vurgu yapmıştı. Bu beyit ise bir önceki beyitte tekid için söylenmiştir. Bu beyitte de o develerin farklı özeliklerine değinmiştir. O develer yorgunluğa dayanıklı büyük cüsseli develerdir. Onlar kuvvetlilik, yük taşıma açısından ve yürüyüş açısından katıra benzer.

16 – مِنْ كُلّ نَضّاخَةِ الذِّفْرى إذا عَرِقَتْ عُرْضَتُها طامِسُ الأعْلامِ مَجْهُولُ

O devenin, terlediği zaman kulaklarının arkasındaki çıkıntıdan terler boşanır, izi kaybolmuş yolları, ıssız çölleri şaşmadan aşar.

Belâğî yönler:

1. Beyitteki "مِنْ" 'in teb'îziyye mi yoksa beyâniye'mi olduğu tartışılmıştır. Birinci anlama gelmesi açıktır. Buna göre o devenin bu cinsin fertlerinden bir fert olduğu kast edilmiştir. Fakat ikinci anlama gelmesi daha doğrudur. Bu takdirde o devenin bu cinsin hepsini kapsadığını irad edilmiştir ki, bu da mûbâlağayı ifade etmektedir.[298]

---

[295] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 80.
[296] - İbn Hişâm, *a,g,e,* s. 175.
[297] - İbn Hişâm, *a,g,e,* s. 174; el-Bâcûrî, *a.g.e,* s. 37.
[298] - el-Bâcûrî, *a.g.e,* s. 38.

2. **" نَضّاخَةٌ "** mahzuf olan "ناقة" mevsûfunun sıfatıdır. Bu kelimede biri vezin diğeri madde yönünden olmak üzere iki mûbâlağa vardır. Vezin yönünden mûbâalağa ifade eder. Çünkü teksir ve mûbâlağa ifade etmek için "فاعِلٌ" kipinden "فُعّالٌ" kipine dönüşmüştür. Madde yönünden ise bu kipin "noktalı hâ" ile kullanılmasıdır. Çünkü lâmu'l- fiili noktalı olan bu fiil, lâmu'l-fiili noktasız olan fiilden daha mûbâlağılıdır. Bu nedenle iştikâk âlimleri diyorlar ki," *Kural koyucu kuvvetli harfi kuvvetli mana, zayıf harfi de zayıf mana için koyar.*"[299]

3. " **مِنْ كُلّ نَضّاخَةِ الذِّفْرى** " Burada "اِطْنابٌ بالايضاح بعد الابهام" (Mânayı, dinleyicinin zihnine yerleştirmek için, üstü kapalı anlatımdan sonra konuyu açıklama) sanatı vardır. Ayrıca bu cümle ile kinaye yoluyla o devenin şişman, kuvvetli ve son derece suratlı olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu kelimeler "النضاخ، العرق، الذفرى" arasında "mürâ'âtü'n-nazir" sanatı vardır[300]

17 - تَرْمِي الغُيُوبَ بِعَيْنَيْ مُفْرَدٍ لَهِقٍ إذا تَوَقَّدَتِ الحَزّازُ وَالْمِيلُ

Beyaz renkli yaban öküzünün gözleri gibi keskin gözleriyle sıcaktan kızarmış, sert topraklardan oluşan arazide kaybolan izlerini bularak yolunu sürdürür.

Belâğî yönler:

1. **" تَرْمِي الغُيُوبَ ".** Burada "istiâre-i tasrihiyye" ve "tebe'iyye" sanatı vardır. Bu cümleden "إيقاعُ النّظرِ بسُرْعَةٍ" (Çabucak yönünü bulması) kastedilmiştir. Ka'b, devenin keskin gözleriyle çabucak yolunu bulmasını atılan bir cismin çabucak yere düşüşüne teşbih etmiştir. Müşebbehûn bih olan " تَرْمِي الغُيُوبَ " zikr edilmiş ve müşebbeh olan " إيقاعُ النّظرِ بسُرْعَةٍ " ise hazf edilmiştir. Buradaki istiâre, istiâre-i tasrihiyye ve tebe'iyyedir.[301]

2. **" بِعَيْنَيْ مُفْرَدٍ لَهِقٍ "** Ka'b, burada devenin gözlerini beyaz yaban öküzün gözlerine teşbih etmiştir. Bu teşbih, teşbih-i beliğdir. Çünkü teşbih edatı hazf edilmiştir. Bazıların dediği gibi bu teşbih, istiare değildir. Zira teşbihin her iki yönü de zikredilmiştir.[302]

3." **إذا تَوَقَّدَتِ الحَزّازُ وَالْمِيلُ** " Burada "istiâre-i tasrihiyye" sanatı vardır. Ka'b, burada güneşin kızgın sıcaklığını, ateşin kızarmış alevine teşbih etmiştir. Müşebbehûn bih olan "

[299] - İbn Hişâm, *a,g,e,* s. 177; el-Bâcûrî, *a.g.e,* s. 38.
[300] - el-Hindî, *a.g.e.,* s. 82-83.
[301] - el-Hindî, *a.g.e.,* s. 82-86.
[302] - İbn Hişâm, *a.g.e.,* s. 184.

"توقدت النار" zikr edilmiş ve müşebbeh olan "كمال حر الشمس" ise hazf edilmiştir. Buradaki istiâre, istiâre-i tasrihiyyedir.[303]

4."الغُيُوبَ"(İzi kaybolmuş yol) "الحَزّازُ "(sert ve sarp yerler)"المِيلُ "(Kum tepeleri) Bu kelimelerde "mürâ'âtü'n-nazir" sanatı vardır. Ayrıca " الحَزّازُ " ve " المِيلُ " kelimeleri arasında "tibâk" sanatı vardır. Çünkü " الحَزّازُ " sert olmasına karşın" المِيلُ " kum tepeleri yumuşaktır.[304]

Bu deve öyle bir devedir ki, son derece keskin gözlüdür. Dağlarda ve çöllerde yaşamış yabani öküz gibi izleri kaybolmuş, görünmeyen yollardan ve sarp tepelerden dosdoğru, şaşmadan yönünü bulabilir.

18 – ضَخْمٌ مُقَلَّدُها عَبْلٌ مُقَيَّدُها فِی خَلْقِها عَنْ بَناتِ الْفَحْلِ تَفْضِيلُ

O devenin gerdanı kalın, ayakları dolgundur. Yaratılış bakımından damızlık develerden bile üstündür o deve.

Belâğî yönler:

1." مُقَلَّدُها " ve " مُقَيَّدُها " kelimeleri arasında "cinâs-ı lâhik sanatı vardır. Öyle ki, her iki kelime birbirinden sadece bir harfle ayrılmıştır. Bu beyitte yer alan bu iki kelime arasında "التَّسْجِيعُ" ve "التَّرْصِيعُ" sanatı vardır. Müsecca'fıkralarda yer alan kelimelerin, kafiye ve vezin bakımından birbirine denk olmasına "tersi',(التَّرْصِيعُ) iki fasılanın son harflerinin birbirine aynı olmasına "tesci'i(التَّسْجِيعُ) denir.[305]

2. Ka'b bu sözleri ile " ضَخْمٌ مُقَلَّدُها عَبْلٌ مُقَيَّدُها " kinaye yoluyla o devenin şişman, kuvvetli ve büyük olduğuna işaret etmiştir. [306]

19 – غَلْبَاءُ وَجْنَاءُ عُلْكُومٌ مُذَكَّرَةٌ فِی دَفِّها سَعَةٌ قُدّامُها مِيلُ

Bu deve kalın ve uzun boynu, iri çehresi ve geniş böğrü ile erkek deveyi andırır.

---

[303] - el- Hindî, *a.g.e.*, s. 86.
[304] - el- Hindî, *a.g.e.*, s. 86.
[305] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 191; el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 43.
[306] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 88.

Belâğî yönler:

" قُدّامُها مِيلُ" Ka'b burada kinaye yolu ile bu devenin boynunun uzun olduğuna işaret etmiştir." مُذَكَّرَةٌ " Burada dişi, deve eril deveye teşbih edilmiştir.[307]

Bu beyitte devenin altı tane vasfı zikredilmiştir. 1. " غُلْبَاءُ " Boynu kalındır. 2. " وَجْنَاءُ "Yanak kemikleri büyüktür. Bu develerde medhedilen bir vasıftır. Atlarda ise yanak kemiklerinin ve etinin az olması daha tercih edilir. 3. " عُلْكُومٌ " Şedid ve kuvvetlidir. Bu vasıf develere hastır. 4. " مُذَكَّرَةٌ "Eril deve gibi vücudu iri ve büyüktür. 5." فِى دَفَّيها سَعَةٌ " Vücudunun her iki tarafı geniştir. Bu vasıf bir önceki vasfı tekid etmektedir. Zira vücudunun her iki tarafının geniş olması devenin iri ve büyük olmasını gerektirmektedir. 6. "قُدّامُها مِيلُ " Bu sözle o devenin boynunun uzun olduğunu veya alelacele yürüdüğünü kast etmiştir.[308]

20 – وَجِلْدُها مِنْ أَطُومٍ ما يُنَيِّسُهُ طِلْحٌ بِضاحِيَةِ الْمَتْنَيْنِ مَهْزُولُ

Bu devenin derisi kaplumbağa derisi gibi sert ve kaygandır ki, açlıktan zayıf düşmüş keneler bile güneşe maruz kalmış derisini örseleyemez.

Belâğî yönler:

" وَجِلْدُها مِنْ أَطُومٍ " Burada teşbih sanatı vardır. Devenin derisi kaplumbağa derisine teşbih edilmiştir. [309] Ayrıca Ka'b'ı bu sözünde mübalağa sanatı da vardır. Çünkü devenin derisinin, kaplumbağa derisi gibi olması hem aklen ve hem de adeten imkânsızdır. Bu kelimeler arasında, "وَجِلْدُها ، مِنْ أَطُومٍ، طِلْحٌ، بِضاحِيَةِ الْمَتْنَيْنِ " "mürâ'ât-ı nazir" sanatı vardır.

"أَطُومٍ " Hakkında zürafa, deniz kaplumbağası, bir tür derisi kalın balık, kirpi, inek denilmiştir.[310]

Açıklama:

Bu devenin derisi son derece sert ve kaygandır. Bu nedenle açlıkta zayıf düşen keneler bile güneşe maruz kalan sırtının her iki tarafına yapışamaz ve tesir edemez.

---

[307] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 192-193.
[308] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 44.
[309] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 44.
[310] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 195.

21 – حَرْفٌ أَخُوهَا أَبُوها مِنْ مُهَجّنَةٍ وَعَمُّها خالُها قَوْداءُ شِمْلِيلُ

Bu deve dağ gibi heybetlidir. Onun kardeşi ile babası, amcası ile dayısı da soylu ve asildir. Beli ve boynu uzun, çevik yürüyüşlü bir devedir.

Belâğî yönler:

" حَرْفٌ " Dağ tepesi demektir. Burada deve, güç ve sertlik açısından dağa teşbih edilmiştir. Teşbih edatı hazf edildiği için buradaki teşbih, "teşbih-i müeked"dir. [311]Bazılarına göre burada teşbih manasında "kef" mübâlağa için izmâr edilmiştir.[312]

"مِنْ مُهَجّنَةٍ" Arap geleneğinde "tehcin" (melezlik) devede iyi bir özellik, insanda ise kötü bir vasıf kabul edilmiştir. Çünkü develerdeki anlamı soyun asaletli olmasıdır. İnsandaki anlamı ise babanın Arap annenin ise cariye olmasıdır.[313]

" أَخُوهَا أَبُوها ، وَعَمُّها خالُها " Bu ifade de iki mana muhtemeldir.

1. Teşbih; yani o devenin kardeşi asalette babası gibi, amcası da yine asalette dayısı gibidir.

2. Hakikat; Yani bu develer soylu develer olup, asaletlerini korumak için birbirlerine çektiriyorlar.[314]

" أَخُوهَا ، أَبُوها، وَعَمُّها ، خالُها" Bu kelimeler arasında " mürâ'ât-ı nazir" sanatı vardır.

22 - يَمْشِي القُرادُ عَلَيْها ثُمّ يُزْلِقُه مِنْها لَبانٌ وَأَقْرابٌ زَهالِيلُ

Dümdüz ve kaypak olan o devenin göğsü ve böğrü üzerinde yürümek isteyen kenenin ayağı kayar.

Bu beyit 20. beyiti tekid için söylenmiştir. Bu nedenle ondan hemen sonra zikr edilseydi daha iyi olurdu.[315]

---

311 - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 99.
312- İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 198.
313 - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 199; el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 46
314 - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 199; el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 46.
315 - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 202; el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 48.

23 -عَيْرَانَةٌ قُذِفَتْ بِاللَّحْضِ عَنْ عُرُضٍ مِرْفَقُها عَنْ بَناتِ الزّورِ مَفْتُولُ

Her tarafından etler fırlamışçasına tombul, dirsek kasları ayrık, bir yaban eşeği gibi çevik ve kuvvetlidir.

Belâğî yönler:

Burada deve yabani eşeğe teşbih edilmiştir.[316] "قُذِفَتْ بِاللَّحْضِ "Ka'b, bu sözü ile kinaye yoluyla o devenin etli, şişman olduğuna işaret etmiştir.

Açıklama:

O deve öyle bir devedir ki; yabani eşek gibi güçlü, kuvvetli ve çeviktir. Etli ve şişmandır.

24 - كَأَنّما فاتَ عَيْنَيْها وَمَذْبَحَها مِنْ خَطْمِها وَمِنْ اللَّحْيَينِ بِرْطِيلُ

Gözlerine kadar bütün yüzü ve gerdanı, yular takılan yerinden çenesine kadar olan kısım orak gibi sert ve kuvvetlidir.

Belâğî yönler:

Burada devenin başını uzunluk ve sertlikte, orak'a teşbih etmiştir. العين، والخطم، والمذبح، واللحيين، kelimelerinde" mürâ'ât-ı nazir" sanatı vardır.

25 - ثُمِرُّ مِثْلَ عَسِيبِ النَّخْلِ ذا خُصَلٍ في غارِزٍ لم تُخَوِّنْهُ الْأَحالِيلُ

Hurma ağacının dalı gibi uzun, gür ve bol kıllı kuyruğunu sütü sağılmadığı için delikleri boşalmamış memeleri üzerine salıverir.

Burada devenin kuyruğu hurma dalına teşbih edilmiştir. Ayrıca şair, kinaye yolu ile devenin kuyruğunun uzun olduğuna işaret etmiştir.[317]

26 - قَنْوَاءُ فِي حُرَّتَيْها لِلْبَصِيرِ بِها عِتْقٌ مُبِينٌ وَفِي الْخَدَّيْنِ تَسْهِيلُ

O deve, yumru burunludur. Deveden anlayanlar kulaklarından ve yanaklarından onun asil ve cins bir deve olduğunu anlarlar.

---

316 - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 48-9.
317 - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 112.

Açıklama:

O deve öyle bir devedir ki, develerden anlayan kişi ona baktığında, onun yumru burnuna, uzun kulaklarına ve yumuşak yanaklarına baktığında onun cins ve asil bir deve olduğunu anlar.

27 - تَخْذِى عَلَى يَسَرَاتٍ وَهِيَ لَاحِقَةٌ ذَوَابِلٌ مَسُّهُنّ الْأَرْضَ تَحْلِيلُ

Mızrak gibi sert ve ince ayaklarıyla sanki yere değmiyormuşçasına hızlı yürüyor.

Belâğî yönler:

1. Ka'b devenin ayaklarını ince ve sertlik açısından mızraklara teşbih etmiştir.[318] Ka'b, bu ifade ile " مَسُّهُنّ الْأَرْضَ تَحْلِيلُ " kinaye yoluyla o devenin çok hızlı yürüdüğüne işaret ediyor.[319]

2. Bu beyitte, "تَشابه الاطراف" "teşâbühü'l-etrâf "sanatı vardır. Zira " مَسُّهُنّ الْأَرْضَ تَحْلِيلُ " cümlesi " تَخْذِى عَلَى يَسَرَاتٍ " cümlesine mana açısından uygundur.[320]

Açıklama:

O deve kuru ve sert mızraklara benzeyen ayaklarıyla çok hızlı yürüyor. Onun önünde olan develere çabucak yetişiyor ve maksadına çok çabuk ulaşıyor.

28 - سُمْرُ الْعُجَايَاتِ يَتْرُكْنَ الْحَصَى زِيَماً لَمْ يَقِهِنّ رؤُسَ الْأَكَمِ تَنْعِيلُ

Siyah mızraklara benzeyen ayaklarıyla çakıl taşlarına bastıkça etrafa dağıtır. Taşlık tepeleri geçerken ayaklarına deri mahfaza geçirmeye gerek yoktur.

Belâğî yönler:

1 " سُمْرُ الْعُجَايَاتِ " Burada "müşebbehun bih", "müşebbehe" izâfe edilmiştir. Devenin ayaklarının etleri veya damarları demir mızraklara teşbih edilmiştir.[321]

2."تَرْمِي الْغُيُوبَ" " Burada "istiâre-i tasrihiyye" sanatı vardır. Ka'b, dağın tepesini başlara teşbih etmiştir. "Müşebbeh" hazf edilmiş ve "Müşebbehun bih" zikr edilmiştir.

---

[318] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 53.
[319] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 121.
[320] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 122.
[321] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 54.

" لَمْ يَقِهِنّ تَنْعِيلُ " Burada "mecaz-ı 'akli" sanatı vardır. Çünkü "لَمْ يَقِهِنّ " sebebe isnad edilmiştir.

Açıklama:

O deve, öyle bir devedir ki; siyah mızraklara benzeyen bacaklar ve bacaklarındaki damarlar o kadar güçlüdür ki çakıl taşlarına bastığında her birini bir tarafa atar. Dağlarda ve tepelerde yürürken ayaklarına bir şey geçirmeye gerek yoktur.

29 - كَأَنّ أُوْبَ ذِراعَيْها إِذَا عَرِقَتْ وَقَدْ تَلَقّعَ بِالقُور العَساقِيلُ

Dağ tepeleri seraplarla örtündüğü, ter içinde kaldığı çok sıcak günlerde bile kollarını çabuk kaldırıp indirir.

Belâğî yönler:

1. " إِذَا عَرِقَتْ " Burada kinaye yoluyla sıcaklığın şiddetli olduğu vakit kast edilmiştir.

2. " وَقَدْ تَلَقّعَ بِالقُور العَساقِيلُ " Burada kalb (القلب) vardır. Cümlenin aslı şöyledir. وَقَدْ تلقعَ القُورُ بالعَساقيل Beyan ve dilbilimcilerden kalb sanatını mutlak bir şekilde kabul edenler olduğu gibi reddedenlerde vardır. Kur'an'ı Kerim'de de kalb sanatına rastlanılmaktadır.[322]

3. Beyitte teşbih sanatı vardır. "Müşebbeh" " كَأَنّ " nin ismi olan " أُوْبَ ذِراعَيْها " kelimesidir. "Müşebbeh" bih ise 32. beyitteki "ذِراعا عَيطَلِ نَصَفٍ" ibaresidir. Ka'b, devenin çabuk hareket edişini uzun boylu, orta yaşlı bir bayanın ciğer paresini kaybettiği için yüzüne ve göğsüne vurmak için indirip kaldırdığı kollarına teşbih etmiştir.[323]

30 - يَوْماً يَظَلّ بِهِ الْحَرْباءُ مُصْطَخِداً كَأَنّ ضَاحِيَهُ بِالشّمْس مَمْلُولُ

Kertenkelenin sırtı çöl güneşinde, külde pişmiş ekmeğe döndüğü günlerde bile durmadan yol alır.

Belâğî yönler: Ka'b, kertenkelenin güneşe bakan kısmını ateşte kızartılmış ekmeğe teşbih etmiştir. Bu teşbihten maksat "müşebbeh"in durumunu beyan etmektir.[324] Ayrıca bu beyit kinaye yolu ile şiddetli sıcaklığa işaret etmektedir.

---

[322] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 222; el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 56.
[323] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 55.
[324] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 226.

31 - وَقَالَ لِلْقَوْمِ حَادِيهِمْ وَقَدْ جَعَلَتْ وَرْقُ الْجَنَادِبِ يَرْكُضْنَ الْحَصَى قِيلُوا

Gri renkli çekirgenin sıcağın etkisiyle taşın altına gizlendiği ve devecinin kervandakilere dinlenmelerini söylediği anda bile yolunu sürdürür.

Belâğî yönler:

"قال" ve "قيلوا" kelimeleri arasında "şibh-i iştikak" vardır.[325]

32 - شَدَّ النَّهارِ ذِرَاعا عَيْطَلٍ نَصَفٍ قَامَتْ فَجَاوَبَهَا نُكْدٌ مَثَاكِيلُ

Günün sıcaklığı artınca, o devenin, ön ayaklarının seri hareketi, çocuğunu kaybetmiş uzun boylu, orta yaşlı ananın dövünmesine, onu gören diğer çocuklarını kaybetmiş anaların da aynı hareketi tekrarlamalarına benzer.

Belâğî yönler:

"شَدَّ النَّهار " Bu ifade gündüzün yükselmesi manasındadır. Mübalağa için kullanılmıştır. Şiddetli sıcaklığı ifade eder.[326]

Açıklama:

Günün çıkmasıyla, güneşin yükselmesi ve sıcaklığın şiddetlendiği günlerde bile o deve rahat bir şekilde hareket eder ve yürür. Onun ayaklarının seri hareketi ciğer paresini kaybetmiş orta yaşlı, uzun boylu bir bayanının matemi nedeni ile elleri ile yaptığı seri hareketlere benzer.

33 - نَوَاحَةٌ رِخْوَةُ الضَّبْعَيْنِ لَيْسَ لها لَمَّا نَعَى بِكْرَهَا النَّاعُونَ مَعْقُولُ

Yürürken gösterdiği sürat, haberciler ilk yavrusunun ölüm haberini, getirdiklerinde aklı başından gidip dövünen annenin el hareketlerinin çabukluğu gibidir.

Belâğî yönler:

1. "نَوَاحَةٌ" Bu kelimede mübalâğa vardır.

2. "نَوَاحَةٌ" (ölen evladı için feryad eden kadın) "رِخْوَةُ الضَّبْعَيْنِ" (kolları çok hafiftir) " لَيْسَ لها مَعْقُولُ " (akıl ve idrake sahip değildir) Bu kelimeler "muhassas (مُخَصص)" olan

[325] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 139.
[326] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 59.

sıfatlardır. Bu sıfatlar elleri ve ayakları çabuk hareket ettirmeyi gerektirir. Beyitte "لَيْسَ " nin haberinin ismine takdim olmasının sebebi Ka'b'ın kafiyeye riayet etmesindendir.[327]

3. Deve, ansızın ölen çocuğunun ölümü kendisine bildirilince feryat eden, kollarıyla ve ayaklarıyla hızlı hareket eden bir anneye teşbih edilmiştir.

34 - تُقْرِي اللَّبَانَ بِكَفَّيْها وَمِدْرَعُها مَشْقُوقٌ عَنْ تَرَاقِيها رَعَابِيلُ

O kadın, el ve tırnaklarıyla göğsünü parçalar. Göğsü ve köprücük kemiği üzerindeki gömleği ise yer yer yarılmış ve yırtılmıştır.

Açıklama:

O kadın çok ağlıyor. Kolları çok hareketlidir. El ve tırnakları ile göğsünü parçalıyor. Hüzün ve kederden dolayı hissiz kesilmiş ve bu nedenle acının ne olduğunu bilmiyor.

7.3. İstîtaf ve İ'tizar Bölümü

Kasidenin bu bölümü 10 beyitten (35-44) oluşmaktadır. Deve tasvirinden sonra Ka'b, Hz. Peygamber'in kendisini affetmesi hususunda, hiçbir dostundan yardım temin edemediğini, onlara *"Bırakın Allah ne dilemişse o olur"* diyerek, Hz. Peygamber'e geldiğini, kendisi hakkında çok şeyler söylenmişse de gerçekte bunları yapmadığını, bunların dedikoducular tarafından uydurulduğunu, bu yüzden dedikodulara göre hesaba çekilmemesi gerektiğini, zaten Hz. Peygamber'den de ceza değil af umulduğunu ifade eder.

35 - تَسْعَى الوُشَاةُ جَنابَيْها وقَوْلُهُمُ إنَّكَ يا ابْنَ أبي سُلْمَى لَمَقْتولُ

Su'âd'ın yöresinde kötülük yaymaya çalışan iftiracılar bana;

Ey Ebû Sülm'a'nın oğlu sen artık kendini ölmüş bil dediler.

Belâğî yönler:

1. " الوُشَاةُ" "واش" nin çoğuludur. "فاعل" vezni üzerine gelen bütün vasıflarda " جمع الكثرة" nin- çokluk çoğulu- bu vezin üzerine gelmesi daimi bir kuraldır. " قارئ وقراء صائم "

[327] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 145.

وصوام" gibi. Fakat "قاعلة" vezni üzerine gelen vasıflarda " جمع الكثرة"nin " فعال" vezni üzerine gelmesi nadirdir. Şair el- Kutmiyy'nin şiirindeki "صداد" gibi.

ابصارهن إلى الشبان مائلة وقد اراهن عني غير صداد

Gözleri gençlere doğru meyillidir. Onların benden yüz çevirmediklerini görüyorum.

Aynı şekilde mu'tel olan vasıflarda da " جمع الكثرة"nin " فعال" vezni üzerine gelmesi nadirdir. " غازوغزاء" وسراء سار gibi. [328]

2 إنَّك يا ابْنَ أبي سُلْمَى لمَقتولُ " Bu cümle, haber cümlesinin çeşitlerinden olan isim cümlesidir. İsim cümlesi, süreklilik ve devam ifade eder. Burada Ka'b, muhatap kitlenin bu haber cümlesini kesinlikle kabul etmeyeceklerine inandığı için haber cümlesini iki te'kid edatıyla pekiştirmiştir. Bu gibi haber cümlelerine " İnkârî haber" denir. Ka'b, "cümle-i mu'teriza" olan "nidâ'yı" kullanarak ara söz (الإطناب بالاعتراض) yolu ile itnâb yapmıştır.

Açıklama:

Kasidenin bu kıtasında Ka'b, söz taşıyan, kötülük yaymaya çalışan ve Su'âd'a giderek Resûlüllah'ın Ka'b'ın ölüm fermanını çıkardığını ve Ka'b'ın artık bir ölüden ibaret olduğunu söyleyenlere sitem etmektedir. Daha öncede Ka'b'ın biyografisinde belirtildiği gibi Ka'b'ın ölüm fermanı verildiğinde Müzeyne kabilesine giderek emân talep etmiş fakat talebine olumsuz cevap almıştı. İşte o sırada fitne yaymaya çalışanlar Ka'b'ın artık bir ölüden ibaret olduğunu yaymaya başladılar. Ka'b, kasidenin bu kıtasında bunları dile getirmektedir.

36 - وقـــال كل خليل كنت آمـــله لا ألهينك، إني عنك مشغولُ

Umut beslediğim bütün dostlarım bana;

Sana faydamız olmaz, "Başının çaresine kendin bak" dediler.

Belâğî yönler:

"كل" kelimesi burada mübalağa içindir.

[328] - el-Hemelâvî, Ahmed, *Kitâbu Şezz'l 'arf fi fenni' s-sarf,* Dâru Firâs, Mısır, t.y, s. 103.

"لا ألهينك" Buradaki "لا" nefi içindir. Tekid ise zaruretten dolayıdır. Bu beyitte kinaye vardır. Ka'b, kinaye yolu ile herkesten umudunu kestiğini, tutunacağı tek dal "istitaf ve i'tizar" olduğunu bildirmektedir.

Açıklama:

Ka'b, Resûlüllah'ın tehdidini duyunca umut beslediği, güvendiği ve yardım edeceklerine kesin inandığı dostlarına ilticada bulundu. Fakat onlar kendi selametleri için ve Resûlullah'ın gazabından korktukları için onun bu ilticasını kabul etmediler ve kendisine dediler ki: Biz bu işte yokuz. Bu tehlikeli bir iştir. Sen kendi başının çaresine bak.

37 - فقُلْتُ خَلُّوا سَبيلِي لاَ أبـالكُم فكُلُّ مـا قدَّرَ الـرَّحْمنُ مَفْعولُ

Ey soysuzlar! Beni kendi halime bırakın.

Rahman olan Allah, neyi takdir etmiş ise o olur.

Belâğî yönler:

خَلُّوا: Bu üslup, talebî inşa üslubudur. Emir ifade eder. Bu üsluptan maksat iltimastır.

لاَ أبـالكُم: Bu üslup, talebî inşa üslubudur. Nefi ifade eder. Bu üsluptan maksat duâdır.

Açıklama:

لا ابا له: Bu terim Arapçada kinaye yoluyla hem medh, hem de zem için kullanılan bir terimdir. Medh için şu şekilde kullanılır. Babasının olmamasından maksat, medh edilen kişinin değer açısından benzerinin olmamasıdır. Zem için ise şu şekilde kullanılır. Onların nesebi meçhuldür, bilinmemektedir. Buradaki şiirde şu anlamda kullanılmıştır. Çünkü onlar, ona yardım etmedikleri için kendisi onları zem ederek "*Ey babası belli olmayan, nesebi meçhul insanlar yolumdan çekilin.*" şeklinde onları yeriyor.[329]

Ayrıca bu beyit, Kâ'b'ın daha Resûlüllah'ın yanına gelmeden İslâm'a ısındığını ve Müslüman olmaya hazır olduğunu göstermektedir.

38 - كُلُ ابن أنثى وإنْ طالتْ سلامتُه يوماً على آلة حَدْباءَ محمولُ

Her insan ne kadar yaşarsa yaşasın, mutlaka bir gün o kambur tahtanın üzerine konacaktır.

---

[329] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 245

Belâğî yönler:

ابن أنثى: Burada "kinaye" vardır. Burada kinaye yoluyla insan kast edilmiştir. Kinaye kısımlarından "mekniyyun'anh" (Kinâyede kasdolunan mana) "mevsuf" olan kinayedir.

آلة حدباء: Kinaye yoluyla tabut kast edilmiştir. Kinaye kısımlarından mekniyyun'anh "mevsuf" olan kinayedir.

Beyitte "السلامة" ve " آلة حَدْباءَ " kelimelerinde tezat (المطابقة) sanatı yapılmıştır.[330]

Açıklama:

Ka'b, burada şunu ifade etmektedir. Her insan ne kadar yaşarsa yaşasın mutlaka bir gün tabuta konacaktır. Öyle ise "Ey nefis" sen niye üzülüyorsun, feryat, figan ediyorsun ve "Ey fitneciler, dedikoducular, bana yardım etmeyen asılsızlar" siz niye seviniyorsunuz. Neticede gideceğimiz yer birdir. Ayrıca geçen her iki beyitteki sözler, hikmet dolu sözlerdir. Bu konuda Ka'b babasından etkilenmiştir.

39 - أُنبئت أنّ رسولَ الله أو عدَني والعفوُ عند رسول اللهِ مأمولُ

Bana, Resûlullah'ın beni öldüreceği haberi verildi, oysa Resûlullah'ın katında af umut edilir.

Belâğî yönler:

رسول الله. Kelimesinin şiirde tekrarlanması ta'zim içindir. Şiirdeki üslûp, haberi üslûptur. Beyitte "العفو" ve " الإيعاد " kelimelerinde tezad (المطابقة) sanatı yapılmıştır.

Açıklama:

İbn-i Hişam, diyor ki: "*Daha önce geçen kasidenin bütün beyitleri, bu beyit için bir giriş niteliğindedir. Çünkü Ka'b'ın bu kasideden maksadı yalvarması, ölümden kurtulması ve teveccüh kazanmasıdır.*"[331]

Arapçada "el-va'd" (الوعد) hayırda "el-i'âd" (الإيعاد) ise şerde kullanılır. Bundan dolayıdır ki, bazı Arap edebiyatçılar duasında;

يا من إذا وعد وفى وإذا أوعد عفى

[330] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 164.
[331] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 248

"*Ya söz verdiğinde sözünü yerine getiren ve tehdit ettiğinde de af eden Allah'ım!*" diye dua ederler.[332]

Ka'b'ın bu beyitte "Resûlullah" kelimesini tekrar zikr etmesi büyüklüğün, ihtişamın ve azametin izharı içindir. Bundan dolayı bu manayı daha güzel ifade eden "**عند** " kelimesini kullanmış "**من**" kelimesini kullanmamıştır. Zira sabit olan ve tevatür yoluyla bize intikal eden şudur ki: Afetmek ve bağışlamak "Resûlullah'ın" ahlakıydı. O kendisine yapılan bir kötülükten dolayı kimseyi cezalandırmazdı. Tam tersine afediyor bağışlıyordu. Bu nedenle şiirde zamir yerine, ism-i sarih "Resûlullah" kelimesini zikredilmiştir. Çünkü ism-i sarihte, zamirde olmayan bir etki vardır ve affı gerektiren, rızayı celp eden risâlet tekrar itiraf edilmiş oluyor. Rivayet edildiğine göre Ka'b, "*Af Allah'ın elçisindendir.*" deyince Resülullah "*Af Allaha (c.c.) mahsustur.*" demiştir.[333]

Bu konuda kendisine tabi olmak, teşvik edilen bir haslettir. Nitekim Kur'ân-ı Kerimde şöyle buyrulmuştur.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللّهَ كَثِيراً

"*And olsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.*"[334]

40 – فَقَدْ أَتَيْتُ رَسُولَ اللّهِ مُعْتَذِراً وَالْعُذْرُ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ مَقْبولُ

Allah Resulünden özür dilemek için geldim; çünkü Resûlullah'ın yanında özürler Makbuldür.

Belâğî yönler:

Bu beyit çoğu nüshalarda bulunmamaktadır. Bu nedenle çoğu şarihler bu beyti şerh etmemişlerdir.[335]

"Mu'tezir" ve "Özür" kelimeleri arasında iştikak sanatı vardır.[336]

---

[332] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 248
[333] - İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 249.
[334] - Ahzâb, 33/21.
[335]- el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 68.

41 - مَهْلاً هَداكَ الذي أعطاك نافِلَة القُرآن فيها مواعيظٌ وتفصيلُ

Zaman tanı! Hidayetini artırsın Allah ki verdi sana

Vaaz ve hikmetle dolu olan Kuran'ı Ya Resûlüllah.

Belâğî yönler:

"الهداية", "القرآن" , "التفصيل" "المواعيذ" kelimeleri arasında "mürâ'ât-ı nazir" sanatı vardır.

Açıklama:

Ka'b, kendisini afetmesi ve kendisine şefkat göstermesi için Resûlullah'a yalvarıyor. Bu ve bundan sonraki beyitler Ka'b'ın bu konuda ısrarcı olduğunu ve bunu bir neticeye bağlamak istediğini göstermektedir. İlk önce Resûlullah'tan şefkat ve merhamet bekliyor. Kendini savunmak için ondan zaman ve mühlet talep ediyor. Bunları' da " mehlen" kelimesi ile ifade ediyor. Sonra kendisine, lâfzen haber, manen ise dua olan "hedâke" kelimesi ile duada bulunuyor. Daha sonra Allah (c.c.) tarafından kendisine bahşedilen nimetleri hatırlatıyor ki Resûlüllah kendisini afetsin, bağışlasın. Ayrıca şuna da işaret etmektedir: Allah (c.c.) Resûlüne çok büyük ve kapsamlı ilimler ihsan etmiştir. Bunlara karşı kitap bir nevi, nafile mesabesindedir. Ve son olarak kitaba, içindeki tüm nasihatlere, hükümlere ve hikmetlere inandığını takrir etmektedir.

42 – لا تَأخُذَنّي بأقوال الوُشَاةِ وَلَمْ أذْنِبْ وَلَوْ كَثُرَتْ فِيّ الأقاويلُ

Laf getirip götürenlerin dedikodusuyla beni hesaba çekme! Hakkımda birçok dedikodular yapılmışsa da, ben o kadar da suçlu değilim.

Belâğî yönler:

"لا " kelimesi konumu itibarı ile nehy (yasaklama) için olsa da beyitte kendini küçük görme, yalvarma anlamında kullanılmıştır.[337]

Beyitte "cem'u'l kille"اقوال" ve "cem'u'l kısre"اقاويل" kelimeleri istimal edilerek tezad (المطابقة) sanatı yapılmıştır.[338]

[337] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 69.
[338] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 177.

43 - لَقَدْ أَقُومُ مَقَامًا لَوْ يَقُومُ بِهِ أَرَى وَأَسْمَعُ مَا لَمْ يَسْمَعِ الفِيلُ

Ben öyle bir makamda bulunuyorum ki, şayet gördüğüm ve işittiğim şeyleri bir fil görüp, işitseydi.

44- لَظَلَّ يُرْعَدُ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ مِنَ الرَّسُولِ بِإِذْنِ اللهِ تَنْوِيلُ

Muhakkak o bile titrerdi. Ancak, Allah'ın izniyle, Peygamber'in affına nail olmaktan başka bir şey onu kurtarmazdı."

Belâğî yönler:

لَقَدْ أَقُومُ مَقَامًا: Mahzuf olan yeminin cevabıdır. Cümlenin aslı " **والله لَقَدْ أَقُومُ** "dır. Bu cümle lâm, kad ve mukâdder olunan bir yeminle tekid edildiği için mana açısından daha derin ve daha önemlidir.

مَقَامًا، يَقُومُ، أَقُومُ kelimeleri arasında iştikak cinası vardır. "ارى" ve "اسمع" kelimeleri arasında "mürâ'ât-ü-nazir" sanatı vardır. Ayrıca beyitte (إِيجَازٌ حَذْف) düşürme yoluyla kısaltma yapılmıştır. Çünkü şart edatları ve "ارى" fiilinin mef'ûlu hazf edilmiştir.[1]

لظل يرعد : Bu lafız titremenin sübutuna ve devamına delalet ediyor.

.**Açıklama:**

Bu her iki beyit, mana açısından bir birine bağlı oldukları için birlikte tefsirleri yapılmıştır. Beyitte geçen " makam"dan maksat Resûlüllah'ın meclisidir. Beyitte geçen "kıyam"dan maksat ise Resûlüllah'ın yanında bulunmaktır.

Ka'b, bu beyitte Resûlüllah'ın büyüklüğünü, ihtişamını, heybetini ve bu büyüklüğün ve heybetin hiçbir varlıkta bulunmadığını anlatmaya çalışıyor. Ayrıca Ka'b, bu şiiri ile Resûlüllah'ın meclisinin heybetine ve celaline de işaret etmektedir.

Ka'b, bu meclisin ihtişamına işaret ederek, "Ö*yle bir meclise hazır oldum ki, öyle muazzam şeyler işittim ve gördüm ki, şayet fil bunlara vakıf olsaydı sarsılırdı*." diyor.

Burada hayvanlar arsında özelikle filin zikr edilmesinin sebebi ise filin cüsse açısında büyük ve sarsılmaz bir heybete sahip olmasındandır.

[1] - el-Hindî, *a.g.e.*, s. 181.

7.4. Peygamberi Medh Etme Bölümü

45 - حَتَّى وَضَعْتُ يَميني لا أُنازِعُهُ فـي كَفِّ ذِي نَـقماتٍ قِيلُهُ القِيلُ

Ben, yüce peygâmber'e karşı hiçbir itirazda bulunmadan sağ elimi,
O'nun adaletli eline uzatıyorum. Şimdi söz onun sözüdür.

Belâğî yönler:

" لا أُنازِعُهُ " Burada "tekmil" sanatı vardır. Bu, yanlış anlaşılması ihtimali bulunan bir sözün arkasından bunu ortadan kaldıran bir kısım getirmek demektir. Çünkü sağ elini onun elinin üzerine koymak bir çatışma ve çekişmeden dolayı da olabilir. Ka'b bu ihtimali " لا أُنازِعُهُ " kelimesi ile ortadan kaldırmıştır. Bunun benzeri şu beyittir:

فَسَقى دِيَارَكَ غيرَ مُفْسِدِها صَوْبُ الرَّبيعِ وديمَةٌ تَهْمي

İlkbahar yağmurları sakin ve sürekli yağışlarla senin diyarını –bozmadan- sulasın.

Bu beyitte, "gayra müfsidihâ (bozmadan)" kaydı olmasaydı beyitten her tarafı bozan sel sularının da anlaşılması, ihtimal dâhilinde olduğundan beddua olarak algılanabilirdi.[340]

" ذِي نَـقماتٍ قِيلُهُ القِيلُ " Ka'b burada kinaye yolu ile Hz. Peygambere işaret etmiştir.

الكف ve اليمين kelimeleri arasında "muraât-u nazir" sanatı vardır.

Açıklama:

Bu beyitle birlikte Ka'b, Resûlüllah'ın medhine geçiyor. Ka'b, sözü söz olan, kâfirlerden intikam almaya muktedir olan Resûlüllah'ın eline elini koyduğunu söylerken, Resûlülah'ın mescidine giderek Müslüman olduğu hikâyesine işaret etmektedir.

Ka'b, yüce Peygâmber'e hiçbir itirazda bulunmadan, hiçbir şeyde ona muhalefet etmeden, onun hükmüne rıza gösterdiğini söylemektedir. Şüphesiz Resulullah'a karşı gelmemek, onun emrinin altına girmek ve ona itâat etmek gerekli ve vacip olan durumlardandır.

---

[340] - el-Hindi, *a.g.e.*, s. 185; D,İ,A, XIX, 218. Madde, (Itnâb).

Ka'b, özellikle şiirinde sağ elini zikretmiştir. Zira alma, verme, içme, müsafaha gibi saygın olan işler sağ elle, istinca gibi değersiz şeyler ise sol elle yapılır. Şüphesiz Resûlüllah'ın elini müsafaha etmek rütbe açısından en şerefli, en onurlandırıcı şeylerdendir.

46 - لَـذاكَ أَهْيَبُ عِنْدي إذْ أُكَلِّمُهُ وقيلَ إنَّكَ مَنْسوبٌ ومَسْئُولُ

Allah'ın elçisiyle konuştuğum ve sen, mensub ve mesulsun denildiği zaman, o bana;

Belâğî yönler:

Bu beyitte "tazmîn(تضمين)" vardır. Zira sonraki beyitten olmasa bu beytin anlamı anlaşılmamaktadır. "لَـذاكَ أَهْيَبُ عِنْدي" Buradaki lâm harfi, mukadder olan kasemin cevabında gelmiştir. Ayrıca bu lâm'ın ibtidâ lâm'ı olabilme ihtimali de vardır.

Açıklaması:

" إنَّكَ مَنْسوبٌ" Yani sana nispet edilen bazı sözler vardır. Ka'b, kardeşi Büceyr'i Müslüman olmaktan men etmişti, kardeşi Müslüman olduktan sonra da onu ve Resûlüllah'ı hicvetmişti. Ka'b, Resûlüllah ile konuştuğunda, kendisinden sadır olan bu sözlerden Resûlüllah'ın haberinin olduğunu bildiği için Allah Resûlünün kendisine yırtıcı bir arslandan daha heybetli geldiğini söylemektedir.

47 - مِنْ خادِرٍ مِنْ لُيوثِ الأسدِ مَسْكَنُهُ مِنْ بَطْنِ عَثَّرَ غِيلٌ دونَهُ غِيلُ

Aslanları ile meşhur olan "batn-i asar" denilen ıssız ormanlıkta, ininde yaşayan kuvvetli ve korkunç aslanların birinden daha heybetli geldi.

Belâğî yönler:

بَطْنِ عَثَّرَ : Burada mecaz yolu ile o ormanın ortası kast edilmiştir. Çünkü (البطن) ortayı gerektirmektedir. Ayriyeten kinaye yolu ile o Aslanın oranın en iyi aslanlarından olduğu kast edilmiştir.

Açıklama:

" بَطْنِ عَثَّرَ" Arslanları ile meşhur bir orman. "غِيلٌ " Birbirine dolanmış, geçmiş. Resûlüllah, (s.a.v.) arslanları ile meşhur "batn-i asar" denilen ıssız ormanlıkta, ininde yaşayan kuvvetli ve korkunç arslanların birisinden daha heybetli geldi bana.

48 - يَغْدو فَيُلْحِمُ ضِرْغامَيْنِ عَيْشُهُما لَحْمٌ مِنَ القَوْمِ مَعْفورٌ خَراذِيلُ

Bu öyle bir aslandır ki, erkenden ava çıkar, çifte yavrusunu parça parça yerlere serilmiş insan etleriyle besler.

Belâğî yönler:

"لَحْمٌ مَنَ القَوْمِ " Burada kinaye yoluyla, bu aslanın diğer bütün aslanlardan daha korkunç ve daha heybetli olduğunu dile getirmektedir. Buda, onun çok avlandığını ve avını parçaladığı anlamına gelmektedir.

"لحم" ve "يلحم" kelimeleri arasında iştikak sanatı vardır.

Açıklama:

Ka'b, bu beyitte o aslanları karakterize ederek şöyle diyor; o aslan öyle bir aslandır ki: İki yırtıcı ve korkunç yavrularını idare ve iaşe etmek üzere sabahleyin giderek birçok insan kümelerine hücum eder, birçok kimseleri parçalar, etlerini getirip iki yavrusuna yedirir. İninde et parçaları yer yer toprağa bulaşmış bir şekilde durur. Zira o aslan, her iki yavrusuna ihtiyacından fazla et getirir ve onlarda et kıymetsiz olduğu için, artar.

49 - إذا يُساوِرُ قِرْناً لا يَحِلُّ لَهُ أنْ يَتْرُكَ القِرْنَ إلاَّ وهْوَ مَغْلُولُ

Kendi emsaliyle cenkleştiği vakit de hasmını yerlere sermedikçe meydanı terk etmeyi nefsine haram sayar.

Belâğî yönler:

Bu beyitte (لا) ve (إلاَّ) edatları ile kasr üslubu kullanılmıştır. Mübâlağa amacı ile mevsûf, sıfata kasr edilmiştir.

(لا يَحِلُّ لَهُ أنْ يَتْرُكَ القِرْنَ إلاَّ وهْوَ مَغْلُولُ) Kâ'b, burada kinaye yolu ile onun cesaretinin tam olduğuna işaret etmiştir.

القِرْنَ , يُساوِرُ ve مَغْلُولُ kelimeleri arasında "muraât-u nazir" sanatı vardır.

Açıklama:

" يُساوِرُ قِرْناً" Cesarette, ilimde veya bunlar dışında başka şeylerde rakibi ile mücadele etmek demektir. Burada özellikle "قِرْناً" kelimesinin zikredilmesi, aslanın zaif ve

korkaklarla mücadele etmeyeceğini, tersine cesarette ve güçte kendisine denk olan aslanlarla mücadele ettiğine işaret etmektedir. Bu da savaşta cesaretlilerin yoludur.

O aslan ancak cesarette kendisine benzeyen aslanlarla savaşırken onları yere sermeden vazgeçmez. Sanki onları yere yıkmadan dönmek kendisi için helal değildir.

Ka'b, burada Resûlüllah (s.a.v.)ın, özelliklerinden birini dile getirmek istemiştir. O da şudur, Resûlüllah (s.a.v.) hiçbir zaman düşmandan sakınmamış ve hiçbir zamanda düşmana sırtını dönmemiştir.

50 - مِـنْهُ تَـظَلُّ سِباعُ الـجَوِّ ضامِزَةً ولا تَـمَشَّى بَـوادِيـهِ الأراجِـيلُ

Onun heybetinden çölün yırtıcı aslanlarının sesi kesilir. Onun dolaştığı yerlerde insanlar dolaşmaz.

Belâğî yönler:

(مِـنْهُ تَـظَلُّ) Burada mef'ûlün takdimiyle vurgu ve hasr ifade edilmiştir.

الـجَوِّ ,سِباعُ ve **الوادى** kelimeleri arasında "muraât-ı nazir" sanatı vardır.

Açıklama:

O aslanın korkusundan ve cesaretinden, bölgede yaşayan bütün aslan ve yırtıcı hayvanlar ses çıkarmazlar ve avlanmak için dışarı çıkmaya cesaret etmediklerinden dolayı açlıktan zayıf düşmüşler. Bulunduğu vadiden yaya erkekler de geçmez.

51 - ولا يَـزالُ بـواديـهِ أخُـو ثـقةٍ مُـطرَّحَ الـبَزِّ والـدَّرْسان مَأكولُ

Kendilerine güvenip oraya ayak basan yiğitler, silahları yerlerde; kendileri ise köhne paçavralar içinde yenmiş yatarlar.

Belâğî yönler:

(الـدَّرْسان) Çaput eski bez parçalarına denir. Ka'b, "isti'âre-i tasrihiyye" yolu ile aslanın parçaladığı kişinin elbiselerine paçavra, eski bez parçalarına teşbih etmiştir.

الـبَزِّ ve **الـدَّرْسان** kelimeleri arasında "muraât-u-nazir" sanatı vardır.

52 - إنّ الرّسُولَ لسَيْفٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ مُهَنّدٌ مِنْ سُيُوفِ اللّهِ مَسْلُولُ

Muhakkak ki Peygamber, kendisiyle aydınlanılan, Allah'ın çekilmiş yalın kılıçlarından bir kılıçtır.

Belâğî yönler:

إنّ الرّسُولَ لسَيْفٌ Bu üslupta teşbihi beliğ vafdır. Ka'b, Resûlüllâh(s.a.v.)'ı Hint demirinden yapılmış olan ve Arapların yanında en değerli ve en kıymetli olan kılıca teşbih etmiştir. Ayrıca bu teşbihi, tekid edatı olan "إنّ" ve "لام" ile pekiştirmiştir.

يُسْتَضَاءُ بِهِ Bu üslubta "istiâre-i mekniyye" vardır. Burada Resûlullah (s.a.v.) karanlıkta yolu aydınlatan ve kişiye doğru yolu gösteren nura benzetilmiş ve "müşebbehun bih'i" "المصباح" kelimesi hazfedilmiş ve "müşebbeh" olan "الرّسُولَ" kelimesi zikredilmiştir.

سُيُوفِ اللّهِ Bu kelimeyle kinaye yoluyla Allah'ın seçilmiş kulları; Pegamberler ve mücahitler kastedilmiştir.

Açıklama:

Bu beyit, bütün kasidenin baş tacıdır**.** Ka'b, bu beyitte Resûlüllah(s.a.v.)'ı benzeri olmayan bir şekilde medhetmiştir. Onun için Ka'b, bu beyti inşad ederken Resûlüllah (s.a.v.) kendisine cübbesini hediye olarak vermiştir. Rivayet olunduğuna göre Ka'b, bu beyti inşad ederken "min suyûfi'l-hind" ifadesini kullanmış, Hz. Peygamber bunu "min suyûfillah şeklinde düzeltmiştir.[341]

3.7.5. Sahabe-i Kiramı Medh Etme Bölüm

53 - فِي فِتْيَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَالَ قَائِلُهُمْ بِبَطْنِ مَكّةَ لَمّا أَسْلَمُوا زُولُوا

Kureyş'ten bir gurup genç içerisinde, Mekke vadisinde İslâm'ı kabul ettikleri vakit sözcüleri onlara, "Medine'ye hicret ediniz." dedi.

Belâğî yönler:

قَالَ قَائِلُهُمْ **:** Ka'b bu sözü ile kinaye yoluyla Hz. Ömer(r.a)'e işaret etmiştir. زُولُوا : Bu üslup, talebi inşa üslubudur. Emir ifade eder. Bu üsluptan maksat iltimastır.

[341]-İbn Hişâm, *a.g.e.*, s. 265.

Açıklama:

Ka'b, bu şiiri ile ikinci hicrete işaret etmiştir. Resûlüllah(s.a.v.), asil bir cemaatın içerisindeydi. Bu cemaatın bir kısmı Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Ondan sonra Müslümanlara karşı yaptırımlar ve işkenceler devam edince Resûlüllah(s.a.v.) Medine'ye hicret etmelerine müsaade etti. Bunun üzerine Hz. Ömer(r.a.) kendilerine hicret etmelerini söyledi.

54 - زَالوا فما زالَ أنْكاسٌ ولا كُشُفٌ عِنْدَ اللقاءِ ولا مِيلٌ مَعازيلُ

Onlar hicret ettiler, ancak çarpışma sırasında zayıf, silahsız ve müdafaasız olanlar yerlerinden ayrılmadılar.

Belâğî yönler:

1. Ka'b, bu beyttte kinaye yolu ile muhacirlerin cesaretine işaret etmiştir.

2. **(زَالوا)** ile **(فما زالَ)** kelimeleri arasında tibak ve iştikak sanatı vardır. 3. **(كُشُفٌ ,أنْكاسٌ مَعازيلُ , مِيلٌ , اللقاءِ ,)** Bu kelimeler arasında muraâtu'n-nazir sanatı vardır.

Açıklama:

Sahabe-i kirâm, Mekke'den Medine'ye hicret ettiler. Vatanlarından göçtüler. Bununla birlikte zayıf olanlar, kalkansız kılıçsız ve silahsız olanlar düşmanla mukavemet etmekten kaçınmadılar. Güçlü olan, kalkanı, kılıcı ve silahı olanlar nasıl mukavemet etmezler ki? Süyutî, bu beyti şu şekilde açıklamıştır: " *Onlar Mekke'den Medine'ye hicret ettiklerinde içlerinde zayıf, kalkansız ve silahsız olanlar yoktu. Aksine hepsi güçlü ve kuvvetliydiler. Bir çığlık işittiklerinde tereddüt etmeden ona doğru koşuyorlardı.* "[342]

55 - شُمُّ العَرانين أبطالٌ لَبُوسُهمُ مِنْ نسجِ داودَ فِي الهَيْجَا سَرابيلُ

Onlar, izzet ve vakar sahibi yiğitlerdir. Zırhları, Davud'un harpte işleyip giydiği demir gömleklerdir.

Belâğî yönler:

(شُمُّ العرانين) Burunları havada. Burada kinaye yoluyla onların yüksek himmet, izzet-i nefis sahibi ve hiçbir şeyden korkmayan kahramanlar oldukları kast edilmiştir**. مِنْ نسجِ داود لَبُوسُهمُ"** Kâ'b, bu sözüyle kinaye yoluyla onların savaşta giydikleri zırhların çok mükemmel ve sağlam olduklarına işaret etmiştir.

[342] - el-Bâcûrî, *a.g.e.*, s. 81.

Açıklama:

Muhacirler, hiçbir şeyden korkmayan, izzetli ve şereflidirler. Savaşta giymiş oldukları zırhlar yapılış açısından en mükemmel ve en sağlam zırhlardır. Zira o zırhlar, Davud' (a.s.) ın yapmış oldukları zırhlar gibi sağlamdır. Hiç şüphesiz ki ona o zırhları, o şekilde yapmayı Allah (c.c.) öğretmiştir.

56 - بيضٌ سَوابِغ قَدْ شُكَّتْ لها حَلَقٌ كأنَّها حَلَقُ القَفْعاءِ مَجْدُولُ

Parlak, uzun zırhlarının halkaları ayırık otunun halkaları gibi, sanatkârane birbirine geçirilmiştir.

Belâğî yönler:

(قَدْ شُكَّتْ لها حَلَقٌ كأنَّها حَلَقُ القَفْعاءِ) Bu cümlede teşbih sanatı vardır. Çünkü Ka'b, onların giymiş oldukları zırhların halkalarını ayırık otunun halkalarına benzetmiştir.

Açıklama:

Onların giydikleri zırhlar, beyaz, parlak ve işlektir. Kâfa denilen çalının dikenleri gibi halkaları biri diğerine geçmiş, maharetle, itina ile muhkem olarak yapılmış zırhlardır.[343]

57 - لا يَفْرَحُون إذا نالتْ رماحُهُمُ قوْماً و لَيْسُوا مَجازيعاً إذا نِيلُوا

Mızrakları düşmana saplanıp zafer kazandıkları zaman asla şımarmazlar, yenilgiye uğradıkları zamanda üzüntü duymazlar.

Belâğî yönler:

1. (**الفرح**) ve (**الجزع**) kelimeleri arasında tibak sanatı vardır.

2. Ka'b bu beyt ile kinaye yoluyla onların cesaretlerine ve yumuşak huylu olduklarına işaret etmiştir.

Açıklaması:

Onlar düşmanlarını yendikleri zaman şımarmazlar. Çünkü bu onların devamlı yaşadıkları bir durumdur. Yenildiklerinde de üzülmezler. Sabır gösterirler. Çünkü biliyorlar ki zaman bir gün kişinin lehine bir günde aleyhine işler.

58 - يَمْشُون مَشْيَ الْجِمال الزُّهْر يَعْصِمُهمْ ضربٌ إذا عَرّدَ السُّودُ التنابيلُ

---

[343] - Karakaya, *M. Arif, Kasîde-i Bürde*, nşr, Kardelen, İstanbul, t.y, s. 55.

Beyaz develer gibi asaletle yürür onlar. Kara yüzlü, kısa boylu düşmanları kaçarken, onları yiğitçe vuruşları korur.

Belağı yönler:

" يَمْشُون مَشْيَ الْجِمال الزُّهْر " 1. Bu cümlede "teşbih-i beliğ" sanatı vardır. Ka'b, savaş meydanında canlı, suratlı hareket etme konusunda onları beyaz develere benzetmiştir.

2. **(الزهر)** ve **(السود)** kelimeleri arasında "tibak" sanatı vardır.

3. (يَمْشُون) ve (مَشْيَ الْجِمال) kelimeleri arasında "iştikak" sanatı vardır.

Açıklama:

Onlar savaş meydanında, korkmadan yiğitçe vuruşurlar. Kısa boylu, kara renkli köle ve Arapların kaçtıkları sırada, o Müslüman ve muhacir kureyşliler, ak renkli develer gibi yavaş yavaş ve cesaretle yürürler. Onlar halis ve hür Araplardır. Korkmadan ilerlerler. Düşmana attıkları darbelerle kendilerini himaye ve muhafaza ederler.

59 - لا يَقعُ الطَعْنُ إلا في نُحُورهمُ وَ ما لهم عَنْ حِياض الْموتِ تَهليلُ

Onlar savaş esnasında ancak göğüslerinden vurulurlar. Onların ölüm denizine dalma konusunda da bir korkuları yoktur.

Belâğı yönler:

1." لا يَقعُ الطَعْنُ إلا في نُحُورهمُ " Ka'b, bu cümle ile kinaye yoluyla onların cesur olduklarına işaret etmektedir. Çünkü onlar yüz çevirip kaçmazlar. Bu nedenle de yaralandıkları vakit ancak göğüslerinden vurulurlar. Ka'b, bu kinayeyi tekid üslubuyla da pekiştirmiştir.

2. Bu beytte (لا) ve (إلاّ) edatları ile kasr üslubu kullanılmıştır.

3.(حِياض الْموتِ) Bu üslupta ölüm, hiyâda(Havuzlara) benzetilmiştir. Bu üsluptaki teşbihi beliğ mudaf ve mudaf ileyh şeklinde gelmiştir. Ayrıyeten burada savaş meydanı(**ساحة المعارك**) ölüm denizlerine(**حياض الموت**) benzetilmiş müşebbeh hazfedilmiş ve muşebbeh bihi olan **حِياض الْموتِ** zikredilmiştir. Buradaki istiare istiarei tasrihiyedir.
4. (الطعن ، النحر ، الموت) Bu kelimeler arasında muraât-ı nazir sanatı vardır.

Açıklama:

Düşmandan aldıkları darbeler onların göğsündedir. Çünkü onlar yüz çevirip kaçmazlar. Hep hücum halindedirler. Bu nedenle de yaralandıkları vakit ancak göğüslerinden vurulurlar. Onlar için ölüm korkusundan dönmek yoktur. Onlara ölüm görünse bile ondan dönmek onlar için mümkün değildir. Ka'b, bu beyti söylerken, Resûlüllah' (s.a.v.) huzurunda bulunan Kuryeşlilere bakarak, sanki ne güzel söylüyor, dinleyin, diye ima etmiştir.[344]

Ka'b, bu beyitle birlikte kasidesini sonlandırdı. Fakat kasidesinde Ensarı medhetmediği için mühacirler onun yaptığı medhi kabul etmeyerek dediler ki: "*Ensarı medh etmeden bizi medhetmiş olamazsın.*" Bu nedenle Ka'b, Ensarı medheden 33 beyitlik bir şiir inşad etmiştir.[345]

[344] -İbn Sellam, *a.g.e.*, I, 102.
[345] -İbn Sellam, *a.g.e.*, I, 102

SONUÇ

Câhiliye dönemi olarak bilinen islâmdan önceki dönemin sosyal yapısı, bu günkü bildiğimiz devlet düzeni şeklinde olmayıp kabile düzeninde olan otoriter bir yönetim şekli hâkimdi. O dönem toplumu, sosyal statü itibarıyla genel olarak soylular, mevâlî (azat edilmiş köleler) ve köleler olmak üzere üçe ayrılmaktaydı. Câhiliye döneminde kabileleri bir birlerine bağlayan en önemli bağ kültür ve etnik bağdı. Her kabilenin, şeyh ve seyyid denen bir başkanı vardı. Söz konusu dönemde ahlakî durum oldukça kötüydü. Fuhuş, zina, içki, kumar ve faiz çok fazlaydı. Bununla beraber o dönemde ahlak namına herhangi bir şeyin olmadığını söylemek doğru değildir. Zira birçok güzel ahlâk ve yüksek meziyet örneği vardı.

O dönemde kabileler, çeşitli dinî inanışlara sahiptiler. Hemen hemen her çeşit inanç sisteminin mensuplarına rastlamak mümkündü. Ancak yaygın olan putperestlikti.

Her dönemde olduğu gibi o denemde de edebiyata çok önem verilmiştir. Arap edebiyatı nesir ve şiir olmak üzere iki unsurdan meydana gelmiştir. Bunların en önemli ayağını şiir teşkil etmektedir. Şiir Arapların ictimâî ve sosyal durumlarını anlattığı için devlet arşivi sayılmış ve bu nedenle şiir ve şaire çok önem verilmiştir. Cahiliye şiirinin tarihçesi kesin olarak bilinmemektedir. Fakat 5. asırda ve 6. asrın başlarında yaşamış olan şairlerin şiirlerindeki belagat, mecaz ve fesâhata bakıldığında şiirin tarihçesinin bu asırlardan daha önce başladığını söylemek mümkündür.

Arap yarımadasında birçok meşhur şair yetişmiştir. Bu şairlerden bir kısmı Müslüman olmuştur. Müslüm olup da İslâmî dönemde de şiir söyleyen şairlere "muhâdrâmun" denilmektedir. Muhâdrâmun şairlerden bir tanesi de sahabî, şair Ka'b b. Zuheyr'dir. Ka'b, câhiliye şairlerinin en büyüklerinden biri olan Zuheyr b. Ebî Sülmâ'nın rehberliği ve hocalığında çeşitli şiirler ortaya koymuştur. Bununla birlikte çok şairin mensub olduğu bir aile içerisinde yetişmiştir. Fakat şiir yeteneğini babasından almıştır. Namı duyulmuş meşhur şairlerdendir. Birinci tabaka meşhur şairler arasında yer almasa da ikinci tabaka şairler arasında yer almıştır.

Ka'b, cahiliye dönemindeki diğer şairler gibi yaşadığı ortamın etkisinde kalarak, şiirlerinde sevgilisine duyduğu özlemden, çölden, çölde yaşayan hayvanlardan, gecelerin uzunluğundan ve yanından ayırmadığı bineğinden bahsetmiş ve en sonunda kasideye asıl hüviyetini veren konuyu işlemiştir. Ka'b'ın cahiliye döneminde nazmettiği

şiirlerindeki mana, yaşanılan ortamla paralellik arz eder. Mana, şiirin söylendiği çevreden uzaklaşmamış, aksine bu çevre ile anlamlanmıştır. Ka'b, çevresinden aldığı unsurları zihninde biriktirip duygu ve düşünceleriyle birleştirerek bir tasarı haline dönüştürüp hayal âlemi yaratmış, hayal dünyasındaki bu gücünü, yani muhayyilesini şiire yansıtarak böylece anlamla hayali iç içe geçirmiştir.

Ka'b'ın, islâmî dönemde söylediği şiirler üslûp açısından cahiliye dönemi şiirinden çok farklı olmasa da içerik açısından çok farlılık arzeder. Daha önce şiirlerine gazel veya nesib ile başlarken, İslâmî dönemde gazel içeren giriş kısmının yerine daha çok dinî içerikli girişlere yer verdiği görülmektedir. İslâmî duygular, şiirlerine üslûp ve içerik bakımından bir sağlamlık katmış, islâmî prensiplerden derin bir şekilde etkilendiği görülmüştür.

Ka'b, şiirlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanmasına rağmen çeşitli sanatları da yeteri kadar kullanmayı ihmal etmemiştir. Diğer taraftan o, fesâhat ve belâğat kaidelerine uygun olarak şiir söylemiş bir şair olarak bilinmektedir. Nitekim onun şiirlerinde belâğat yönünden kusur sayılan hususlara rastlanılmamaktadır. Ayrıca şairimizin bazı beyitleri daha sonraki yıllarda dilbilimciler tarafından delil olarak kullanılmıştır.

Ka'b'ın Divânına çok önem verilmiştir. Doğuda ve Batıda Divânının birçok baskısı yapılmıştır. Divânının çoğu cahiliye döneminde söylemiş olduğu şiirlerden meydana gelmektedir. Divânında tasvir, medih, hiciv, fahr ve hâmâset türü şiirler olduğu gibi Divânında azımsanmayacak kadar da gazel ve hikem türü şiirlerde vardır.

Ka'b b. Zuheyr'in en meşhur kasidesi " Kaside-i Bürde" dir. İslâm tarihinde Hz. Peygamber'e olan muhabbetini manzumeye döken ve şairine Resûlüllah'ın "Bürde" sini kazandıran ilk kasidedir. Bu kaside, telif tarihinden zamanımıza kadar İslâm edebiyatında önemli bir yer işgal etmiştir. Bu kaside gramercilerin, dilbilimcilerin ve müsteşriklerin ihtimamına haiz olmuştur. Bu kasideye yetmişten fazla şerh, yorum ve talik yazıldığı gibi tâştîr ve tâhmîs de edilmiştir. Kaside-i Bürde, nesib, tâsvir, istitaf, Hz. Peygamber'i medih eden bölüm ve sahabeleri medih eden bölüm olmak üzere beş bölümde ele alınmıştır. Bu kaside Ka'b b. Zuheyr'e, Hz. Peygamber'in cübbesini kazandırmış ve bir nevi onu ölümsüzleştirmiştir.

BİBLİYOĞRAFYA

el-'Askalanî, İbn-i Hacer, Ahmed b. Ali, *el-İsabe fi- temyizi's-sahâbe*, Daru'l- Kutubi'l-'İlmiyye, Lübnan, t.y.

---------- *Takribu't-tehzib,* Dâru'l- 'Âsime, Mekke, t.y.

----------*Tehzibu't-tehzib,* Mûessetu er'Risâle, Lübnan, 1995.

el-Bâcurî, İbrâhim b. Muhammed, *Hâşiye âlâ metn-i Bânet Su'âd,* el-Metb'atu'l-Kâstalîye, Mısır, 1286.

el-Basrî, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe en-Nemîrî, *Kitab-u tarihu'l-medineti'l-münevvere,* (Thk. Fehim Muhammed Şeltüt), Medine, t.y.

el-Bağdâdî, Abdulkadir b. Ömer, *Hizânetu'l-edeb,* (Thk. ve Şrh. Abdusselam Muhammed Harun), Mektebetu'l-Hanci, Kahire.t.y.

el-Bendârî, Abdulgaffar Süleyman Hasan Seyyid Kirvey, *Mevsû'at-ü ricâli'l-kütübi't-tis'ah,* Dâru'l-Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1993.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn, *Delâilu en-nubuvve ve me'ârif-u ahvâl-i sâhib-i eş-Şerî'a,* Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1988.

---------- *es-Sunenu'l-kubrâ,* (Thk, 'Abdulkadir 'Atâ), Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2003.

el-Bustânî, Fuâd Efrâm, *eş-Şiru'l-câhilî,* Bikâsukiyye, Beyrut, 1927.

Bolelli, Nusrettin, *Belâgat; Arap Edebiyatı,* İFAV. Yay. İstanbul, 2011.

Ceylan, Yasin, *Zuheyrin Şiirinde Ahlaki değerler*, Yeni Ümit Dergisi, Sayı: 26, 1994.

el-Cumahî, Muhammed b Sellâm, *Tabakatu'l-fuhuli'l-şu'arâ,* (Şrh, Mahmud Muhammed Şakir), Daru'l-Medenî, Cidde, t.y.

Çelebi, Katib, *Keşfu'z-zunun 'an esmâ'i'l-kutubi ve'l-funûn*, (Nşr. Şerefeddin Yaltkaya ve Kilisli Rıfat Bilge), İstanbul, 1971.

Danışman, Nafiz, *Kaside-i bürde,* D.İ.B. Dergisi, c. II, Sayı 12, 1962.

Dayf, Şevkî, *Tarihu'l-edebi'l-'arabî el-'asri'l-cahiliyyî,* Daru'l-Me'arif, Kahire, 1961.

Demirayak, Kenan, *Arap Edebiyat Tarihi, I-II*, Fenomen, Erzurum, 2009.

ed-Dinevri, İbn-i Kuteybe Abdullah b. Müslim, *eş-Şiir'u ve'ş-şua'ra,* Daru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1985

el-Endulusî, İbn-i Abdurrabbih, *el-İkdu'l-ferid,* Daru'l-İhyai't-Turasi'l-İslâmî, Beyrut. 1999.

el-Endülüsî, Ebû-Muhammed, Ali b. Said b. Hazm, *Cemheret-u ensâbi-l 'arab,* (Thk. Abdusselam Muhammad Harun), Daru'l-Meârif. t.y.

Ebû'l-Ferec, Ali b.Hüseyin b. Muhammed, el-İsfahânî, *Kitâbu'l-eğânî,* Daru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2008.

Eyyûb, Sabrî, 'Azizu'l-Âşâr Şerh-i Kasîde-i Bânet Su'âd, İSAM, İstanbul, 1291.

el-Ensarî, Cemaluddin Muhammed b. Hişam, *Şerhu kasideti Ka'b. b Zuheyr,* (Thk, Ebû Naci Mahmud Hasan), Muessesetu'l- 'Ulumu'l-Kur'ân, Beyrut, 1984.

el-Fâhurî, Hennâ, *el-Câmi'i fi'l-edebi'l-'arebî(el-Edebû'l-kadim),* Dâru'l-Cebel, Beyrut, t.y.

el-Fanyasân, Su'ûd b. Abdullah, *Tevsik-u kasîdet-i Bânet su'âd fi'l-metn-i ve'l-isnâd,* Mektebetu'r-Ruşd, Riyâd, 1999.

Ferruh, Ömer, *Tarihu-adabi'l-'arabî,* , Daru'l-İlm li'l-Melâyin, Beyrut, 1988.

en-Neysâbûrî, el-Hâkim Ebû Abdillah, *el-Mustedrek 'alâ es-sahiheyn,* Dâru'l-Me'ârif, Beyrut, t.y.

el-Hitti, Nasr Hannâ, *Divân-u Ka'b b. Zuheyr*, (Şrh. Ebî- Sa'id el-Hasan b. el- Huseyn el-'Askerî), Daru'l-Kütübi'l-'Arabî, Beyrut, 1994.

Hazar, Dursun, *İslâmi İlimler Dergisi*, Sayı 1, 2006.

el- Hamevvî, İbn-i Hücce, *Şerh-u kasidet-i Ka'b b. Zuheyr "Bânet su'âd",* (Thk. Ali Hüseyn el-Bevvâb), Mektebetü'l Me'ârif, Riyyâd, 1985.

el-Hemelâvî, Ahmed, *Kitâbu'ş-şezze'l-'arf fî fenni' s-sarf,* Dâr-u Firâs, b.y., t.y.

el-Hindî, Şihâbuddîn, Ahmet b. Şemsuddîn b. Ömer, ed-Devletabâdî, *Musaddiku'l-fadl şerh-u kasîdet-u Bânet su'âd,* Meclis-u Dâireti'l-Me'ârif, Haydarâbâd, t.y.

el-Hemedânî, İbn-i Deyzîl İbrahim b. el-Hasan, *el-Cüzu fihi hadîsi el-Hâfız İbn-i Deyzîl,* Mektebetu'l-Ğurebau'l-Eseriyye, Medine, t.y.

el-Hamevî, Şihâbuddin, Yâkût b. Abdullah, *Mu'cemu'l-buldân*, Dâr-u Sadir, Lübnan, 1977.

İbn-i Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemaluddin Muhammed, *Lisânu'l-'arab,* Daru'l-Me'ârif, Kahire, t.y.

İbn-i 'Abdilberr, Ebû 'Umer Yûsuf b. 'Abdullah, el-Kurtubî, *el-İsti'âb fî ma'rifeti'l–ashâb,* (Thk. Murşid 'Adil), Dâru'l-E'lâm, Ürdün, 2002.

İbnu'l-Esîr, 'Izzuddin Ebi'Hasan 'Alî b. Muhammed el-Cazerî, *Usdu'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe,* Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan, t.y.

İbn-i Kesîr, 'İmâduddîn Ebû'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, (Thk. Ahmed 'Abdulvehhâb), Dâru'l-Hadîs, Kâhire, 1992.

el-İşbîlî, Ebû Bekir Muhammed b. Hayr, *Fihrst*, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1998.

el-Kâlî, Ebû 'Alî İsma'il b. el-Kâsım el-Bağdâdî, *Kitâb-u zeyli'l-emâlî ve'n-nevâdir,* Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan, t.y.

Karakoç, Sezai, *İslâmın Şiir Anıtlarından Çeviriler*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2011.

Kehhale, Ömer Rıza, *el- Edebû-l 'arabiyyu li'l-Câhiliyeti ve'l-İslâm,* Daru'n-Nahdati'l 'Arabiyye, Şam, 1972.

Keskioğlu, Osman, *Kâ'b b. Zuheyr ve Kâside-i bürde*, Diyanet Dergisi, C. XIV, Sayı 2, Ankara.

el-Keyrevânî, Ebî 'Ali el-Hasan b. Reşîk, *el-'Umde fî mehâsini'ş-şi'ri ve adâbihi*, (Thk. Muhammed Kerkezân), Dâru'l Ma'rife, Beyrut, 1988.

Kırkız, Mustafa, *Zuheyr b. Ebi Sulma ve Hikmet*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), H.Ü. Sosyal Bilimler Entitüsü, Şanlıurfa,1998.

Kumeyhe Müfid, *Şerhu Divân'i Ka'b b. Zuheyr*, Li-Ebî-S'âid es-Sukkerî, Dâru'ş-Şevvaf, Cidde, 1989.

Kuzubaş, Muhammed, *Muhammed Fevzî'nin Miftâhu'n-necât adlı eseri* (*Kaside-i Bürde Tahmis ve Şerhi,*) Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2007.

el-Kureşî, Muhammed b. el-Hattab, *Cemheret-u eş'âri'l 'arab fi'l-Câhiliyeti ve'l-İslâm,* (Thk. Ali Muhammed el-Buccâvî), Nahdat-u Mısır, 1981.

en-Nevevi, Ebû Zekeriyâ Muhiddin b. Şeref, *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-luğât.* Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, t.y.

Nihad. M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak., Yay., İstanbul, 1973

el-Muhasene, 'Ali Ârşid, *Ebû Safiyyete ve Kasidet-u Bânet Su'âd: Dırasetu'n- nekdiyye,* Mecelet-u Câmi'at-u Ummu'l-Kurâ li-'Ulumi'ş-Şer'iyyeti ve'l-Luğeviyyeti va Âdâbihâ, C. 28, Sayı 33, Ürdün, H. 1426.

Seyyid en-Nâs, *Minehu'l-Medh,* Dâru'l-Fikr, Dımeşk, t.y.

Soyyiğit, Osman Zeki, *el-Edebû'l-arabî*, İFAV. Yay.,

es-Subkî, Ebû Nasr 'Abdu'l-Vehhâb b. 'Alî Tacu'd-Din, *Tabakâtu'ş-şafiiyyti'l-kübra*, Dâru'l-İhyâi'l-Kütübi'l-'Arabiyye, Haleb, t.y.

es-Suyütî, Celâluddin 'Abdurrahman, *el-Muzhir fî 'ulümi'l-luğa ve envâ'ihâ*, el-Mektebetu'l-Ezherîyye, Mısır, t.y.

----------*Şerhu'ş-şevâhidi'l-muğnî,* (Thk, Muhammed Mahmut eş-Şenkitî), el-Matba'atu'l-Behiyye, Mısır, t.y.

---------- *el-Câmi'u's-sağîr fî ehâdîsi'l-beşîri'n-nezîr*, I-II, Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Byrut, 2006.

es-Samed, Vadıh, *Edeb-û sadri'l-İslâm,* Muessetu'l-Câmî'iyye, Beyrut, 1994.

es-Safâdî, Selahüddin Halil b. Aybek, *Kitâbu'l-vâfî bi'l-vefeyât,* (Thk. Ahmet el- Arnâvut ve Mustafa Turkî), Dâr-u İhyâi't-Turas el-'Arabî, Beyrut, 1993.

Savran, Ahmet, *Ka'b b. Zuheyr,* DİA, XI

Su'leb, Ebû'l-'Abbas Ahmet b. Yahya, *Mecâlisu Su'leb,* Dâru'l-Me'ârif, Mısır. t.y.

es-Sukkerî, Ebî Sa'îd el-Hasan b. el-Huseyn b. 'Ubeydullah, *Şerh-u Divân-i Kâ'b b. Zuheyr,* Dâru'l- Kütübi ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, Kahire, 2002.

Şihâbuddin, Yâkût b. Abdullah el-Hamevî, *Mu'cemu'l-buldân*, Dâr-u Sadir, Lübnan, 1977.

eş-Şeybânî, Ebî Zekerîyyâ Yahyâ b. Ali b. Muhammed b. el-Hatîb et-Tebrîzî, *Şerhu'l-Mu'alkât'il-a'şır el-muzehhbât,* Müessetu'l-Kütübu's-Sekâfî, Beyrut, t.y.

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu'r-rusul ve'l-mulûk,* (Thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahîm), Dâru'l- Me'arif, Mısır, t.y.

et-Taberânî, Ebû'l Kasım Süleyman b.Ahmed, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, Mektebet-ü İbn-i Teymîyye, Kahire, t.y.

Tülücü, Süleyman, *Kâ'b b. Zuheyr ve Kasîde-î Bürde'si Üzerine Notlar,* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 5, Erzurum, 1982.

ez-Zerkânî, Muhammed b. 'Abdulbaki b.Yusuf el-Mısrî, *Şerhu'z-Zerkânî 'alâ el-Mevâhibi'l-leduniyye bi'l-mineh el-muhamediyye,* (Thk. Muhammed 'Abdu'l-'Aziz el-Halidî), Dâru'l Kütübu'l 'İlmiyye, Beyrut, 1996.

ez-Zeyyât, Hasan Ahmet, *Tarihu'l-edebi'l-'arabî,* Daru'l-M'arife, Lübnan, 2000.

Zeydân, Corcî, *Tarih-u adabi'l-lüğati'l-'arabiyye*, Dar-u Mektebeti'l-Hayat, Beyrut,1983.

Zirikli, Hayruddin, *el-A'lâm-Kamus-u teracim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ*, Daru'l-'İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 1983.

ez-Zubeydî, Muhammed b. el-Hasan, *Tabakâtu'n-nahviyyîn ve'l-luğeviyyîn,* (Thk. Muhammed Ebû'l Fadl İbrahim), Dâru'l-Me'ârif, Kahire, t.y.

ez-Zehebî, Ebû Abdillah Şemsuddin, *Mizanu'l-i'tidal fi nakdi'r-rical,* (Thk. Abdu'l-Fettâh Ebû Sinne), Dâru'l- Kutübi'l 'İlmiyye, Beyrut, 1995.